A) NUME DE PERSOANĂ

I. NUME DE BOTEZ

S'a încercat de curând [1]) să se resume — după răspunsurile la chestionarul Muzeului — criteriile după care poporul dela țară alege numele pe care le dă la botez noilor născuți. Iată în rezumat concluziile:

a) Se dă noului născut numele sfântului din ziua în care se botează (5, 9, 15). Astfel ne explicăm apariția izolată și neașteptată — și cu nimic justificată istoricește — a unor nume de botez ca *Avacom*, *Eliseu*, *Ghedeon*, *Iosafat*, *Irodion*, *Agripina*, *Averche*, *Calistrat*, *Eftichie*, *Rafael* etc., atestate tot sporadic și în alte regiuni românești.

b) I se dă noului născut și numele sfântului din ziua nașterii, dacă se celebrează un sfânt mare (33).

c) După sărbătoarea din preajma nașterii sau a botezului (14, 52).

d) După sărbătorile mari ale anotimpului în care se naște sau se botează noul născut. Cei născuți primăvara se botează cu numele de *George*, cei născuți toamna, *Dumitru* (32). Astfel e justificată deci frecvența celor două nume, azi.

e) După sărbători mari (1, 19, 21, 22, 24, 25, 26, 28, 29, 30, 32, 33, 41, 43, 45, 46, 53, 55, 57, 63).

f) Se dă numai băieților numele sfântului din ziua botezului sau a nașterii (48).

« Ca să nu se dea de băut la ziua numelui » în unele părți, se evită botezarea copiilor cu nume de sfinți mari (27). În asemenea părți numele de botez sunt ferite de a avea omonime

---

[1]) Șt. Pașca, *Nume de botez în Țara Oltului. Obiceiuri și tradiții.* În « Arhiva de folklor » I, 1932, p. 115.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

în calendar şi se aleg după capriciul părinţilor (1, 2, 5, 19, 45, 51).

E interesant obiceiul de a se da nouilor născuţi numele « după zile » (48): *Domnica*, *Zoe*, *Marta*, sau după lunile anului (22): *Iuliu*, *Iulia*, *Augustin Andrei*.

Consideraţiile de mai sus pun în evidenţă importanţa factorului religios care inspiră azi atât de nelimitat sistemul nostru antroponomastic. Obiceiul de a boteza pe noii născuţi cu nume de sfinţi, nu e o caracteristică românească. Ceea ce este interesant la noi şi azi, e credinţa aceea intimă şi vie pe care o are poporul în solicitudinea protectoare de care se bucură « omul » din partea sfântului al cărui nume îl poartă. La un popor care menţine încă nota patriarhală în manifestaţiile de ordin religios, o asemenea credinţă e naturală. Această credinţă în protecţia sfântului cu nume omonim e veche la popoarele creştine [1]) şi desigur ei îi datorăm şi noi masa aceea mare de nume hagiografice pătrunse în antroponomastică. Prin caracterul lor evocativ numele de sfinţi propagate prin biserică au înlăturat din tesaurul antroponomastic numele « învechite » româneşti, care pe lângă faptul că-şi pierduseră printr'o prea întinsă întrebuinţare prestigiul de altă dată, prin existenţa unor omonime din graiul comun, devenite supranume, puteau fi confundate cu acestea.

E interesant să observăm totuşi că nu toate numele date după nume de sfinţi sunt prea vechi la noi. Nu. Vechi sunt mai ales acêle care se referă la sfinţii mari din hagiografie. Astfel, pentru ca să exemplificăm această afirmaţie, amintim că nume atât de răspândite azi, cum e *Ioan* (pulverizat într'o mulţime de derivate şi hipocoriste) îl atestăm în Ţara Oltului abia de pe la începutul secolului al XVII-lea, *Marcu* de prin sec. XVI-lea, *Pavel* din sec. XVIII-lea, *George* din sec. XVII-lea. ş. a. m. d. Prin urmare, epoca răspândirii lor în antroponomastică coincide cu cele dintâiu manifestaţii de cult religios în limba naţională. Dela această dată unele nume de botez dela nume de sfinţi s'au răspândit şi s'au generalizat atât de mult, încât, după cercetările pe care le-am

[1]) Cf. Ştefan Paşca, *Le denominazioni personali sardo-logudoresi dei sec. XI—XIII*, în « Ephemeris Dacoromana », V, pp. 351—353.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

întreprins, în unele localități au ajuns să numească o treime din indivizii care alcătuiau nucleul social respectiv. Astfel, ca să dăm un singur exemplu, numele *Iuon*, designa la 1788 în comuna Porumbacul de jos (1), din 388 de indivizi, 103 (și nu intră aci în socoteală formele derivate și hipocoristice, ca *Nițul* (1), *Onea* (33), care la rigoare pot fi considerate ca nume aparte). Dar, pentru a se aprecia circulația unor asemenea nume, amintim că *Ilie* de pildă, în aceeași comună, la 1688 numea 2 indivizi, la 1726 19 indivizi, la 1766 40, la 1788 44 de indivizi; *Teodor* la 1688 numea 4 indivizi, la 1726 6, la 1766 8, iar ia 1789 14 indivizi; *Iuon* la 1680 numea 33, la 1688 numea 62, la 1726 numea 104, la 1766 62 și la 1789 103 de indivizi [1]).

Ascendența unor asemenea nume în comparație cu cele existente în sistemul antroponomastic din epoci înaintașe o dovedește tot o ilustrare statistică: în comuna Corbi, *Opra* numea la 1680 și 1688 câte 13 indivizi; la 1726, el era purtat numai de 11 indivizi, iar la 1766 de 8 și la 1789 numai de un individ. În Porumbacul de jos la 1680 și 1688, numele *Bărbat* era purtat de câte 12 indivizi; la 1726 de 8, la 1766 numai de 4, iar la 1789 numele nu se mai atestă decât ca nume de familie; în comuna Sărata, atestăm la 1680 numele vechiu românesc *Barbu* purtat de 13 indivizi, la 1688 de 17, la 1726 de 8, la 1766 de 6, iar la 1789 numai de un individ. Exemplele se pot înmulți. Cele de mai sus sunt însă concludente pentru a se vedea cum secolul al XVII-lea poate fi considerat ca o etapă de fundamentale transformări în sistemul nostru antroponomastic.

În secolul al XVIII-lea începe pentru Românii din Țara Oltului epoca marilor frământări religioase produse de Unirea cu biserica Romei, frământări care au avut răsunet și în masele populare. Mai ales însă acest secol se caracterizează prin răsunetul pe care îl au în mase atâtea cărți populare răspândite în manuscris.

Probabil în această epocă s'au intensificat cele mai multe din obiceiurile populare legate de ziua celebrării multor sfinți al căror nume s'au răspândit ca nume de botez. Ne

[1]) Cf. Ștefan Pașca, *Circulația numelui de botez în Țara Oltului*, în « Țara Bârsei » 1931, Nr. 5—6, p. 549 ș. u.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

gândim aci la faima pe care şi-au câştigat-o în mentalitatea populară sfinţi ca *Timofteiu*, *Vartolomeiu*, *Onofreiu*, *Eliseu*, *Cosma*, *Damian*, viu reprezentaţi în literatura noastră folclorică [1]), alături de alţii în mare cinste şi în biserică, cum sânt *Petru*, *Pavel*, *Ana*, *Vasile*, *Alexie*, *George*, *Iuon*, *Ilie* şi alţii, a căror importanţă în folclorul nostru e de asemeni cunoscută [2]). Privite prin prisma mentalităţii populare şi a folclorului, asemenea nume îşi explică suficient puterea de circulaţie în antroponomastică [3]).

Urmărind criteriile după care se dau de obiceiu la botez numele noilor născuţi, am căutat să ne documentăm şi asupra rolului pe care-l au numele de botez purtate de ceilalţi membri ai familiei. După relatările membrilor corespondenţi am reuşit să ne lămurim în anumită măsură asupra acestui punct.

I se dă noului născut:

a) Numele tatălui (1, 25, 29, 33, 41, 43, 46, 47, 48, 56, 57, 58, 63) sau al mamei, mai ales dacă e vorba de o fetiţă (1, 29, 34, 47, 48, 52, 57);

b) Numele părinţilor (15, 22, 24, 27, 28, 30, 32, 44, 46, 53);

c) Numele bunicului sau bunicii (15, 34, 48, 57, 58);

d) Numele străbunului (14);

e) Numele unchiului sau mătuşei (48);

f) Numele unei rude mai depărtate (15, 24, 27, 28, 30, 46).

Tendinţa de restricţiune se remarcă şi aici: în anumite localităţi se evită alegerea la botez a unor omonime cu ale celor din aceeaşi familie, spre a se înlătura confuzia (27) dintre două sau mai multe persoane înrudite de aproape.

Credinţa populară pe de altă parte face ca să se scoată din uzul familiar anumite nume de botez: dacă, de pildă, dintr'o familie moare copilul care la botez a primit numele tatălui sau al mamei, acest nume nu se mai dă unui alt nou născut din aceeaşi familie (1), încât numele respectiv se pierde pentru un timp, putând să reapară numai în a doua generaţie, dat unui copil care devine nepotul celui cu nume omonim.

[1]) Cf. Pamfile, S. passim, Bogrea, DR., IV 169 ş. u.

[2]) Cf. Marian, *Se.* passim.

[3]) Pentru importanţa numelor de sfinţi date ca nume de botez, cf. şi K. Michaëlsson, *Études sur les noms de personne français d'après les rôles de taille parisiens*. I. Uppsala, 1927, pp. 66—71.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

Faptele relatate aci ilustrează o tradiție de continuitate și în sistemul nostru de dominație personală. Deși o putem documenta cu acte mai recente decât în Occident, această tradiție are la bază aceleași criterii de solidaritate și adulație familiară, care a adus tendința de a renaște necontenit și de a păstra vie în viața unui nucleu familiar amintirea ascendenților dispăruți, în ciuda vecinicelor tendințe de modernizare care se remarcă în lumea numelor de botez.

Astfel, alături de factorul religios pe care l-am văzut atât de puternic în alegerea numelor de botez, această tendință de continuitate antroponomastică explică vasta difuziune a unor nume de botez tocmai în regiuni mai izolate de influențe modernizante. Nucleele sociale mici și geograficește izolate, prin sistemul de înrudiri între familiile care le compun, ajung cu timpul în posesiunea unui număr tot mai redus de nume de botez care se repetă cu atât mai des, în ciuda omonimiei și deci a confuziei dintre indivizi. Nume respectate în cadrul unei familii se răspândesc și în familiile înrudite, încât circulația lor crește necontenit.

Tradiția de continuitate în cadrul familiei a acelorași nume de botez se poate dovedi și istoricește. Dăm două exemple după tabelele genealogice alcătuite de Pușc. *Fam.* I (p. 165): În familia lui *Bucur Csurilla* găsim următoarele nume de botez:

Bucur { *Laczku* ➢ **Bucur**
Bucur ➢ **Bucur,** *Matei, David, Lascu* ➢ **Bucur**
Matei ➢ *Matei,* **Bucur,** *David.*
Stan ➢ **Bucur,** *Stan.* }

În familia *Peltan* (cf. Fragm. 738):

Stan ➢ *Stan* ➢ **Iuon** { **Iuon**
Iacob ➢ **Iuon**
Aldea ➢ *Gheorghe, Zafin*
Bucur ➢ **Iuon,** *Bucur*
David ➢ **Iuon,** *Gheorghe*
Stan ➢ *Nicolae,* **Iuon** [1] }

[1]) Cf. Șt. Pașca, în «Arhiva de folklor», I, p. 113.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

Alte exemple, din nenumăratele existente, sunt următoarele[1]): *Sandru* aluj Thomei *Sandru* 1688 (2); în familia *Bucselja*, la 1726, din 9 capi de familie, 4 se chiamă *Bucur*, 2 *Radu* (11); fiul cel mai mare al lui *Bukur* Haneș se chiamă cu Nb. al tatălui 1726 (57); țiganul *Kozak* Bura senior are un fiu și un nepot numiți *Kozak* 1726 (44); fiul mai mare al lui *Iuon* Kotoré senior se chiamă *Iuon* (1726 (1); *Iuon* Kezan 1726 are trei copii, dintre care cel mai mare e chemat *Iuon* (3); *Sztancsu* Kingya are doi băieți numiți *Sztancsu* și *Onya*. Ultimul fiu poartă numele unchiului său *Iuon*, care la rândul său are un băiat, numit tot *Iuon* 1726 (3); *Iuon* Kéléfar im. 1726, are un băiat, *Iuon* (3); *Iuon* Guczu, fiu *Iuon* 1726 (1), ultimul băiat al lui *Iuon* Gritt se numește *Iuon* 1726 (3); *Iuon* Feteligé, fiu *Iuon* 1726 (3), *Iuon* Bulik, fiu *Onya* 1726 (1), *Iuon* Bika, fiu *Iuon* 1726 (4), *Iuon* Kiplea, fiu *Onya* 1726 (2), *Iuon* Flenkja, fiu *Onya* 1726 (10), *Opra* Gingya, fiu *Opra* 1726 (10); *Nikula* Kiplea fiu *Nikula* 1726 (2), *Radu* Flenkja, fiu *Radu* 1726 (10), *Sztojka* Kotoré, fiu *Sztojka* 1726 (1), *Thoma* Kopács, fiu *Thoma* 1726 (1), *Petrașcu* al *Petreasi* 1737, Iorga. *St. Doc.* XIII, 185 (17); la 1766: *Adam* Kekeréz, fiu *Adam* (3), *Adam* Kazán, fiu *Adam* (3), *Atyim* Burza, fiu *Atyim* (10), *Andrej* Badile, fiu *Andrej* (2), *Dumitru* Flosa, fiu *Dumitru* (13), *Györgye* Kaljafarj, fiu *Györgye* (3), *Ilie* Kapatzine, fiu *Ilie* (2), *Iuon* este fiul lui *Iuon* și acesta fiul lui *Onya* Flentsa (10), bunic, tată și fiu poartă numele de *Iuon* Flosa (13), *Iuon* Gyinda, fiu *Iuon* Kinda, fiu *Iuon* (13), *Onya* Fataliga, fiu *Onya* (3), *Onya* Flentya, fiu *Onya* (10), cei doi frați *Onya* Kalafar au câte unul din copii (cel mai mare), chemați *Onya* (3), fiul lui *Iuon* Fatalige e *Vonya* (3), *Nitzu* Kotorea, fiu *Iuon* (1), *Matej* Kalyafar, fiu *Matej* (3), *Radu* Kinda, fiu *Radu* (13), *Sandru* Helmats, fiu *Sandru*, *Ionask* ~ , fiu *Ionask* (4), *Vaszilia* Flentya, fiu *Vaszilie*, nepot *Vaszilie* (10); la 1788: *Bukur* Hasu: *Bukur* (19), *Iosziv* Bocza: *Iosziv* (48), *Vaszilie* Hasu: *Vaszilie*; *Iuon* ~: *Iuon* ; *David* ~: *David* , *Mihaj* ~ : *Mihaj* (19), *Vaszilie* Badilla: *Vaszilie* (19), *Bukur* aluj *Buksa* Ballya (19), *Iuonu* luj *Ionásk* Grama (48); la 1789: *Bukur* Buboja: *Bukur*

[1]) Cf. alături de cele relatate în « Arhiva de folklor » I, l. cit. și Ștefan D. Grecianu, *Genealogiile documentate ale familiilor boierești.* I, Buc. 1913, p. 12, nota.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

(60), *Radu* Kripész: *Radu* (60), *Lie* aluj *Lie* (38), *Onya* Buboja: *Iuon* (60); vidua aluj *Thomi Thoma*, fiu *Toma* 1788 (19), familia Chioara alias Opris numără la 1721 din 8 capi de familie, 3 numiți *Iuon*, cf. FRAGM. 524 (25). Azi (20) mama, fiica și nepoata poartă numele de *Maria*; *Dumitru* (Neagoe) are doi copii: *Dumitrița* (Olimpia) și *Dumitru* (Octavian) (51), părinți *Ion* și *Maria* (39) au doi copii numiți cu aceleași nume.

Și mai mulți frați pot purta același Nb.: *Bukur* Gogota are următorii copii: Iuon, Matej, Mihaly, *Bukur*, *Bukur* 1758 (19)[1]; *Iuon Oncsa:* fii *Ona*, *Iuon* 1726 (3).

Obiceiul de a se da nouilor născuți numele ascendentului, mai ales al părintelui, e vechiu, cum se știe. El era obicinuit la Greci și la Romani și s'a menținut în sistemul antroponomastic romanic, de unde l-au împrumutat și Germanii [2]) și Slavii. La noi, care am păstrat atâtea elemente tradiționale, e probabil moștenit.

O tendință generală în sistemul de denominație personală de pretutindeni e aceea a m o d e r n i z ă r i i numelor de botez. Sunt azi unele localități din Țara Oltului, unde noii născuți se botează de obiceiu cu nume moderne (22), sau mai corect nume «alese», aflătoare în cadrul familiilor mai respectate din sat (27).. Se bucură, firește, de deosebit prestigiu numele purtate de intelectuali și de copiii acestora (14, 55). După relatarea membrilor corespondenți «cei săraci dau cam aceleași nume de botez» ca «domnii» și ca «bogații» (1, 2, 5, 15, 19, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 39, 43, 44, 46, 47, 48, 52, 56, 57). Această tendință generală de imitație produce situația că «numele romane sunt stăpâne în întreg satul, și la bogați și la Țigani» (14). Unele regiuni mențin totuși o oarecare armonie: familiile mai sărace «aleg numele mai comune, mai de rând» (33, 58, 63). Totuși, în unele regiuni «Țiganii

[1]) De sigur, trebue să fie o întâmplare că în familia lui *Iosziv Bocza* 1788 (48), toți membrii masculini se numesc cu nume care au aceeași inițială: *Iosziv*, *Iuon*, *Iakob*, *Iosziv*, deși cf. la Br. Migliorini, *op. cit.*, p. 27 cazuri de analoge la Italieni.

[2]) Cf. G. D. Serra, *Contributo toponomastico alla teoria della continuità nel medioevo delle comunità rurali romane e preromane dell'Italia superiore* în «Biblioteca Dacoromaniei» IV, Cluj 1931, pp. 49—51.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

dau cele mai pompoase nume copiilor lor » (24), cum arată de altfel un Nb. ca *Rozeta* purtat de o ţigancă (48).

Nume de botez interesante, sunt acele care ies oarecum din cadrul obişnuit istoric sau hagiografic. Astfel, atragem atenţia asupra unor Nb. ca *Palestina*, *Călugăru*, *Teologu*, care evocă totuşi lumea hagiografică şi religioasă şi *Volga* (dela N. de râu, ca şi *Oltu*, *Mureşu*, *Crişu*, obicinuite, în unele nuclee sociale — intelectuale — ca Nb.).

Remarcăm şi noi că şi în Ţara Oltului, în familiile intelectualilor se obicinueşte să se dea — urmărindu-se un efect stilistic — unui nou născut şi două nume de botez. Se ştie că pluralitatea numelor de botez date unui individ este de origină recentă şi se uzitează în cercuri mai distinse [1]).

S. Puşcariu (în « Dacoromania » vol. VI, p. 525—526) a accentuat că « precum n'am păstrat cu fonetism românesc numirile topice latine oficiale, tot astfel nu avem nici o urmă sigură de o continuitate între onomastica latină oficială şi cea română. Pe cât se pare strămoşii noştri se numeau, la începutul veacului de mijloc, cu cunoscute nume rustice, mai ales nume de animale, plante, pietre scumpe, etc., a căror începuturi datează din epocă romană ». În adevăr, toate încercările făcute până acuma de unii cercetători — diletanţi [2]) sau chiar specialişti încercaţi [3]) — de a dovedi menţinerea în antroponomastica noastră a unor nume străvechi, au cam dat greş. În afară de unele nume ca *Tatul*, considerat de mult ca un nume de origine străveche balcanică (grecească) [4]), atestat în tot cursul evului mediu şi în antroponomastica

[1]) Cf. Br. Migliorini, *op. cit.*, 17.

[2]) A. Viciu, *Nume de familie la Românii din Ungaria*, Blaj, 1902.

[3]) Exemplele date de regretatul A. Philippide, *Orig.*, I pp. 464—466 ca reminiscenţe din antroponomastica antică: Barbatus, Marinus, Martinus, Dacus, Francus, Gallus se pot explica fie ca adaptări din graiul comun (bărbat) fie ca împrumuturi streine (Marin, Martin) sau ca elemente mai recente de ordin cultural. Rămâne totuşi interesantă şi foarte ademenitoare explicaţia dată numelui românesc *Cândea*, hipocor. < Candidus. Neprobabilă e însă aceea dată numelor *Daşul* (< trac. sau illiropannon Dasius). *Jipa* (< trac. Zīpas), *Moacă* (< Mŭca), *Verzea* (< (Verzo).

[4]) Atestat de prin sec. XII. Cf. bibliografia în legătură cu istoria acestui nume la N. Drăganu, *Români în sec. IX—XIV*, p. 181—182, 573—574.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

slavă (cf. Miklosich 221), în afară de *Nicoară* [1]) < lat. N i c o l a s (<grec.), de *Medru* < lat. [D e] m e t r i u s [2]) care — cele două din urmă — se datoresc numelui sărbătoarei *Sânnicoară*, *Sâmedru*, nu prea găsim altele pe care să le putem raporta la nume de persoană întrebuinţate în Dacia postromană şi înainte de contactul cu Slavii.

Poate, ca ipoteze, s'ar mai putea adăuga aici: *Florea*, *Floarea* (cu derivate numeroase), care ar putea să aibă la origine apelativul *floare*, sau aşa cum crede Drăganu (*op. cit.* 50) un nume dat după sărbătoarea *Floriilor* în care s'a născut sau s'a botezat cel chemat aşa (cf. şi *Crăciun*, *Botez*, *Pascu*, etc.). Admiţând totuşi forme din cele explicate de Philippide, am putea presupune şi aici menţinerea în antroponomastică a unui radical FLOR-(<FLORINUS, FLORIUS, FLORIO). Tot o asemenea origine ar putea avea *Sora*, pe care Puşcariu (în DR. VI, 526) o explică din apelativul *soră*, deşi derivate ca *Sorin*, *Soricu*, alături de *Sora* ar putea proveni şi dintr'un radical SOR-(cf. SORINUS). De altfel *Sora*, *Sorin* sunt nume vechi la Români (cf. Drăganu, *Rom. în sec. IX-XIV*, p. 311). Dar, în lipsa unor izvoare documentare mai vechi decât acèle care ne stau la dispoziţie astăzi, cele de mai sus pot avea numai o valoare ipotetică.

Numele româneşti de botez pe care le întâlnim mai întâiu în documentele referitoare la Ţara Oltului, sunt: *Barb* [3]), *Bărbat*, *Muşat*, *Şerbu*, *Steliţa*, *Sturza*, *Ursu*, *Vespe* (sec. XVI-lea); *Bucur*, *Bucura*, *Buzea*, *Codrea*, *Cornea*, *Crăciun*,

[1]) Atestat în Ţara Oltului şi sub forma de hiperurbanism, *Mikore*.

[2]) După P. Papahagi, în « Dunărea » I, 64—67, e o formă metatezată din *Demetru* (> **Temedru* > *Medru*). Pentru forma cu *e* netransformat în *ă* după labială, cf. S. Puşcariu, în DR. VII, pp. 48—50 şi Drăganu, *Rom. în sec. IX—XIV* p. 100.

[3]) Nb. *Barbu*, pe care Weigand, *Jb. XXVI — XXIX* p. 169 îl considera de origine slavă, cf. bulg. *Barbul* — formă în care dânsul nu vroia să admită articolul românesc — şi pe care îl considera ca hipocorist sârbesc din *Barbara*, prezintă de sigur o legătură intimă cu Nb. *Bărbat* (cf. şi în domeniul slav-dalmat, în documente, *Barbatus* sec. XIII, *Barbius* sec. XIV ap. Philippide, *op. cit.* I 463, după C. Jireček, *Die Romanen in den Städten Dalmatiens* în « Denkschriften der Akad. der Wissenschaften — Wien, phil.-ist. Klasse », vol. 48, 49). S. Puşcariu, *St. Istrorom.* II 299 crede că « tulpina *barb-* s'a extras sau din *bărbat*... sau că românescul *Barbu(l)* e înrudit cu it. (lomb.) *barba* « unchiu », cuvânt întrebuinţat ca « bade » al nostru, ca formulă de reverenţă când cineva se adresează unui om mai bătrân », iar în *DR.* VI, p. 533 spune că-i un nume vechiu romanic.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

Graur, *Lăpădat*, *Lupu*, *Trandafir* (sec. XVII); *Busuioc*, *Carpin*, *Cercel*, *Păun*, *Păuna* (sec. XVIII) şi *Cireşica* (<cireaşă), actual. Importanţa lor fiind — din punct de vedere istoric — considerabilă, vom încerca, într'o lucrare viitoare, să le examinăm mai de aproape, spre a stabili raportul lor conceptual cu nume din alte limbi, după care formele româneşti ar putea să fie calcuri.

Cum vedem, numărul elementelor de origine românească în lista numelor de botez din Ţara Oltului e foarte redus. Trecem însă cu vederea seria de nume de familie provenite dela nume de botez şi cele provenite din supranume, precum şi numărul mare de derivate sau formaţiuni hipocoristice creiate pe teren românesc. Acum, aci, ne interesează exclusiv existenţa sau neexistenţa numelor de botez străvechi la noi, fie ele moştenite din antroponomastica latină, sau vestigii din epoca anterioară documentelor noastre istorice [1]). E în adevăr surprinzător că cele mai vechi documente ale noastre nu ne destăinuesc moştenirea sigură a unor elemente străvechi, în timp ce în limba vorbită se oglindeşte atâta romanitate. Aspectul antroponomasticei noastre medievale şi post-medievale e atât de înstreinat, încât originea noastră urmărită numai pe baza numelor personale ar fi profund neromană. E totuşi curios că nici unul din popoarele cu care am venit în atingere — în afară de Slavi, — înainte de sec. X—XI, nu au imprimat nici o urmă remarcabilă în lumea numelor noastre personale. C. Diculescu (*Gep.* p. 185 ş. u.) a încercat să explice câteva din numele noastre mai vechi, ca intrate prin filiaţie g e p i d ă. Astfel: *Aldea* (p. 185) pus în legătură ca gepid. **Aldi* (cf. vgerm. A l d o, A l d u s, de unde şi it. *Aldo*, *Aldino* [2]), e unul din numele cele mai vechi care apar în antroponomastica noastră, după documente. După HEM s. v., numele e «ceva curat românesc» şi nu e de origine slavă căci la Slavi nu se poate explica. Credem totuşi într'o origine slavă la noi a acestui nume (cf. *Aldomir*, bulg. *Aldija*

[1]) S. Puşcariu, în *DR.* IV, 1367, consideră pe rom. *Ciurcu* ca un rezultat din grec. *Κυρικός* — cu grec. *υ* redat cu *iu* — ajuns la noi prin filiaţie albaneză. Numele *Ciurcu* e atestat la noi din sec. XV (ibid. 1572).

[2]) Etimologie admisă de G. Giuglea, DR. III 970; cf. totuşi turc. *El-tämir* în AECO, I, 228.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

ap. Weigand, *Jb. XXVI—XXIX*, 132), cunoscut în românește și în derivate ca *Aldosie* 1667 Fragm. 369 (59) etc., alături de *Adowir* 1534 Veress, *Acta*, I, 237 (greșit redat pentru *Adomir*, formă disimilată din *Aldomir*), fie că în slav. e de origine germanică, sau e de pus în legătură cu ung. *áld-* traducând pe *Benedictus*, Cihac, II, s. v.). Nu credem nici în explicarea dată celorlalte nume românești, care în cea mai mare parte se explică din slavonește (cf. Onomasticonul s. v.), sau sunt formațiuni hipocoristice pe teren românesc (*Onea* < *Iuon*) [1]).

Nici Cumanii și Pecenegii, mai târziu, nu ne-au lăsat — în antroponomastică — în afară de numele lor etnic: *Coman*, *Comșa* — multe nume sigure de persoană. Drăganu (*Rom. în sec. IX—XIV*, p. 520 ș. u.) crede că un asemenea nume e *Băsărabă*, *Basarab* (la noi în Țara Oltului ca și aiurea de altfel, găsim terminațiunea —a b ă și în alte nume). De aceeași origine pot fi și *Baiu*, *Bozgaciu*, *Cazan*, *Talabă*, ș. a.

Cum se explică o asemenea recalcitranță a strămoșilor noștri față de nume de anumită origine și preferința deosebită față de altele? Cum se explică dispariția desăvârșită a elementelor antroponomastice tradiționale și înlocuirea lor cu altele nouă? Dacă admitem — și trebue să admitem căci fenomenul a general și se petrece și subt ochii noștri — că în antroponomastică joacă un rol covârșitor moda inovatoare mai mult decât în graiul vorbit și prin urmare contactul sufletesc al unei populații de o limbă cu alta de altă limbă imprimă înrâuriri înzecite dintr'o parte în alta în raport cu înrâuririle lexicale, ar fi explicabilă dispariția elementului tradițional latin. Acum câțiva ani, un cercetător, onomast meritos, P. Aebischer, cercetând onomastica dintr'o regiune catalană [2]) a remarcat dispariția aproape desăvârșită a elementului antroponomastic latin prin sec. IX—XII-lea, înlocuit fiind cu nume de origine germanică. Să nu se uite că regiunea

---

[1] Obser ații prețioase în legătură cu numele discutate de Diculescu, sunt acele a'e lui G. Giuglea din *DR.* III, 966—971, ale lui Bogrea din « Anuarul Institutului de Ist rie nați nală » II (1923) pp. 390—393 și ale lui Philippide, *Orig.* I, pp. 351—352.

[2] *Essai sur l'omastique catalane du IX-e au XII-e siècle* în « Anuari de l'oficina r manica de linguistica i literatura » vol I, 1928, Barcellona p. 6 și 43 ș. u.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

investigată de dânsul se găsea subt influenţa unui lăcaş dumnezeesc catolic important şi deci numele de botez, măcar cele menţinute în epoci anterioare, mulţumită prestigiului lor hagiografic, era normal să se păstreze. Cu toate aceste numărul numelor de botez de origine tradiţională era, după, Aebischer, în sec. IX, infim. Prestigiul numelor de origine germanică, acolo şi probabil şi aiurea în occidentul romanic, a înlocuit în mare parte numele tradiţionale şi vechi, dar mai ales învechite. Tot aşa şi la noi, ascendenţa vieţii spirituale a Slavilor încreştinaţi a făcut să dispară — deodată cu numele de sfinţi de origine latină păstrate, probabil, în antroponomastica noastră, până la contactul direct cu biserica slavă subt forma lor potrivită regulelor fonetice româneşti — aceleaşi nume tradiţionale învechite, înlocuite fiind cu nume de formă slavă — fie că aceste nume sunt creaţiuni cu bază lexicală slavă, sau că sunt nume de sfinţi, luate din hagiografia greco-latină modelate în fonetism slav.

Nu prea cunoaştem aspectul vieţii sufleteşti şi sociale a strămoşilor noştri dinainte de contactul cu viaţa politică şi bisericească slavă şi nici măsura contactului lor sufletesc cu popoare de altă limbă. Constatăm doar atâta că influenţa culturală slavă a copleşit viaţa spirituală românească o epocă îndelungată. Biserica şi viaţa de stat pe care au avut-o strămoşii noştri aproape un mileniu subt înrâurire slavă a fost desigur un factor hotărîtor pentru transformarea radicală a listei numelor de botez româneşti în sensul înlocuirii lor cu nume slave. Tendinţa generală de imitaţie a numelor pe care o remarcăm până în ziua de azi dela o clasă socială la alta, s'a manifestat şi se manifestă încă şi azi şi dela un popor la altul. Împrumuturile dela un popor la altul se fac de obiceiu, cel puţin în antroponomastică, prin mijlocul claselor suprapuse Acestea sunt în măsură să pătrundă mai curând în contact sufletesc unele cu altele şi împrumuturile se datoresc acestui contact. Istoria antroponomastică de pretutindeni ne arată că — uneori — poporul năvălitor, chiar inferior din punct de vedere cultural, a impus numele sale în clasele suprapuse ale poporului indigen. Numele streine împământenite astfel în clasele mai avute pătrund fără nicio greutate şi în masele

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

populare. Prestigiul unor asemenea nume constă în farmecul noutăţii şi exotismului lor.

Din acest punct de vedere, al exotismului care imprimă viaţă unor nume de origine streină, e interesant să remarcăm că cele mai vechi nume de origine slavă la noi nu sunt luate prin biserică, nu sunt nume de sfinţi, ci formaţiuni slave — nume compuse sau vechi forme hipocoristice şi derivate dela nume de sfinţi. Astfel: *Baicu* 1432 Hurm. I^2, 573 (<bulg. *Bajko* < *Bajo* < *Bajislav*, Rječnik s. v., sau din *Bratoljub*, Maretić LXXXII 144), *Balea* (sl. *Balja* <bal- « vrăjitor » Miklosich, 219, din *Bratoslav*, Maretić 16. 82, din *baljo* « tată » Weigand, *Jb. XXVI—XXIX* 161), *Bârlea* (< *Brl-* < *Benardus* Maretić *ib.* 110), *Bib* 1527 FRAGM. 101, cf. Nf Bibescu (< srb. *Biba* < *Bibiana* Rječnik s. v.), *Borcea* 1417, Puşc. *Fam.* I, 167 (< slav. *borŭ-* « luptă » Miklosich, 249—250), *Cragui* 1511 FRAGM. 86 (< sl. cf. Miklosich, 281), *Danciu* 1511 FRAGM. 86 (< slav. *Dančo*), *Dragu*, *Drăghici*, *Dragotă*, etc. (< *drag*, Miklosich, 272), *Godea* 1437 FRAGM. 55 (< slav. *god-* Weigand, *Jb. XXVI—XXIX*, 165), *Lalu* 1511 FRAGM. 86 (< bulg. Weigand, *ib.* 139, 162 sau Maretić, *l. cit.* 84), *Manu*, *Manea*, etc. (< slav. *Mano* < Manuil), etc. Numele de sfinţi — subt formă slavă — au început să revie la noi în epoci mai târzii. Cele mai vechi sânt numele de sfinţi care se celebrează cu mai mult fast în biserica ortodoxă. Astfel numele sfinţilor apostoli *Ioan*, *Marcu*, *Matei*, *Petru*, şi apoi alte nume calendaristice, mai ales din acele legate de sărbători mari din cursul anului.

Dacă nu ne-a fost dat să înregistrăm în Ţara Oltului nume de origine străveche germanică şi nici cumano-pecenegă sigură, faptul trebue explicat prin lipsa unui contact mai intim de ordin sufletesc stabilit prin biserică între strămoşii noştri şi asemenea populaţii.

Influenţa slavonă în antroponomastica noastră a fost atât de mare, elementele slave s'au împământenit la noi atât de mult, încât după ce unele nume au început să fie uitate de Slavii înşişi, au fost reluate de dânşii dela Români. Astfel numele *Oprea* e considerat de Bulgari ca nume tipic românesc. Unii cred că forme ca *Stan*, *Bran* (fără terminaţie vocalică) sunt la Slavi reluări din româneşte.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

Elementele slave constitue cam două treimi din numele de botez atestate până la sfârşitul veacului trecut în Ţara Oltului. Ele ar putea fi grupate în două părţi: numele slave propriu zise şi numele de sfinţi intrate (din grec. s. lat.) prin filiaţie slavă. În ceea ce priveşte prima categorie nu putem preciza totdeauna din care limbă slavă au fost luate. Cele din a doua categorie sunt de asemenea greu de lămurit, dacă sunt împrumuturi din slavă sau sunt luate direct din greceşte. Unele şi altele, în Ţara Oltului, în epoci ceva mai târzii, pot să fie luate dela populaţii româneşti învecinate. Nu ne explicăm altfel atâtea forme de origine sârbească, rusească, bulgărească în Ţara Oltului, lipsită de atingere directă cu vreuna din populaţiile slave respective [1]).

Puţină importanţă prezintă pentru numele de botez din Ţara Oltului elementele g r e c e ş t i. Cele câteva forme greceşti, care ar fi putut să intre prin biserică pot fi datorate şi filiaţiei slave. Astfel *Arifton*, *Evsevia*, *Filofteia*, *Atanasie*, *Mafteiu*, etc., pot fi intrate şi direct din greceşte într'o regiune românească vecină Ţării Oltului (Muntenia şi Moldova), într'o epocă ulterioară veacului al XVI-lea, deci după ce curentul grecesc în biserică începuse să câştige teren în cele două Principate, dar şi din bulgăreşte sau ruseşte, unde numele de mai sus prezintă aceeaşi formă ca şi la noi. E probabil că toate aceste forme să fie în Ţara Oltului elemente de peste munţi, iar acolo ar putea să fi fost luate direct dela Greci. Astfel: *Armulaj* 1726 < grec. *Ἑρμόλαος*, *Asinefta* sec. XVIII, pentru care cf. grec. *ἀσινὴς* « inocent », sau, după cum ne comunică N. Drăganu, grec. *συνήθης* « conlocuitor, prieten » (cf. la Năsăud Nb. *Sinefta*), *Enache* sec. XVIII *Ἰανάκης*, *Pantaziu* sec. XVIII < grec. *Φαντασίων*. E semnificativ că aceste elemente greceşti datează numai de prin sec. XVIII-lea (formele rom. *Nicoară*, *Medru*, de origine veche greacă, intră în altă categorie).

Populaţiunea u n g u r e a s c ă vecină sau conlocuitoare cu Românii a mijlocit şi ea pătrunderea câtorva forme streine în antroponomastica Ţării Oltului. Remarcăm totuşi că nu

[1]) Trebue să exprimăm aci tot regretul nostru de a nu fi avut putinţa să utilizăm, în afară de Rječnik, Maretić şi Weigand, şi alte izvoare onomastice slave, ruso-polone. Ele lipsesc din bibliotecile din Cluj, unde le-aş fi putut consulta.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

toate formele ungureşti pe care le descoperim în documente existau de fapt în gura Românilor. Multe, chiar cele mai multe, sînt simple traduceri în ungureşte de ale notarilor bilingvi. O astfel de formă e *Kelemen*, care reproduce rom. *Căliman* (< ung.) *Farkas* 1726 (28) numeşte în Urbariu pe un Român, deşi individul respectiv se va fi numit *Lupu*. E cunoscută totuşi şi forma *Fărcaş* în româneşte. Asemenea maghiarizări avem multe: *Miklos* e traducerea ung. a rom. *Nicolae*. Cunoaştem şi forma *Miclăuş* corespunzătoare formei ungureşti. *Wazul*, *Vaszul*, *Vasulj* e forma ung. a rom. *Vasile*, *Martin* redat de document *Marton*, *Dragul* redat *Draguj*, *Ignat* redat *Ignatuj*, *Andrej* redat *Andras*, etc. Vom mai reveni în cursul acestei lucrări la problema traducerii numelor personale, datorită notarilor, căci prezintă o importanţă remarcabilă.

Contactul cu Ungurii a grefat în antroponomastica Ţării Oltului câteva forme întrebuinţate efectiv de Români. Aceste elemente sunt foarte puţin numeroase, ceea ce ne arată că în trecutul istoric al regiunii şi chiar în epoci mai târzii, elementul unguresc conlocuitor nu a avut înrâuriri sufleteşti sau o ascendenţă culturală apreciabilă asupra Românilor. Iată câteva forme ungureşti: *Drăvuş* (< lat D r a v u s > ung. D r a v u s) *Ghiuri* (33), formă hipocoristică ungurească din *Győrgy* (= Gheorghe), *Iantsi* 1788 (25) < ung. *Iancsi* < *Ianos*, care însă poate fi o identificare greşită a notarului ungur a formei *Ientsi* (= Ienciu) atestată în aceeaşi localitate câţiva ani mai târziu. Altă formă, care însă ar putea să numească pe un Ungur, e *Kristof* 1758 (4) < *Christofor*, cf. Melich, *Jöv.* I[II] 185. Forma *Gabor* 1726 (26) 1758 (44), dacă nu numeşte Unguri, redă pe rom. (< ung.) *Gabăr* (< *Gabriel*). Hipocoristicele *Iulişca* şi *Lişca* (27) provin din ung. *Iuliska ;* forma *Laţi* 1880 (32) corespunde ung. *Laczi (Laczko* < *László* < *Ladislaus) ; Mikleus* passim < ung. *Miklós*, *Samu* < ung. *Samu* (< *Samuel)*, *Tămaş* passim < ung. *Tamás* (< *Tomas*, Melich, *Jöv.* I[II] 206—207), *Ioşi*, *Ioji* sec. XVIII passim < ung. *Józsi* (< *Jozsef* = Iosif), *Sandru* sec. XVIII ş. u. passim < *Sandor* (= Alexandru). Prin apropierea făcută de copist de forma ung. *Demeter*, avem *Dimitur* 1633 (59) pentru

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

Dimitrie. Datorăm tot Ungurilor şi forma *Vonja (= Vonea) = Onea*, cu *v* parazitar ca în *vove = ouă*, *Şimon* pentru *Simion*, etc. [1]).

Mult mai rare sunt elementele populare germane în Ţara Oltului. În afară de *Franţi* 1840, *Franz*, *-i*, *Hanesz* 1726 (26), *Jerman* 1766 (10) < *Hermann* [2]) în antroponomastica mai veche nu putem distinge alte nume de botez sigure de origine germană. În antroponomastica contemporană asemenea Nb. sunt, ca neologisme, mai dese, cum vom vedea mai jos [3]).

Marile transformări produse în vieaţa sufletească a Românilor ardeleni în veacul trecut mulţumită fanatismului binecuvântat al reprezentanţilor celei de a doua faze a şcoalei latisnite, au atins şi sistemul nostru antroponomastic. Către sfârşitul veacului trecut apar din ce în ce mai des numele de botez care evocă marile figuri istorice din vieaţa romană, mai întâiu în clasa intelectualilor din centrele culturale şi apoi, încetul cu încetul, prin extensiune la învăţătorii şi preoţii dela ţară, iar prin imitaţie şi în păturile noastre populare. Printre cele dintâi nume latiniste pe care le întâlnim în Ţara Oltului, sunt *Iuliana* (?) 1845 (27) »dat după numele moaşei«, *Victor* 1875, 1895 (14), *Cezar* 1890 (32). Asemenea nume, la ţară, erau date mai ales de dascălii şi preoţii educaţi în spirit latinist în şcoalele din Blaj, Braşov, Sibiiu, sau în alte centre culturale româneşti. Nume ca *Traian*, *Remus*, *Adrian* ş. a. nu aveau numai avantajul unor elemente nouă şi prin aceasta atrăgătoare, ci satisfăceau în acelaşi timp sentimentul de mândrie naţională, rezumau ideologia unei generaţii intelectuale şi aspiraţiile ei de viitor.

În acelaşi timp numele romane întruneau o calitate însemnată: nu se puteau înstreina [4]). Se ştie că din ultimele

[1]) Evident numărul elementelor ungureşti creşte dacă luăm în considerare numele de familie. Amintim: *Balint*, *Balog*, *Bărăţcu*, *Barna*, *Bartuş*, *Benţea*, *Beţa*, *Bocor*, *Boratoş*, *Borşoş*, *Corodi*, *Doboş*, *Ferenţ*, *Ghiula*, *Horgoş*, *Inţu*, *Lenghel*, *Mogoş*, *Nerghеş*, *Noaghiu*, *Pentec*. *Şoamu*, *Solga*, etc.

[2]) Forma *Jerman*, ar putea să fie şi de origine neogreacă < *Gherman*, Cf. *Iorga* < Gheorghe, etc.

[3]) Numele de familie de această origine sunt mult mai dese: *Berghea*, *Blanga*, *Bredel*, *Broşu*, *Canţea*, *Clemu*, *Flade*, *Geger*, *Grosu*, *Labăr*, *Maier*, *Măndeal*, *Pilţea*, *Ştoflea*, etc., etc.

[4]) Cf. în legătură cu aceste nume la noi, un cald articol al lui G. D. Serra, în «Gazetta del Popolo» din 30.I.1932.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

decenii ale veacului trecut organele administrației streine au întreprins în Ardeal o acțiune metodică, dictată de calcule politice, de a maghiariza numele de persoană streine. Natural, această tentativă nu viza numai numele de botez, ci și pe acele de familie. Autoritatea publică, ofițerul stării civile dela oraș sau șeful de fapt al primăriilor satelor românești, notarul de altă limbă, era în posesiunea unui glosar de nume de botez românești mai obișnuite, cu « traducerea » lor în ungurește. Un *Ioan* devenea astfel în registrul stării civile *Iános*, un *Radu* = *Rezső*, *Ştefan* = *István*, *Elisabeta* = *Erzsébet*, *Constantin* = *Szillárd*, *Viorica* = *Ibolya*, *Victor* = *Győző*, etc. Stăpânii de altădată ai Ardealului nostru au crezut că prin asemenea metode artificiale vor putea salva aspectul etnic al pământului locuit de Români. Spre a preîntâmpina tentativa streină, preotul satului românesc sfătuia pe țărani să aleagă la botezul noilor născuți nume latine mai greu de schimbat și de înstreinat, ca *Traian*, *Letiția*, *Lucreția* etc., care chiar redate în pronunție și ortografie ungurească își menținеau totuși caracterul roman. Astfel, numele de botez propovăduite de reprezentanții curentului latinist constitueau un mijloc de distincțiune etnică în fața tendințelor șoviniste ale stăpânirii apuse.

Aproape exclusiv, la sfârșitul veacului trecut, numele propagate de școala latinistă erau purtate de copii [1]) intelectualilor din Țara Oltului. Corespondenții noștri ne arată că, chiar și acum, aceste nume sunt considerate de țărani ca nume « domnești ». Epoca răspândirii tot mai mari a acestor nume coincide cu reînceperea unor lupte naționale intense. Ieșirea din pasivitatea politică a Partidului Național din Ardeal a produs tocmai în această epocă răsunătoare efecte de solidaritate românească și de mândrie etnică. Clasa țăranilor, condusă de preotul și învățătorul românesc, a fost răscolită de speranțe nouă propovăduite de conducătorii vieții noastre naționale, toți pătrunși de ideologia latinistă, și-a apropiat și dânsa ideile latiniste, prin cunoașterea trecutului de glorie

[1]) Că aceste nume au intrat recent în uzul antroponomastic popular și că ele se « potrivesc » mai bine purtate de copii decât de oamenii mari, o dovedește următorul dicton popular: *S'a schimbat Virgil, Nu mai e copil.* Zanne VI, 439.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

povestit lor de electorii de altădată din Ardeal, care erau în același timp și apostoli culturali. Răspândirea și în clasele țărănești a numelor romane se datorește și acțiunii culturale întreprinse în popor de către « Asociațiunea transilvană pentru cultura și literatura poporului român ». Prin nenumăratele conferințe populare, prin numeroasele broșuri scrise pe înțelesul tuturor, țărănimea noastră din Ardeal a fost direct sau indirect îndrumată să adopte numele latiniste.

Țara Oltului, așezată între Blajul unit, citadela latinismului intransigent, între Brașovul și Sibiiul cultural, a fost un teren favorizat în ceea ce privește răspândirea numelor de botez romane. Dintre asemenea nume, acele care evocau personagii ilustre din viața culturală a strămoșilor noștri sunt cele mai apreciate: istorici ca *Cezar*, *Tit Liviu*, *Salustiu*, poeți ca *Horațiu*, *Ovidiu*, din opera cărora se citea și se comenta — potrivit programei analitice — în școalele secundare. Alte nume fac aluzie la personalități politice din viața romană: regi, împărați, generali, figuri de femei ilustre, personagii mitologice, nume cunoscute de cei trecuți prin școala secundară, căci toate aceste nume se datoresc mediului școalei secundare. Unele din numele romane intrate în antroponomastică prin îndemnul școalei latiniste nu fac aluzie directă la un anumit personagiu istoric, ci se mulțumesc să evoce romanitatea [1]). Ele păstrează intactă forma latină: *Marius*, *Olimpius*, *Titus*, *Livius*. Uneori descoperim forme românești latinizante: *Popențiu* (pentru *Popenciu*).

În cazuri izolate, nume care au fost adoptate în popor prin curentul latinist, pot să fie în același timp și nume calendaristice. Considerăm totuși ca nume datorite curentului latinist pe toate acele pe care nu le întâlnim în uzul antroponomasticei noastre mai vechi de sec. XIX-lea. Astfel: *Adrian*, *Aurel*, *Candid*, *Emilian*, *Inocențiu* (dar alături *Inochentie*, luat din calendar), *Iulian*, *Iuliana*, *Livia*, *Lucia*, *Lucian* (dar alături, în alte regiuni, *Luchian*, luat din calendar), *Lucreția*, *Septimiu*, *Sever*, *Titu*, *Valentin*, *Valer*, *Vincențiu*,

[1]) Moda numelor romane a fost cunoscută și aiurea în lumea romanică, și, ca și la noi, această modă coincide cu epoci de puternice frământări naționale. În ceea ce privește numele romane în Italia, cf. Br. Migliorini, *op. cit.* 25.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

Viţenţiu (dar alături *Vichentie*, luat din calendar), *Marţian*, *Marcian*, (dar alături, în alte regiuni *Marchian*, luat din calendar) [1]).

Numele romane impuse de curentul latinist, mai ales în epoca premergătoare marelui războiu, prin răspândirea lor în vremea din urmă în clasele dela mahalà şi în păturile largi ale poporului (unele şi la Ţigani), au început să se deprecieze. La această depreciere a contribuit în mare măsură şi literatura, mai ales cea de peste munţi şi îndeosebi scrisul lui Caragiale. Clasele intelectuale de azi, pătrunse de alte aspiraţii decât înainte de 1918, preferă la botezul copiilor sau nume « europene », moderne, sau, urmând alte mijloace de elecţiune, pun în circulaţie nume cunoscute din literatură sau din istoria naţională: un membru din familia *Langa* (51) are Nb. *Silviu-Crişan ; Valeriu Crişan* (51), are un băiat botezat *Horea-Cloşca*. Interesant Nb. e *Jianu* după numele faimosului haiduc *Iancu Jianu* [2]).

Tot subt influenţa directă a mediului şcolar au intrat în uzul nostru antroponomastic n e o l o g i s m e de origine greacă, neolatină şi germanică, cunoscute mai ales din literatură şi apreciate ca nume moderne, purtate în societatea selectă din Occident.

De origine greacă: *Eugenia*, *Eugeniu* (cel dintâiu foarte răspândit, în veacul trecut, în antroponomastica romanică, cf. Dauzat, p. 64, cel de al doilea la Germani, de unde le-am fi putut împrumuta şi noi). Ultima formă e cunoscută şi din hagiografie (cf. Baudot, 235) şi ca nume de sfânt e mai veche la noi: *Evghenie* < *Εὐγενία*, *-νιος; Irina*, e un nume cunoscut şi în limbile romanice şi slave, ca neologism, e şi nume de sfântă (cf. Timuş 456—457) *Isidor* intrat, poate, prin filiaţie germană, *Melania* intrat prin filiaţie occidentală (cf. it. Melania), e şi nume hagiografic (cf. Timuş, 567—569) *Olimpia*,

[1]) Sunt surprinzătoare atestările formelor *Cornilie* (cf. şi Cornilă), din sec. XVIII, alături de recentul *Corneliu ; Tiberia* (< *Tiberie* < *Tiberiu*), sec. XVIII, alături de recentul *Tiberiu*, forme intrate prin filiaţie slavonă, sau cele dintâi reflexe latiniste la noi.

[2]) În legătură cu această « modă », cf. şi N. Iorga, *Faze sufleteşti şi cărţi reprezentative la Români*, În AAR, Secţ. Ist., Seria II, Tom. XXXVII, p. 548.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

intrat la noi prin aceeași filiație occidentală (interesantă forma *Olimpius*, după *Marius*, *Romulus*, etc.), etc.

Din germană: *Adolf*, *Amália*, *Carolina*, *Emil*, *Ida*, *Ludovica*, *Luiza* (prin filiația franc. *Luise)*, *Matilda*, *Reghina*, *Stela*, etc.

Din italiană: *Clement*, *Georgeta*, *Gervase*.

Din franceză: *Eleonora*, *Elisa* (cf. și it. *Elisa)*.

De proveniență tot occidentală: *Elvira* (< span.) intrat la noi prin filiație germană, *Iuditta* (și nume hagiografic, cf. Timuș, 470—471), *Leon*, *Leontina* poate prin italiană, *Otilia*, *Paulina* (cf. it. franc.), *Rozeta*, *Terezia* (cf. it. franc. < span.), *Valentina*, etc.

Nume datorate unor personaje faimoase din literatură: *Genoveva*, *Romeo*, *Julieta*, (frate și soră, 51), *Oliferm*.

Literaturii noastre populare îi datorăm răspândirea în păturile de jos a următoarelor nume: *Alexandru*, *Machedon* (cunoscut de altfel și în hagiografie, cf. Timuș, 521).

Tot printre numele cele mai « alese » se numără: *Aurica*, *Doina*, *Dorica*, *Dorin*, *Horea*, *Rodica*, *Sorin*, etc.

II SUPRANUMELE

În singura lucrare consacrată poreclelor românești, aceea a lui A. Candrea *(Porecle)*, găsim pe lângă un material bogat și câteva observații de preț asupra chipului cum iau naștere poreclele, care, se știe, intră și în sistemul antroponomastic.

După Candrea, porecle sunt « cuvinte prin care poporul lovește în năravul sau defectul cuiva ». Deosebirea dintre calificative și porecle constă în faptul că cele dintâi « spun în genere defectul sau năravul cuiva, verde, fără niciun înconjur; pe câtă vreme poreclele [1]) conțin mai totdeauna o metaforă ». « Dacă porecla dată cuiva de către o persoană este repetată și de alții la adresa aceleiași persoane, ea devine supranume » (p. 8). Unele regiuni

[1]) Popular și *polícră*, *poríglă*, *poreglă*, *porelcă*.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

numesc cu poreclă şi numele de familie şi natural, nu cunosc, în afară de *băżocură* sau *nume din sat* [1]), sau numai *nume* [2]), alt termen pentru ideea de supranume.

În studiile antroponomastice şi linguistice dela noi nu s'a ţinut seamă de distincţia făcută de Candrea între supranume şi poreclă. De aceea termenul « supranume » nici nu a fost şi nici nu este întrebuinţat ci e substituit de « poreclă ». Necesitatea utilizării termenului « supranume » e dictată de împrejurarea că acesta are o funcţiune exclusiv antroponomastică, pe când porecla indică o funcţiune semantică. Porecla se dă ca o batjocură unui individ, incidental, supranumele, născut din porecle şi calificative sunt legate indisolubil de numele indivizilor, devenind chiar ereditare. Socotim deci necesară întrebuinţarea acestui termen în studiile de antroponomastică.

* * *

În cea mai mare parte supranumele îşi trag originea din calificativele şi poreclele existente în limba comună. Nota esenţială a celor mai multe constă în caracterul lor afectiv.

Din punctul de vedere al originii lor psihologice, supranumele au aceeaşi desvoltare ca şi numele de botez. În toate epocile, spiritul omenesc s'a servit şi se serveşte cam de aceleaşi mijloace ale graiului la crearea numelor personale de altă dată ca şi la crearea supranumelor de astăzi. Dacă, totuşi, se remarcă deosebiri între numele personale de altădată şi între supranumele de azi, cauza provine din deosebirea dintre priceperea, caracterul, mentalitatea, credinţele şi felul de vieaţă din trecut a diferitelor popoare, şi de azi. Se remarcă totuşi, pretutindeni, o tradiţie în menţinerea cam a aceloraşi elemente ale graiului omenesc, care au servit ca prototipe la creiarea numelor personale de altădată şi la formarea supranumelor mai nouă.

Azi, supranumele sânt de obiceiu pejorative. Ele fac aluzie ironică la un defect personal, familiar sau

[1] I if Popovici, *Rumänische Dialekte* I, Halle, 1906, p. 76.

[2] Cf. *a pune nume* cuiva, în sens de « a pune nume de batjocură cuiva » ap. Popovici, *op. cit.*, 77.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

etnic, sau la condiția socială a celui vizat de ele. Spiritul caustic și răutăcios al omului e vecinic în căutarea defectelor celor mai caracteristice ale semenului său, pe care ține apoi să le stigmatizeze într'o formă cât mai expresivă și cât mai usturătoare. Poporul românesc care dă cu « strigăturile » epigramatice, improvizate cu ocazia jocurilor, o probă atât de strălucită despre ironia sa, a creat necontenit și creează încă o puzderie de supranume în care ilustrează nu numai un simț fin de observație — documentat de altfel și de miile de cimilituri care abundă în literatura populară — ci și o aleasă ușurință de a exprima lapidar și spiritual defectele semenilor. În privința aceasta, poporul din Țara Oltului dovedește o bogăție spirituală remarcabilă.

S'a spus — și se pare cu multă dreptate — că supranumele sunt de obiceiu create de clasele de jos [1]) lipsite de un contact mai intim cu o viață culturală și socială mai întinsă. În adevăr, printre oamenii mai înaintați din punct de vedere cultural, supranumele nu au o circulație prea întinsă. E totuși remarcabil că nu în toate regiunile cu o populație de același nivel cultural ne este dat să atestăm același număr de supranume. Sunt în unele regiuni sate în care fiecare individ, alături de numele său oficial legal, poartă și un supranume subt care e cunoscut de obiceiu de concetățenii săi. În alte regiuni însă sunt mai puțin obișnuite. Astfel, se pare că crearea și întrebuințarea supranumelor pe o scară mai întinsă sau mai redusă e în funcțiune de anumiți factori spirituali caracteristici fiecărui nucleu social în parte. Prin caracterul afectiv al supranumelor, crearea lor e condiționată de multă sensibilitate sufletească și de finețe de spirit din partea celor care le pun în circulație. E ușor de înțeles că mulțimea și varietatea supranumelor într'o regiune ilustrează vioiciunea spirituală a locuitorilor ei.

---

[1]) « Le surnom réponde à un besoin très urgent chez les individus et les races jeunes. Chez les hommes de faible culture intellectuelle ou chez ceux d'une éducation rudimentaire, il est également en faveur. Les enfants, les paysans, les ouvriers, les sauvages et une certaine catégorie de gens du monde s'y exercent avec un remarcable succès ». M. Boillot, *Le patois de la commune de la Grand' Combe (Doubs)*. Paris, 1910, ap. Albert Dauzat, *Les noms de personnes*. Origine et évolution, éd. III, Paris, 1928, p. 167.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

Naşterea supranumelor e condiţionată şi de factori sociali. O alcătuire socială fără legături intime între indivizii care o compun nu e un domeniu fecund în crearea supranumelor. Indivizii, pentru a remarca defectele semenilor, trebue să se cunoască de aproape, în cele mai mici manifestaţii ale lor faţă de amănuntele vieţii de toate zilele. Plăcerea de a râde pe socoteala cuiva pentru o slăbiciune, pentru un obiceiu, sau pentru un defect chiar inofensiv al acestuia e împărtăşită de toată lumea numai dacă individul cu pricina e cunoscut de aproape.

Leagănul supranumelui nu e numai în cadrul vieţii rustice sau numai înăuntrul claselor sociale mai umile. Să ne gândim la mulţimea de supranume obişnuite printre elevii şcoalelor primare şi secundare, sau chiar printre studenţii universitari, supranume care fac aluzie la ignoranţa, prostia, lenea unora, la caracterul arogant al altora, la lipsa de colegialitate sau la alte metehne sufleteşti sau fizice pe care opinia colegilor le stigmatizează [1]).

Supranumele se furişează — şi încă des — în lumea politică şi chiar în istorie. În rezumat « in tutte le classi sociali, trai i selvaggi, tra i barbari e le rozze popolazioni del contado, come anche tra le nazioni più incivilite, dove più, dove meno, şi trovano tracce profonde di questa costumanza che tende a contrassegnare e a mettere in evidenza gl'individui che si vogliono distinguere dagli altri, generalmente con intenzioni poco benevoli e diciamo pure ostili e maligne » [2]).

Supranumele nu se răspândeşte spontan. Spontan se aplică unui individ sau unei colectivităţi calificativul sau porecla, care, dacă e norocoasă, poate deveni supranume, în sensul că se adoptă de un întreg grup pentru numirea aceluiaşi

---

[1]) În privinţa aceasta iată ce ne comunică un corespondent: „A. S. îmi spune că polecrele puse altădată încep să se uite, cu lumea ce se ridică tot alta şi alta. Numele de batjocură de altădată erau date fie în şcoală, fie în convenirile (—întâlnirile) tineretului, pentru câte un defect fizic, un tic, pentru câte o greşală la pronunţarea unui cuvânt, pentru asemănarea cu altcineva care ar fi fost obiect de râs. « Astăz auz Io pe copkii dela şcoală când trec pe la poarta noastră că nici unu nu le zâce la aĕlanţ după numele lor de acasă, făr' tot nume date de ei în işcoală »".

[2]) Tito Zanardelli, *I soprannomi di persone e di luogo a Lizzano in Belvedere ed altri siti dell' Appennino bolognese* în « Publicazioni dialettali e folcloriche dell'Appennino bolognese » Nr. 2, Bologna, 1913, p. 7.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

individ sau aceleiași colectivități. E greu să suprindem momentul « nașterii » supranumelui. În stare embrionară el trăește în calificativele și poreclele din limba comună. Nu odată, colectivitatea e pusă în situația de a alege între două sau mai multe porecle sau calificative date unui individ, și pe cel ce i se pare a fi mai sugestiv îl consacră apoi pentru supranumirea regulată a acelui individ.

Persoanele a căror individualitate nu e încă definitiv lămurită în conștiința populară, poartă și mai multe supranume. Fiecare din acestea stigmatizează câte o latură a caracterului psihic sau fizic al individului. Iată câteva exemple de pluralitate a supranumelor date unui singur individ: *Ţuleandră* și *Ţâleciu*, *Barză* cu variantele *Bărzoaică* și *Bărzoancă*, *Gâbu* și *Vulpoiu*, *Capră* și *Piță* și *Ţap* și *Ţuțar*, *Căfălean* și *Tăpălagă*, *Renghiu* și *Renghiuțoiu*, etc.

Mai ușor de explicat este pluralitatea supranumelor familiare: *Ciobănei* și *Rojbani*, *Hupe* și *Ştoaibe* și *Împărați* și *Gușați*, *Unturi* și *Ţăndări* și *Ţâncuși*, *Chichimoace* și *Căcărează*, etc.

Şi mai bogată și interesantă devine subt acest raport lista supranumelor colective. Iată-o: Se batjocoresc locuitorii din comuna:

B e c l e a n: *Gogoașe* și cu zicala: *Beclerene lapte dulce, Cumu-l mulge 'n târg îl duce.*

B e r i v o i: *Chiori*, *Gușati* și *Boarne.*

B e ș i m b a v - O l t e ț: *Liuci* și *Gușați.*

B r e a z a: *Guși* și *Gușați.*

B u c i u m: *Gogoașe*, *Gaie* și *Căcăreze.*

C o m ă n a: *Mânzoci*, *Tehoacă* și *Gușați.*

C o r b i: *Cioare din Corbi* și *Cioare.*

D e j a n i: *Pădureni*, *Ciobani de veacuri* și *Lingurari.*

D r ă g u ș: *Gogoașe*, *Gogoșari*, iar femeilor *Liuci.*

D r i d i f: *Şâ la șâpot*, *Ouă de lup*, *Mânzu 'n fleșărie*, *Ţachimbote* și *Dridișenii-țiganii.*

F ă g ă r a ș: *Foaie de ceapă* și *Rumânoi.*

F e l d i o a r a: *Traistă goală* și *Hulpchi.*

G a l a ț i: *Hoți* și *Râie.*

G r i d: *Scorțoi de pe Ştearăș* și *Certari.*

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

Hârseni: *Cârcotițe* și *Cârliuțe*.
Hurez: *Găluște* și *Dela țâță 'n târg*.
Iași: *Sorici* și *Răcari*.
Ileni: *Găuaze*, *Gogoașe* și *Zdrobghiți*.
Ludișor: *Calici*, *Cane*, *Cheltei*, *Lidișoru-ponoru*, *Păpăuțe*, *Potăi* și cu expresia *Mă, adă cana să bag mreana*.
Luța: *Cotcorești*, *Orășani*, *Căzuți din șariglă*.
Mândra: *Broaște*, *Broscari*, *Căhăli*.
Netot: *Greble*, *Hoage* și *Hoabe*.
Noul Român: *Hulpchi* și *Țacote*.
Părău: *Belitori* și *Hâțe*.
Perșani: *Golănești*, *Hoți* și *Scărchinari*.
Pojorta: *Gușați* și *Lunatici*.
Porumbacul de Sus: *Holani* și *Boroance*.
Râușor: *Băgău*, *Băgăiași*, *Gură de băgău* și *Găinari*.
Recea: *Fuduli*, *Gogofani*, *Gușalăi*, *Pauori* și *Răcari*.
Săvăstreni: *Gușați*, *Gogomani*, *Săvăstrenii Hangului*.
Scorei: *Haiuși* și *Destrăbălați*.
Șercaia: *Betelii*, *Țâțani*, *Țigani* și *Țuțuieni*.
Șinca Nouă: *Cărbunari* și *Mocani*.
Șinca Veche: *Alunari*, *Cătănoi* și *Căliți*.
Șona: *Proroci*, *Prune* și *Râiași*.
Toderița: *Boale*, *Grape*, *Hâpe*, *Pălăvatici* și *Pohârle*.
Vad: *Căliți* și *Sâmburari*.
Vișlea de Jos: *Plaivas*, *Ghișteni făloși*, *Sule*.
Vișlea de Sus: *Gâltofani*, *Gulimani* și *Vărari*.
Voivodeni: *Răcari*, *Broscari* și *Gâltofani*.
Voila: *Calici*, *Gogoașe*, *Mâța 'n verze* și *Ouă de lup*.

Toate aceste supranume sunt date locuitorilor din satele respective de aceia ai satelor vecine.

Cu timpul, în urma unei împrejurări memorabile, sau după ce colectivitatea a investigat suficient și a reușit să demaște nota cea mai caracteristică a individului sau a grupului, din toate supranumele alege unul, de obiceiu pe cel care are calitatea de a atinge mai crud susceptibilitatea celui vizat.

Uneori se mai întâmplă ca un individ sau un grup de indivizi să se numească în mod consecvent de către o parte din

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

semeni într'un fel, de alta în altfel. Exemplele de mai sus o arată lămurit (cf. Onomasticonul, passim). Sunt şi familii şi indivizi care întrebuinţează consecvent, deosebit de restul comunităţii din care fac parte, alte supranume — creaţii personale ocazionale — pentru numirea unor semeni ai lor.

Individul sau grupul supranumit multă vreme într'un fel, nu e ferit de a mai primi ulterior şi alte supranume, care prin transparenţa lor atrag atenţia asupra unor defecte în plus. Astfel, ca să dăm numai două exemple, reamintim cazul unui individ supranumit *Vulpoiu* şi *Gâbu*. Supranumele *Gâbu* e desigur cel mai recent [1]). De asemenea o familie ai cărei membri sunt « oameni graşi » e supranumită *Unturi ;* aceiaşi membri ai familiei sunt şi « irascibili » şi de aceea sunt numiţi *Ţăndări* [2]).

De cele mai multe ori un individ poartă mai multe supranume şi din alte motive. Cum am văzut mai sus, în Ţara Oltului aproape nu există comună ai cărei locuitori să nu fie luaţi în bătae de joc de cei din împrejurimi. Ba locuitorii unor localităţi au chiar mai multe nume de batjocură. De asemenea subdiviziunile comunelor poartă suprapune de batjocură menite să atingă susceptibilitatea celor care le locuesc. E ştiut apoi că şi familiile sunt ironizate cu nume de batjocură familiare. În raportul cu oamenii din alte sate un individ poate fi numit cu supranumele colectiv, iar în raportul cu consătenii cu supranumele familiar sau cu cel personal.

Studiul creaţiei şi răspândirii supranumelor ne constrânge să atingem o problemă linguistică de cea mai mare importanţă. Elementul lexical nu are înăuntrul limbii un sens absolut, ci de obiceiu el prezintă o sumă de nuanţe semantice mai mult sau mai puţin îndepărtate. Spiritul omenesc neastâmpărat şi expansiv, e vecinic în căutarea unor forme nouă de exprimare sugestivă, prin mijlocul aceloraşi elemente lexicale, cărora le atribue într'o împrejurare sau alta

[1]) Supranumele e dat unui bătrân.

[2]) Cf. expresia: *i-a sărit ţandăra* — s'a supărat; *ţăndăros* « ţâfnos, arţăgos », Ciauşanu, *Glos.* 167; *cal ţăndăros* — cal urît, slab, bătrân, S. Pop, DR. V, 235.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

funcţiuni semantice variate [1]). Valoarea semantică a unui cuvânt variază deci, uneori, dela o regiune la alta, dela un nucleu social la altul [2]). Şansa unui cuvânt de a se răspândi şi de a se generaliza înăuntrul unui nucleu linguistic cu un sens nou, ieşit din sensul uzual, depinde de măsura în care acel sens nou, într'o împrejurare dată şi pentru un grup social, e mai sugestiv decât sensul uzual însuşi. Cuvântul, întrebuinţat în frază prezintă de cele mai multe ori o adevărată bogăţie semantică. Izolat însă, el e adesea o iluzie. În situaţia din urmă cuvântul evocă în mintea noastră o imagine, un sens, numai în măsura în care îl cunoaştem din funcţiunea lui gramaticală.

Supranumele rămâne izolat din acest punct de vedere din momentul adoptării lui din graiul comun. E uşor de înţeles deci că, pentru ca un supranume să fie adoptat şi generalizat într'un nucleu social, e nevoie ca el să corespundă unor condiţii psihologice cerute de împrejurările locale, să fie sugestiv pentru toţi sau pentru cea mai mare parte a indivizilor care alcătuesc nucleul social respectiv.

În cazul supranumelor nu funcţiunea gramaticală sau ambianţa semantică dă elementului respectiv sensul ocazional, ci amintirea vie a unei circumstanţe memorabile din viaţa individului stigmatizat cu numele de batjocură, cunoaşterea de aproape a caracterului său fizic sau psihic exprimat potrivit şi sugestiv cu un calificativ sau cu o poreclă. Pentru a înţelege în mod just originea fiecărui supranume în parte, nu ne putem lipsi de o investigaţie atentă şi amănunţită asupra întregului cadru semantic al elementului lexical care a putut sau ar fi putut să dea naştere supranumelui.

Mai presus de toate, cercetătorul ar avea datoria, să cunoască împrejurarea în care s'a dat unui individ sau unei colectivităţi numele de batjocură. Am urmărit prin mijlocul chestionarului o oarecare informaţie în

[1]) J. Vendr'es, *Le langage*, Paris, 1921, p. 211.

[2]) M. Bréal, *Essai de sémantique* ed. III, Paris, 1904, p. 285 s. u. şi mai ales A. Meillet, *Linguistique historique et Linguistique générale*, Paris, 1921, p. 244, unde se dau şi indicaţii bibliografice.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

acest din urmă sens. Natural, de cele mai multe ori comunicările corespondenților nu pot fi luate în seamă. Aceasta din simplul motiv că mulți din membrii corespondenți dau în mod arbitrar asemenea informațiuni, fără să întreprindă o investigație serioasă printre localnicii în măsură să-și mai amintească împrejurările care au dat naștere supranumelor uzitate la ei. Dau câteva exemple de informațiuni deplasate, neverosimile sau false: *Pâciu* dat unuia «fiindcă-i om zgârcit»; *Păpărețu* «fiindcă-i om sfătos»; *Parizan* «fiindcă umblă tot cu teleaga».

Nu e mai puțin adevărat în același timp că nici investigația îngrijită, printre țărani, nu poate aduce rezultate sigure, decât în cazuri extrem de rare. Totuși avem câteva informațiuni sugestive în ceea ce privește motivul aplicării unui supranume. Astfel, am putea suspecta, dar nu putem nega verosimilitatea explicațiilor date unor supranume ca următoarele: *Pupăză*, *Pupăzoiu* (Sprnf.) «un străbun fiind copil s'a suit într'o salcie să imite cântecul pupezii»; *Pupeze* (Sprnf.) sunt indivizi care «au nasul ascuțit», (Sprnc.) «fiindcă au o pronunție ciudată și 's vorbăreți»; *Renghiuț* (Sprnf.) «cu uitătură urîtă» (< N. de bou); *Sasu* (Sprni.) «om moleț», «mare»; *Secu* (Sprnf.) «oameni slabi», etc.

Oricum ar fi, investigația amănunțită printre localnici e totuși de cel mai mare interes. Informațiunile culese sunt importante fiindcă ne arată cum forma unui nume de batjocură, prin etimologie populară, intră într'un cadru semantic deosebit decât acela care i-a dat naștere. Nucleul social, uitând împrejurarea veritabilă în care un individ a fost numit cu un nume de batjocură, dar păstrând acest nume, în virtutea unei inerții, își formează cu timpul o concepție vagă, artificială, în ceea ce privește mobilul alegerii numelui de batjocură. Prin urmare, multe, poate cele mai multe din supranumele întrebuințate în sistemul antroponomastic al unui nucleu social, se găsesc azi în conștiința populară într'un cadru semantic fals. E cazul supranumelui *Șofrănea*, *Șofrănuț* «fiindcă individul negustorea cu șofran» zice corespondentul. În realitate, explicația poate fi și alta. Sau individul, sau un ascendent al său a fost stigmatizat cu

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

numele de persoană (depreciat) *Șofron*, sau avem de a face cu un supranume, dela *șofran*, făcând aluzie la o caracteristică fizică, coloarea părului (galben) sau a feței (palidă) sau chiar dela numele păsării *șofran* sau *șofrag*.

Ceea ce rămâne indiscutabil e, că nu toate cazurile când avem de a face cu un supranume omonim, ilustrează același proces psihologic și o împrejurare identică, trăită în același fel de indivizii care-l poartă. Fiecare individ își poartă batjocura mulțumită unui defect personal sau unei circumstanțe din viața proprie [1]). (Natural, aci facem abstracție de supranumele moștenite). Alta a fost împrejurarea care a dat naștere supranumelui *Pârțu* individului din fiecare localitate din Țara Oltului unde se cunoaște și iarăși alta a creat același supranume în Banat (cf. Iosif Popovici, *Rumänische Dialekte*, I 41, 48), în Munții Apuseni (cf. T. Papahagi, *Munții Apuseni*, 52) sau aiurea [2]).

Vigoarea și mulțimea supranumelor ilustrează animozitățile din cadrul societății, spiritul de șicană și lipsa de condescendență dintre indivizi.

S'a accentuat că supranumele alături de « strigături » au un pronunțat caracter didactic, că observatorul anonim și cu el colectivitatea stigmatizează și ironizează un defect cu scopul de a-l îndrepta. Ori cât ar fi de măgulitoare o astfel de caracterizare a satirei populare [3]), se pare că ea se desminte. Satira populară nu urmărește direct și exclusiv « îndreptarea » unor defecte personale sau colective. Din contră, asemenea numiri ilustrează la tot pasul intențiuni ostile din partea celor care le creează față de cei cărora li se adresează. La originea celor mai numeroase supranume găsim epitete

[1]) « ...la signification d'un nom propre (car, en ayant soin de ne pas confondre ce terme avec le sens étymologique, on peut bien appeler ainsi l'ensemble des idées qui sont évoquées par lui) offre toute une échelle de gradation dans l'esprit des individus différents... ». Axel Peterson, *Le passage populaire de noms de personne à l'état de noms communs dans les langues romanes et particulièrement en francais*. Étude de sématique. Uppsala 1929, p. 5.

[2] Se mai găsește ca nume de familie în Țara Oltului subt forma *Pârțache* 1785, I rga, *St. Doc.* XII, 187 (44), iar aiurea *Pârțilă*, ap. Viciu, 7. Originea din onomat peicul *pârț* (cf. *pârțuică* « diaree », Ciauşanu, *Glos.* 47), cu sensul figurat de « țap » (f. *pârțag* « furie, mânie cu toane », Șăineanu, *Sem.* 91), după Cihac, II, 245, identic cu *pârciu*.

[3]) A. Candrea, *Porecle*, 5.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

calomnioase care jignesc, și aceasta e o dovadă că ele au fost creiate des la porunca invidiei și a dușmăniei dintre indivizi [1]).

Deși se întâmplă ca unele supranume să facă aluzie la anumite păcate morale sau sociale pe care colectivitatea le detestă, scopul creierii lor a fost pur și simplu acela de a huli. Cine cunoaște susceptibilitatea care domnește în clasele de jos față de numele de batjocură, își dă ușor seama de adevărata înfățișare etică a supranumelor [2]). Nu ne mirăm deci dacă în cercurile sociale mai ridicate, străbătute de o anumită condescendență în raporturile dintre indivizi, nu găsim un teren fertil în crearea supranumelor [3]).

Omul claselor de jos simte caracterul pejorativ și ironic al supranumelui ce i se dă și adesea se străduește să mascheze sau să înlăture defectul pe care îl vizează. Foarte rar reușește însă să facă să i se uite supranumele dat odată. De obiceiu, după un timp mai îndelungat, când supranumele său își pierde vigoarea batjocoritoare individul ajunge să și-l adopte singur pentru denominația sa [4]).

* * *

La baza alegerii și răspândirii supranumelor stăpânește aproape nelimitat, capriciul. Din pricina aceasta cercetătorul are obligația de a tatonà și de a urmări prin mijloace cât mai variate « momentul psihologic » care a putut da naștere numelui de batjocură. În lipsă de informație amănunțită și veridică în legătură cu nașterea fiecărui supranume în parte, avem dreptul să urmărim înăuntrul limbii comune desvoltările semantice potrivite creației supranumelor. Ultimul criteriu, inductiv, de investigație ne pune în măsură să

[1]) « Il est dans la nature de la malice humaine de prendre plaisir à chercher un vice ou un défaut, derrière une qualité ». Bréal, *Essai de sémantique*, p. 101.

[2]) De altfel se știe că de multe ori un supranume care ironizează un defect fizic sau psihic al unui individ i se dă și după ce individul s'a scăpat de acele defecte. În această categorie intră cea mai mare parte a supranumelor familiare și colective.

[3]) Doar în cazuri în care lupta acerbă politică întrebuințează supranumele care fac aluzie la partea cea mai vulnerabilă a adversarului — și în acest caz supranumele se adaugă de obiceiu la nume, de ex. *Vasilescu-tramvai* — și prin repetarea acestei aluzii tinde la ridiculizarea sau la distrugerea bunei reputații.

[4]) Cf. A. Dauzat, *op. cit.*, 165.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

documentăm cu amploare mijloacele psihologice care creiază supranumele cele mai interesante, provenite din metafore și metonimii.

* * *

Întrebuințarea supranumelor nu se datorește exclusiv tendinței de ironizare reciprocă a indivizilor. Ele îndeplinesc un rol antroponomastic important. Indivizii din clasele sociale mai de jos, în relațiunile lor zilnice dau o mare extensiune întrebuințării supranumelor, nu numai fiindcă acestea cuprind o notă afectivă în armonie cu atitudinea sufletească pe care o are fiecare față de un semen al său, ci și fiindcă prin varietatea lor sunt în măsură să servească ca un mijloc în plus de identificare mai ușoară a unui individ.

Un nucleu social izolat, închis în cadrul îngust al unor interese economice identice pentru toți indivizii care-l compun, lipsit de un contact sufletesc mai intim cu nucleele mai apropiate sau mai îndepărtate, e un teren foarte potrivit pentru utilizarea supranumelor ca mijloc aproape unic de denominație [1]). Formula obișnuită de denominație personală, în cadrul intim al unei comunități rustice, e de obiceiu numele de botez, de cele mai multe ori în formă hipocoristică. Înmulțirea necontenită a membrilor unei comunități, fie familiare ori sociale, face ca denominația cu numele de botez, chiar dacă acesta se prezintă într'o formă hipocoristică, să fie, cu timpul, insuficientă și prea vagă pentru distincția unei persoane.

În fiecare comună izolată nu există de obiceiu mai mult de 5—6 familii care să nu fie înrudite una cu alta. Am văzut apoi mai sus că —în baza unei tradiții orale —se păstrează înăuntrul fiecărei familii cam aceleași nume de botez, obișnuite în linia genealogică ascendentă. Prin înmulțirea membrilor aceleiași familii, se ajunge ca 4—5 sau chiar mai mulți să poarte aceleași nume de botez, alături de același nume

[1]) « Numele de familie nu sunt de obiceiu întrebuințate popular, fiind înlocuite cu porecle, ele rămân ascunse în registrele autorităților », H. Mihăescu, *Din morfologia numelor proprii românești*, în « Omagiu Bărbulescu », p. 291.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

de familie. Distincţia dintre indivizii din aceeaşi familie cu nume omonime e deci greu de făcut. Se recurge de obiceiu la întrebuinţarea formelor hipocoristice diverse pentru numirea fiecărui individ în parte, dar nici acest procedeu nu e lipsit de dificultăţi. Confuzia se poate face cu indivizi din alte familii şi ea e tot atât de neplăcută. Ea devine cu atât mai supărătoare cu cât nucleul social, prin alcătuirea lui şi prin îndeletnicirea indivizilor care-l compun, prezintă o vieaţă comună mai intimă. În asemenea cazuri, supranumele sunt în primul rând o necesitate socială şi e natural ca poporul nostru din Ţara Oltului să nu o neglijeze.

Supranumele sunt un fel de nouă botezare a indivizilor [1]), ocazională de sigur, iar sistemul de denominaţie personală, prin mijlocul lor, se reîmprospătează necontenit, potrivit necesităţilor locale [2]).

* * *

Vechimea întrebuinţării supranumelor ca surogat afectiv al sistemului de denominaţie personală, în Ţara Oltului, e documentată destul de vag. Documentele mai vechi ne oferă un material insuficient pentru a ne putea forma o convingere imediată în această privinţă. Circulaţia lor întinsă, ilustrată de documentele mai târzii şi mai ales uzul lor actual, ne dă siguranţa că întrebuinţarea supranumelor trebue să fi precedat — ca vechime — nu numai numele de familie ci chiar şi numele de botez.

Nu suntem documentaţi suficient nici în ceea ce priveşte vechimea numelui de familie — ca factor juridic — căci nici în privinţa aceasta izvoarele de informaţie nu sunt lămuritoare. În cazul unei formule de denominaţie constătătoare din numele de botez urmat de un al doilea element, nu ştim totdeauna sigur dacă al doilea element e un nume de familie sau un supranume. Criteriul subiectiv de a considera ca supranume elementele care după aspectul semantic ar părea că au această funcţiune nu poate fi recomandabil

[1]) F. Brunot, *La pensée et la langue*. Paris, 1922, p. 44.

[2]) Cf. Şt. Paşca, *Le denominazioni*... în « Ephemeris Dacoromana », extr. 1932, p. 46 ş. u.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

totdeauna. În forma de denominaţie personală relatată de documentul dela 1231: *Thrulh filii Choru* HURM. I[1], 120—dacă în adevăr avem de a face cu un document autentic, — avem în forma *Thrulh* o stâlcire a numelui *Ciurilă*, obişnuit şi mai târziu ca nume de botez şi ca nume de familie. Al doilea element, *Choru*, poate fi un supranume, *Chioru*, dacă cumva putem presupune o altă origine calificativului *chior*, decât din turc. *kior*, bulg. *kior* (Şăineanu, *Infl.*, II[1], p. 114), o origine cumană sau tătară [1]).

Faptul că se atestă încă dela 1391 o formă de denominaţie ca *Sztancsul Egumenulu* HURM. II[2], 341, 1392 FRAGM., 39, constătătoare din două elemente, chiar dacă cel de al doilea element nu e propriu zis antroponomastic, ci mai mult gramatical, ne dovedeşte că foarte de vreme şi în actele publice, numele de botez singur nu era totdeauna suficient pentru numirea unui individ. Pentru claritatea denominaţiei se recurgea la mijlocul complinirii printr'un determinativ indicând îndeletnicirea. Mult mai des se recurgea la complinirea prin nume locale, în cazul supranumelor care indică apartenenţa locală: *Comani de Ussa* 1509, FRAGM. 76, *Balgya de Drich* 1511, HURM. II[3] 10, *Laczko de Gritt* 1520, Qu. I, 280, 292, *Balota de Drid* 1534, Veress, *Acta* I, 237, *Byrchw de Berywoy* 1534, ibid., *Bayle de Fogaras* 1536, Qu. II, 443. Dacă un asemenea mijloc de a numi pe indivizi era potrivit în anumite circumstanţe, pentru o şi mai uşoară identificare a indivizilor documentele recurg şi la alte formule. Sistemul mai obişnuit este acela — popular şi astăzi — de a indica relaţiunea familiară a individului: *Raduly filius quondam Stoike* 1511, Dens. *Mon.* 8, *Salamon al Wancze* (de Synca) 1534, FRAGM. 104, ca să nu mai amintim forme mai lungi, ca: *honesta mulier Dobre iam nunc Boba vocata, filia agilis quondam Stan Gregor de Also Venetia, consorş agilis Petrasconis Albulye de Nagy Berivoy* 1582, Dens. *Mon.*, 218. Tot în această categorie intră apoi şi formele de genitiv, de felul lui *Ionásk Tomi* 1634, Dens. *Mon.*, 27. Din aceeaşi trebuinţă de mai uşoară identificare a indivizilor menţionaţi

[1]) Nu rămâne nici o îndoială că un examen atent al numelor noastre personale ar putea aduce la lumină elemente numeroase de origine cumano-pecenegă.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

în documente şi printr'o evoluţie cu totul curioasă, se recurgea la complinirea numelui de botez al individului cu numele de botez al şefului familiei: *Petrus dictus Sthan* 1453, Urk., III, 577, *Volchan Lupul* 1511, FRAGM. 84, *Alde Demitru*, 1534, ibid 103, sau *Stanču Mailat de Dežanul*, 1452, ibid 59, *Dragos Kirste filius quondam agilis Kirste Kakaraze de Sarkatza*, 1584, ibid 131.

Din exemplele de mai sus, care ilustrează câteva din cele mai obişnuite formule de denominaţie personală, oficială şi populară, tragem concluzia că supranumele a trebuit să aibă totdeauna un rol de seamă în sistemul onomastic, atât prin avantajul de a clarifica — pentru autoritate — individualitatea persoanelor menţionate de documente, cât şi pentru faptul că stigmatiza, ironic — pentru nucleul social — caracterul individului.

* * *

Diferite împrejurări de ordin social şi de ordin psihologic fac să se moştenească supranumele. Supranumele individual poate — prin extensiune la toţi membrii aceleiaşi familii — să devină familiar [1]), iar printr'o extensiune şi mai mare, colectiv.

Însemnările istorice mai vechi, dar mai cu seamă informaţiunile mai recente, confirmă la tot pasul obiceiul ca unele supranume să se moştenească. Corespondenţii Muzeului, sezisaţi de chestionar, indică după putinţă, dela cine a rămas ca moştenire supranumele fiecărui individ. Deşi informaţia corespondenţilor nu poate fi totdeauna exactă, ea ne pune totuşi în situaţia să constatăm că anumite supranume nu sunt purtate numai de câte un singur individ, ci prin extensiune şi moştenire, de mai mulţi, sau chiar de toţi membrii unei familii [2]). Găsim la 1670 un *Stephan Sztoika Klokocsan*, FRAGM. 396 şi tot în aceeaşi localitate şi — foarte probabil — în aceeaşi familie, la 1726, un *Klokoczan* (59). Cei 60 de ani nu au reuşit să facă să dispară supranumele. La 1726 se atestă; *Radu Mikoje Kotoré*, iar la 1766, un

[1]) Cf. A. Dauzat, *op. cit.*, 81—104, K. Michaëlsson, *op. cit.*, 142 ş. u.
[2]) A. Dauzat, *op. cit.*, 167.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

descendent din aceeași familie, *Thoder Miku Kotore* (1). Supranumele *Musunoj* se atestă în aceeași familie la 1758 și la 1789. Un exemplu mai sugestiv ne oferă supranumele *Uscoi*, atestat la 1758 și azi, la Șinca.

Exemple mult mai numeroase și mai sigure ne oferă materialul contemporan. După informația corespondentului, *Căprar* e un supranume individual purtat de unul « fiindcă mosul său a fost căprar în armată »; *Ciobănel* se batjocorește un individ « fiindcă mosu-său păzea oile »; *Ciuciu*, *Ciucean* e un supranume individual moștenit dela « mosu-său »; *Ciutură se scutură cu oala cu verzele* e o batjocură rămasă « dela mosu-său care se scutura » (același individ se mai numește și *Ciuturugă); Glojdani* se numesc toți cei din familia I.: « Porecla a fost dată mai întâiu tatălui lor. Soția lui *Glojdan* era *Glojdănoaica*. Numele a fost căpătat la Dridif dela stăpânul la care, ca copil, fusese slugă ». Deocamdată nu ne interesează dacă informațiunea corespondenților e exactă sau nu, dacă ea ilustrează realmente momentul psihologic sau circumstanța căreia i se datorește originea supranumelui. Constatăm numai că există conștiința populară că supranumele se moștenește, că se menține până azi vie tradițiunea orală ca un supranume purtat de un individ să se aplice și descendenților săi. E interesantă comunicarea pe care ne-o face un membru corespondent, profesorul V. Literat, în legătură cu supranumele *Coarli :* « Luțoeștii sânt numiți curent *Corlenci* (fără intenție de batjocură), ca urmași ai bunicului chemat mai pe nemește (id est: ungurie) *Caroi*, pronunțat popular, *Coarli*. Fiul lui e *Corlenciu*, soția lui *Corlenciu*, e *Corloaica*, sora lui *Corlenciu* (poate fiind mai puțintică de statură) e *Corloicuța*. Azi e simțită ca nume de batjocură numai forma Coarli ». Același V. Literat ne comunică: « Din bătrâni, un *Ludu* purta porecla (= supranumele) *Stângaciu*. Un Grama, care s'a căsătorit cu fiica *Stângaciului*, poartă și el azi numele de *Stângaciu*, ca și soția lui de a doua, și copiii dela aceasta a doua soție. Mai interesant e că fiul propriu al Stângaciului, cu gospodăria alături de a Stângaciului celui bătrân, e mai rar numit *Stângaciu* și e numit așa mai mult de lumea mai în vârstă, care-i știe originea ».

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

Nu se moşteneşte numai supranumele purtat de un ascendent al familiei. Se pot extinde şi moşteni şi acele aplicate într'o împrejurare oarecare unui membru al familiei, chiar copil. E cazul ilustrat de supranumele *Vlădicu* — dacă acesta nu e totuşi o evoluţie dela *Vlad*. În adevăr, corespondentul ne arată că acest nume de batjocură s'a dat unui individ în copilărie. «El învăţa bine la şcoală; învăţătorul i-a prezis că va ajunge v l ă d i c ă». «Sora lui *Vlădicu*, e numită *Vlădicoaia*, soţia lui *Vlădicu*, *Vlădicuţa*». Aceasta din urmă, divorţată de *Vlădicu*, a rămas totuşi cu supranumele pe care la rândul ei l-a dat şi noului bărbat cu care s'a remăritat [1]).

E deajuns ca un individ să ajungă în contact mai des, de prietenie sau de interese economice cu cineva, ca să primească şi el supranumele purtat de acela. De asemenea, cei ce stau în vecinătatea unei familii numeroase purtând un nume de batjocură, pot — prin extensiune — să primească şi ei acel nume de batjocură. Până azi e cunoscut Sprnc. *Şofletari* care se dă celor «care stau în partea de sus a satului. Se zice că acolo s'au aşezat mai demult nişte oieri cu numele *Şofletea*, ce au făcut fântânile cu acelaşi nume care sunt în stradă». Foarte adesea o familie cu gospodăria pe o stradă sau într'o parte izolată a satului, dă numele său de batjocură tuturor celor ce stau pe strada sau partea respectivă a satului. Natural, strada însăşi, ca denominaţie topică e un nume de batjocură dela supranumele individual sau colectiv. *Uliţa broaştelor* şi-a luat numele dela o familie ai cărei membri erau batjocoriţi *Broaşte; Uliţa Cocorului*, după numele de batjocură al unuia care «a prins un cocor şi l-a mâncat». Nume topice ca *Netot*, *Corbi*, etc., din ţara Oltului, se explică în acelaşi fel.

Crearea supranumelor poate să aibă şi cauze psihologice mai îndepărtate. Asemănarea fizică a unui individ cu altul e un motiv suficient ca să i se dea ca supranume numele de batjocură, sau în lipsa acestuia numele de botez sau de familie al celui din urmă individ. Un asemenea exemplu e *Ştainăr*, Sprni. dat unui individ care «seamănă cu un

[1]) În legătură cu aceste fapte, cf. mai jos, pp. 70—74.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

măcelar ce purta acest nume ». E probabil că multe supranume provenite dela nume de botez sau de familie se datoresc faptului că cei cărora li se aplică ca nume de batjocură, prezintă oarecare asemănare de ordin fizic sau psihic cu indivizii numiți cu nume care actualmente, din punct de vedere semantic, nu reprezintă nimic.

În același fel se dau și se moștenesc dela o generație la alta supranumele colective date indivizilor dintr'o localitate sau dintr'o regiune, de către cei din localitățile sau regiunile învecinate, indivizii de o naționalitate sau de o religie, de cei de altă naționalitate sau confesiune. Astfel rămân nepotrivite din punct de vedere semantic un mare număr de supranume moștenite, fiindcă nu mai evocă defectul fizic sau psihic caracteristic unui individ sau unei familii. Ele mai trăiesc în baza unei inerții, datorită tradiției onomastice locale și caracterului injurios intrinsec pe care-l cuprind supranumele.

Când membrii corespondenți ai Muzeului Limbii Române afirmă că anume supranume e moștenit dela un ascendent — chiar dacă indicarea ascendentului e neverosimilă — au în mare măsură dreptate. Ei ne confirmă tradiția vie în conștiința colectivității, care aplică în mod normal — deși inconștient uneori — supranumele unui înaintaș descendenților săi [1]). Ar fi totuși o mare eroare să se creadă că moștenirea supranumelor e generală. Nu t o a t e supranumele se moștenesc. Întâlnim în documente la tot pasul menționați indivizi numiți simultan cu mai multe supranume individuale, care nu se transmit, totuși, urmașilor [2]).

III. NUME DE FAMILIE

DENOMINAȚIE OFICIALĂ ȘI DENOMINAȚIE POPULARĂ

Nu știm să se fi luat în discuție până acuma sistemul de denominație personală privitoare și obișnuită la Români. Cum obiectivul cercetării noastre se reduce la un teritoriu

[1]) După informația pe care ne-o dă d-l S. Puşcariu, şi la Saşii dela Braşov e obiceiul ca copiii, în şcoală, să se batjocorească cu supranumele părinților, mai ales al tatălui.

[2]) Cf. şi Michaëlsson, *op. cit.*, 166.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

geograficește limitat și cum izvoarele noastre de informație deși bogate nu sunt totdeauna deplin mulțumitoare, sarcina pe care ne-o impunem de a atinge problema acestui sistem, devine din cele mai grele. Vom încerca totuși — în măsura în care ne permite aparatul nostru de informație — să schițăm câteva trăsături caracteristice din sistemul de denominație privitoare la indivizi români din Ţara Oltului, sau obișnuit în graiul românesc.

Distingem dela început două sisteme profund deosebite unul de celălalt: 1) un sistem oficial, reprezentat de documentele istorice, inclusiv actele oficiale contemporane, sistem uzitat în viața administrativă, în școală, armată, etc., impus și susținut de necesități juridice — altădată, — iar mai târziu și până astăzi menținut de codul civil; 2) un sistem popular, așa cum apare din graiul nucleelor sociale, în discuția privitoare la indivizi sau la grupuri de indivizi, în afară de viața oficială. Cele două sisteme prezintă o egală importanță istorică. Devenite de mult tradiționale, deși independente, ele se influențează reciproc.

Sistemul oficial e cel mai simplu. Are la bază formula: nume de botez + nume de familie (+ supranume). Cea mai veche formulă de denominație după documente era, se știe, după circumstanțe: 1) numele unic (de botez, sau supranume); 2) numele compus din două elemente: numele de botez al individului pus în relațiune cu ascendentul său: **A** filius **B**, cu alt individ de care depindea din punct de vedere social sau economic, cu locul de origine, cu îndeletnicirea personală, sau cu o particularitate a individului. Prin ereditate, acest al doilea element de denominație a devenit un stigmat onomastic al mai multor indivizi din același grup social și atunci, pentru a se evita confuzia între aceștia, s'a recurs la un element în plus: 3) supranumele. Elementul fundamental al sistemului oficial de denominație este numele de familie.

Vechimea numelui de familie și evoluția lui în sistemul antroponomastic oficial rămâne încă o problemă pentru cercetări viitoare. Cele câteva mențiuni vagi, făcute de cercetători în legătură cu numele de familie în cadrul unor

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

preocupări de altă natură nu sunt — din nefericire — de prea mare folos. R. Rosetti, G. Panu şi alţii care au studiat aşezămintele noastre sociale din trecut şi care aveau la îndemână mijloace documentare admirabile, n'au dat atenţie problemei acestor nume deşi ele au un rost fundamental în desvoltarea vieţii sociale [1]).

Precizarea vechimii numelor de familie e de altfel cât se poate de dificilă, nu numai la noi, unde izvoarele documentare sunt târzii şi mai ales fragmentare, ci chiar în Occidentul mai favorizat subt raportul documentar decât noi. Constatarea că « familiile ale căror nume figurează în actele din veacul al XV-lea şi în partea din cronici relative la acel veac sunt foarte puţine, căci în cele mai multe cazuri găsim în actele contemporane mai ales nume de botez » [2]) e valabilă şi pentru Ţara Oltului. Chiar dacă găsim în documente din veacul al XV—XVI-lea nume de familie, acestea nu au totuşi un caracter general; foarte puţine sunt familiile care să fi întrebuinţat dela această epocă în mod regulat, acelaşi Nf. ereditar. Numele de familie se impune, ocazional, abia în sec. XVII-lea [3]), dar ţăranii îl adoptă în mod regulat mult mai

---

[1]) Au neglijat de a urmări vechimea şi desvoltarea numelor de familie şi cei care au întreprins istoricul familiilor româneşti, O. G. Lecca, *Familiile boiereşti române*, Bucureşti, 1899 şi Şt. Grecianu, *op. cit.*, etc.

[2]) « Cercetări Istorice », VIII — IX, p. 172.

[3]) În « Universul » din 12 Aprilie 1934, Colonelul Popescu-Lumină, publică un document interesant în această privinţă, emanat din cancelaria lui Şerban Cantacuzino, care spune: « Am chibzuit în a noastră persoană şi a noastră gândire cu mare străduinţă şi în cea mai desăvârşită frământare şi amănunţime a dovedi daca toţi rumânii cari pe lângă pronome au şi nome, lucru de mare folos în cunoaşterea şi dovedirea unei persoane în felurite întâmplari şi pricini, — am putut dovedi că la mai toţi acest lucru le lipsesc. La această dovedire ne-am hotărît ca dela Domnia Mea înainte până ce Domnul cu bunul părinte ceresc va voi să se înceapă aceasta folositoare chibzuire, făcându-se aşa cum am judecat a se face: numirea unui român să fie facută din nome şi pronome, adecă pe lângă pronome să se adauge şi un nome. Nomele să se ia: cel ce are moşie sau subt a lui putere cu temei moştenit vre-un sat, să-şi pue nomele satului adăogându-i scurtimea... *-eanu* sau *-escu*. Aşa pronomele unui român este Ioan şi are moşia Plop, prin adăugirea la Plop scurtimea *-eanu*, face *Plopeanu* şi cu Ioan, va fi *Plopeanu Ioan*. Cel ce nu are nici una din aceste bogăţii (moşie sau sat) apăi să-şi formeze viitoare numire luând pronomele lui tata-sau adăugându-i scurtimea... *-escu* sau *-eanu* şi cu pronumele ar ieşi: Adam şi pe tată-său Ivan prin adăogirea... escu, ar fi Ivănescu pus la al lui ar veni *Adam Ivănescu*. Chibzuinţa noastră fiind vădit socotind-o Noi de mare folos, dacă şi D-voastră o luaţi de bună şi de mare folos, hotarîm ca de aci încolo orice român să aibă pronome şi nome, lucru de mare folos dupăcum am arătat şi mai sus în cunoaşterea bine stabilită a persoanei fie împricinate, fie reclamate ». Documentul,

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

târziu. În Ardeal obligativitatea numelui de familie datează abia dela sfârşitul veacului al XVIII-lea, în urma unei dispoziţii date de Împăratul Iosif al II-lea [1]).

O cât de sumară examinare a documentelor, ne dă siguranţa că mult înainte de sec. XVII—XVIII-lea se păstra în mod ereditar numele de familie, cel puţin în unele familii mai avute şi mult după această dată, acest element de denominaţie, nu e întrebuinţat în mod consecvent în documente [2]).

Fără nici o îndoială, numele de familie ca element ereditar şi ca distinctiv onomastic familiar a fost adoptat — în relaţiunile cu oficialitatea — pentru prima oară de clasa « boierilor » din Ţara Oltului şi numai mai apoi de masa poporului de rând [3]). Se pune întrebarea dacă această întrebuinţare consecventă în documente a numelui de familie — a aceluiaşi nume de familie la toţi indivizii legaţi prin sânge sau gospodărie — se datoreşte unei tradiţii populare, sau e o inovaţie a desvoltării vieţii sociale. Pare cu totul neîndoios că întrebuinţarea consecventă (uneori secole de-a-rândul) a aceluiaşi nume se datoreşte, pentru toate timpurile, mai mult tradiţiei scrise decât celei orale [4]), după cum arată şi tradiţia ortografică [5]) a unor nume de familie ca *Făttu*, *Fetu* (pentru *Fătu*), *Gramma*, *Ittu*, *Lebu* (= Leabu), *Lecca*, *Leluţiu* (=Lăluţ), *Litterat*, *Palloş*, *Popp*, etc. [6]). Afirmând acest lucru nu putem

datat din 29 Nov. 1680, nu ştim sa-l mai fi publicat cineva în afară de Col. Popescu-Lumina.

[1]) Cf. G. Weigand, în *BA* I, p. 32.

[2]) Până la sfârşitul veacului al XVIII-lea persistă la noi epoca de prefacere în sistemul de denominaţie personală, în timp ce în Occidentul romanic această epocă începuse din veacul al VIII-lea (cf. G. Flechia, *Di alcuni criteri per l'originazione de' cognomi italiani*, în « Atti dell' Accad. dei Lincei, Mem. di scienze morali », II (1878), p. 609 ş. u.), al X—XI (cf. Muratori, *Dissertazioni sopra le antichità italiane*, II, Milano 1751, Diss. XLIII, p. 572), al XIV XVI (cf. A. Gaudenzi, *Sulla storia del cognome a Bologna nel sec. XIII*, în « Bul. dell' Ist. storico italiano », 1898).

[3]) Tot aşa cum în Occident « dans la noblesse... cette hérédité apparaît d'abord, ...plus on decend l'echelle sociale, plus tardivement s'observe cette cristallisation » (Michaëlsson, *op. cit.* 166). Dupa unii, ereditatea numelui de familie începe la oraşe *(ibid.)*, ceea ce, evident, nu e cazul la noi.

[4]) Cf. J. van Ginneken, *Principes de linguistique psyhologique*, 1907, pp. 14—15.

[5]) Cf. Br. Migliorini, *op. cit.*, 19.

[6]) Ştim că aceeaşi origine o au familiile: *Poppa*, *Boer*, *Poparad*, *Grămoiu*, *Ursu*, *Luca* şi *Trâmbiţaş* din Vaida Recea, după cum arată actul de confirmare din 1689 al lui Mihail Apafi (Puşc. *Fam.* I, 171), *Boer*, *Popa*, *Bârsan*, *Drăghiciu*, *Modorcea*, *Comăniţa*, *Laţcu*, *Ciurila*, *Gridi*, *Gridanu*, coborîtoare din *Ciurila* de Grid (*ib.*., pp. 163 164).

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

nega nici importanța tradiției orale. Ar însemna să nu ținem seama de importanța fundamentală pe care o prezenta în trecutul românesc în organizația vieții sociale, acest nucleu, familia, în strânsă dependență juridică și economică de întemeietorul și șeful său. Atâta numai, că acest întemeietor, « moșul », de care ne vom ocupa mai jos, putea — în diferite feluri — să piardă, deodată cu moșia, din interesul juridic și din importanța lui socială, și atunci descendenții acestui moș puteau să se lipsească, în relațiunile cu oficialitatea, de vechiul nume de familie oficial, care le indica dependența familiară și să-l înlocuiască, la data câștigării unei nouă proprietăți rurale, cu un supranume personal sau — în cazul când individul intra prin căsătorie într'o altă gospodărie — cu un alt element din formula populară de denominație. Din momentul înregistrării, alături de numele de botez al individului, a acestui al doilea element luat din formula populară de denominație, se naște în mod oficial un nou nume de familie, care în relațiunile cu vieața oficială e întrebuințat de indivizii descendenți și dacă în sistemul popular de denominație nu se mai cuprinde acel al doilea element.

Ereditatea numelui de familie se datorește deci, în cea mai mare măsură, tradiției scrise, menținută de cancelariile administrative. S'a spus că introducerea în uzul antroponomastic oficial al Nf. se datorește emancipării servilor [1]). Afirmația poate să fie justă în bună parte. Cu emanciparea economică și socială a țăranilor, au intrat și ei ca element de sine stătător în organismul vieții publice; prin mica proprietate agricolă pe care o aveau, erau supuși unor obligațiuni individuale față de vieața publică reprezentată prin organele administrative și juridice. În raporturile cu aceste organe de conducere și control ei se prezentau ca indivizi făcând parte dintr'un organism natural, familia, și erau trecuți în registrele oficiale cu un nume care le dovedea această apartenență familiară. Era o obligație și un interes economic al fiecăruia să-și mențină, în relațiunile sale cu vieața publică, numele subt care a fost trecut la început în

[1]) Cf. E. Ritter, *Les noms de famille*, Paris, 1875, Introducerea.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

registrele administraţiei, fiind pentru el şi pentru urmaşii lui un stigmat familiar care le putea dovedi şi asigura drepturile asupra unei proprietăţi ereditare. Ereditatea numelui de familie a fost deci asigurată din moment ce oficialitatea a a recunoscut dreptul de ereditate asupra unei proprietăţi familiare.

Aşezământul juridic fundamental care a stat la baza evoluţiei societăţii româneşti, a mijlocit iniţierea şi ereditarea numelui de familie şi la Români: tradiţionalul drept românesc. După cum în Occident, «la naissance et la fixation des noms de la noblesse doivent aussi être mises en rapport avec l'hérédité des fiefs» (K. Michaëlsson, *op. cit.*, 174, A. Dauzat, *op. cit.*, 78), tot aşa la noi câştigarea dreptului de proprietate sau de uzufruct a împământenit uzul oficial al numelor de familie. Se ştie că chiar înainte de întemeierea Principatelor româneşti existau la noi aşezări sătеşti, ocârmuite de cneji [1]), aşezări care sunt « pour l'époque ancienne de grandes familles formées autour de l'habitation de l'ancêtre, defricheur du désert, et rappellant toujours le nom de ce *moş*, de ce fondateur du même sang, en même temps créateur de la notion géographique et souche de la race » (N. Iorga, *Histoire des Roumains de Transylvanie et de Hongrie*, I—II, Bucureşti, 1915, p. 29—30). Aceste aşezări uneori foarte mici [2]) aparţineau odinioară uneia şi aceleiaşi familii; toţi locuitorii erau rude de sânge, descendenţi din un strămoş, întâiul stăpân al vetrei satului [3]). Această proprietate, « moşia » nu se putea vinde, ci numai moşteni [4]) în descendenţă directă masculină [5]), în felul următor: dacă « moşul » avusese mai mulţi copii care stăpâniseră sau avuseseră drept să stăpânească în acel sat, ei se numeau « bătrâni »; dacă moşul avusese un singur moştenitor şi acesta avea copii, aceşti nepoţi ai moşului luau

[1]) R. Rosetti, *Pământul, sătenii şi stăpânii în Moldova*, I, Bucureşti 1907, p. 36.
[2]) *Ibid.*, pp. 108—109.
[3]) Cf. N. Iorga, *Ist. pop. românesc*, I, 265.
[4]) Rosetti, *op. cit.*, 123.
[5]) Cf. « Cercetări Istorice », VIII—IX, p. 172. « Moşia era stăpânită de toţi membrii familiei şi nu exista nici o deosebire între fraţi şi surori, între băieţi şi fete, între mamă şi copii cu privire la dreptul asupra pământului ». N. Iorga, *op. cit.*, pp. 267—268. Totuşi în faţa legii, cel mai bătrân membru al familiei, e indicat să reprezinte familia (cf. *ibid.*).

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

numele de «bătrâni»; când satul prin contopire sau unirea mai multor moșii [1])— avusese doi sau trei «moși», proprietatea funciară se atribuia la atâți «bătrâni» câți copii aveau «moșii» [2]). Astfel proprietatea funciară în trecut era o proprietate familiară, atribuită unei familii: ea nu se putea înstreina [3]) și prin aceasta constrângea la solidaritate pe descendenții legali din același «moș» sau «bătrân». «Relațiile de drept, relațiile economice erau dela grup familiar la grup familiar» («Cercetări critice», VIII—IX, p. 171). Ne referim aci la epoca în care pământurile se lucrau în devălmășie. Cu timpul, pământul folosit individual a copleșit pe acela folosit în devălmășie [4]). De prin sec. XV-lea și mai ales din al XVI-lea se înmulțesc documentele care vorbesc de mica proprietate, individuală, ereditară și ea. Se face, în documente, mențiune despre țărani, care aveau și dânșii, pe hotarul unei moșii boierești, locurile moștenite, pe care le lucrau chiar dacă nu erau ale lor [5]). Moștenind și lăsând moștenire aceste locuri, țăranii, în cazul când moșia trecea în stăpânirea altui proprietar, își menținеau drepturile asupra pământului lucrat de dânșii și treceau dimpreună cu acesta în stăpânirea noului proprietar [6]). «Casa clădită de sătean, cât și grădina sădită cu mâna lui, precum și arăturile desfundate cu plugul lui din *țălină* sau din *pajiște*, erau posesiuni personale ale sale, care le transmitea la moarte copiilor lui» (Rosetti, *op. cit.*, 111).

Boierimea numeroasă din Țara Oltului — clasa care mai întâiu apare numită în documente cu nume de familie, pe care apoi îl și păstrează din generație în generație, are o origine cnejească, ca de altfel aproape toată boierimea românească [7]). Boieria făgărășană era, cum arată documentele, o dregătorie: «officium boeranatum», iar boierii erau obligați

[1]) Cf. N. Iorga, *op. cit.* 265.
[2]) Rosetti, *op. cit.*, 166.
[3]) *Ibid.*, p. 83.
[4]) *Ibid.*, p. 83.
[5]) *Ibid.*, p. 213.
[6]) G. Panu, *Cercetări asupra stării țăranilor în veacurile trecute.* Vol. I,I—II București, 1910, cf. II p. 187.
[7]) Rosetti, *op. cit.*, 40.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

să presteze serviciu militar (de călăreți) [1]). Şi stăpânirile boierilor olteni, ca și acele ale cnejilor din alte regiuni, se moșteneau, prin împărțire între urmași [2]). Din comunitatea de interese ale membrilor coborîtori din același ascendent a ieșit și s'a impus acea solidaritate familiară, care a făcut ca familia să devină o adevărată realitate socială, legată indisolubil de o proprietate, de o gospodărie. Această gospodărie familiară, conservată prin tradiție și susținută de legiuiri tradiționale, a mijlocit la început și a impus mai târziu, în documente, uzul consecvent și colectiv al unui distinctiv familiar, care era simbolul solidarității familiare manifestat față de oficialitate și față de colectivitatea socială: numele familiar.

S'a accentuat că numele personale « sont une fonction de la vie sociale, et l'origine de la crystallisation des surnoms héréditaires, des noms de famille, doivent surtout être mises en rapport avec l'évolution de la société » (Michaëlsson, *op. cit.*, 183) [3]). Un individ emancipat din punct de vedere social, în raporturile cu concetățenii și mai ales cu oficialitatea, avea nevoie să fie numit cu un distinctiv în plus pe lângă numele său personal, cu un supranume familiar sau cu un nume de familie [4]).

La origine, numele de familie sunt adesea supranume. Şi cum foarte obișnuit și supranumele se moștenește, o distincție între supranumele familiare și între numele de familie o facem dificil, mai ales pentru epoci mai îndepărtate. Dacă astăzi un localnic, face ușor distincția între numele de familie și între supranume, altădată, când sistemul oficial de denominație era mai puțin rigid, se făcea rar. Atunci, supranumele familiare și numele de familie erau un mijloc egal de distincție între grupurile de descendenți și nu prezentau deosebirea funcțională [5]) actuală. De aici provine greutatea

[1]) Rosetti, *op. cit.* 33, Desusianu, *Doc.*, 5—6.
[2]) *Ibid.*
[3]) Cf. și p. 177 ş. u.
[4]) *Ibid.*, p. 182.
[5]) În unele regiuni dela noi, atât numele de familie cât și supranumele sunt cunoscute în limba populară subt termenul de *polecră*, *policră*, ceea ce e o dovadă că până astăzi cele două noțiuni se confundă.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

tatea pentru noi de a le distinge, ceea ce ne-a făcut să procedăm cu multă prudenţă la precizarea că în anumite cazuri avem de a face cu supranume şi să preferăm de a le nota ca nume de familie.

Iată o sumă de exemple din cele foarte numeroase, constătătoare din numele de botez plus alte două distinctive, a căror valoare antroponomastică — de supranume sau de nume de familie — nu se poate preciza: *Alban alias Tekelecs* [1]) 1688 (1), *Ardelan alias Burduk* [2]) 1750 (36), *Avram alias Muntjan* [3]) 1680 (10), *Bagyilla alias Muntjan* [4]) 1688 (4), *Bályá alias Muntjan* [5]) 1688 (2), *Balia alias Bács* [6]) 1666 (19), *Balya alias Kolesa* [7]) 1758 (25), *Barb alias Kornia* [8]) 1628 (41), *Berbus alias Solomon* [9]) 1688 (3), *Birszan alias Szokács* [9]) 1758 (40), *Benga alias Priska* [10]) 1788 (24), *Bengi seu Tirlob* [11]) 1789 (39), *Soner alias Binik* [12]) 1788 (44), *Pokej alias Blidar* [13]) 1688 (2), *Bonta alias Recsanu* [14]) 1758 (26), *Ganya alias Bokor* [15]) 1662 (28), *Boer alias Huja*, *Boer alias Berbat* [16])

[1]) O familie *Alban* e cunoscută şi azi (1 şi 12). De asemenea, la 1726, în aceeaşi localitate (1), găsim pe acelaşi individ numit la 1688 *Alban alias Tekelecs*, numai *Tekelecs*.

[2]) Nf. *Ardelean* e des în regiune. Izolat de *Ardelean* nu mai găsim distinctivul *Burduk*.

[3]) Familii *Avram* întâlnim azi în mai multe localităţi, mai ales imigrate. Se vede că din cele două elemente ale denominaţiei s'a cristalizat în comună (10), *Munteanu*, cunoscut nume de familie şi azi.

[4]) Nf. *Bădilă* e cunoscut în regiune. În localitate a fost înlocuit cu *Munteanu*, care se păstrează până azi.

[5]) Nf. *Balea* rămâne singur după 1726 ca distinctiv familiar pentru numirea descendenţilor din *Bályá alias Muntjan* cunoscut la 1688 (2). În aceeaşi localitate, o altă ramură din aceeaşi familie (sau din familiile *Olar*, *Păiş* sau *Mălai*) se numeşte numai cu Nf. *Munteanu*.

[6]) Familia *Balea* cunoscută (19) la 1726, 1788, e coborîtoare din aceea numită la 1666 *Balya alias Bats*. Distinctivul *Baciu* nu-l mai întâlnim ca Nf. în localitate.

[7]) Din cele două distinctive, se cristalizeaza ca Nf., în localitate, *Coleşa*.

[8]) Nf. *Barb* şi la 1788 şi azi în aceeaşi localitate (41); de asemenea *Cornea*.

[9]) Nu mai întâlnim ca Nf. în aceeaşi localitate niciunul din cele două distinctive.

[10]) Regăsim şi mai târziu întâiul distinctiv *Benga*, dar subt forma *Bengya* ca Nf. în aceeaşi localitate, tot aşa cum regăsim şi *Prişca*.

[11]) În localitate (39) nu regăsim Nf. *Benga*, dar cunoaştem *Târlob* la o dată anterioară (1758).

[12]) Din cele două distinctive, cunoaştem numai *Şoneriu* cristalizat ca Nf., azi im. din Braşov.

[13]) S'a păstrat ca Nf. numai *Blidariu*.

[14]) S'a păstrat ca Nf. în localitate numai *Receanu*.

[15]) *Bocor* nu se mai cunoaşte la alte date în localitate. *Ganea*, păstrat ca Nf. până azi, era altădată distinctiv familiar şi pentru familiile *Savu* şi *Socaciu* din aceeaşi localitate.

[16]) S'a menţinut ca Nf. numai *Bărbat*.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

1688 (1), *Saffar alias Boer* [1]) 1613 (9), *Solomon alias Boer alias Bulbuk* [2]) 1663 (18), *Csungar alias Boer* [3]) 1432 (22), *Sziny alias Boer* [4]) 1663 (28), *Boer alias Szokol* [5]) 1665 (34), *Boer alias Grek* [6]) 1667 (35), *Boer alias Holmágyi* [7]) 1701 (63), *Bogdan alias Ceremonia* [8]) 1688 (10), *Dima alias Bojta* [9]) 1680 (13), *Boldja alias Bonisel* [10]) 1680 (13), *Bonas alias Bolda* [10]) 1688 (13), *Bukur Antoni alias Bukur Bosa* [10]) 1789 (39), *Bran alias Feteliga* [11]) 1688 (3), *Bratu alias Pitar* [12]) 1758 (40), *Brazu alias Grama* [13]) 1770 (27), *Kornya alias Brezan* [14]) 1758 (28), *Bunyeszi alias Szeraku* [15]) 1787 (1), *Buza alias Somerdul* [16]) 1 680 (13), *Papp alias Callin* 1862 (4), *Czecz alias Kingya* [17]) 1688 (13), *Kinde alias Lyabu* [18]) 1758 (45), *Kopaczina alias Darabancz* [19]) 1688 (2), *Cziszmas alias Kasztravecz* [20]) 1758 (38), *Morlea alias Kazan* [21]) 1688 (3), *Bancza alias Kiravola* [22]) 1680 (4), *Csora alias Opris* 1726, *Nyeny alias Csora* [23]) 1758 (25), *Timar alias Csizmadia* [24]) 1642 (29), *Kolacsa alias Klokocsan* [25]) 1726 (59), *Klopotar alias Praeda* [26])

[1]) Ambele distinctive s'au păstrat ca Nf. până azi în localitate.
[2]) În localitate nu se cunoaşte ca Nf. nici una din cele trei forme.
[3]) S'a menţinut ca Nf. în localitate numai *Ciungar*.
[4]) S'a menţinut în localitate ca Nf. *Boer*.
[5]) Păstrat ca Nf. *Socol*.
[6]) Păstrat ca Nf. *Grecu*.
[7]) Păstrat ca Nf. *Hălmagiu*.
[8]) S'au păstrat ambele forme ca Nf. în localitate.
[9]) Dispărute ambele forme.
[10]) Pastrat Nf. *Boldea; Bonişel* dispărut.
[11]) S'a păstrat ca Nf. în localitate numai *Fătăliga*.
[12]) Au dispărut ambele distinctive.
[13]) S'au păstrat ambele forme, ca Nf.
[14]) Cunoscute şi ulterior, ambele, ca Nf.
[15]) Păstrat ca Nf. numai *Săracu*.
[16]) Pastrat ca Nf. *Şomârdul; Buzea* după 1688, dispare.
[17]) Păstrat până azi Nf. *Cândea* şi *Ţeţu*.
[18]) Au dispărut din localitate ambele distinctive.
[19]) S'au pastrat ambele forme în localitate ca Nf.
[20]) Au dispărut ambele forme.
[21]) S'a păstrat ca Nf. numai *Cazan*.
[22]) Păstrat ca Nf. numai *Chiravola*.
[23]) În localitate cea mai veche menţiune de o familie Cioara, datează dela 1557 *(Gorin alias Chora)*. La 1726 se numeşte numai *Cioara*, la 1726 ca mai sus, iar la 1788 şi azi iarăşi *Cioara*. Distinctivul *Opriş* s'a menţinut în comună ca Nf. până azi; *Nenea* nu se mai atestă după 1788.
[24]) Dispărute ambele distinctive.
[25]) Păstrat în localitate ca Nf. numai *Clocoţan*, până astăzi.
[26]) Păstrat până azi numai Nf. *Preda*.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

1788 (44), *Koka alias Nyagu* [1]) 1680 (10), *Purdu alias Kokan* [1]) 1788 (25), *Bobeka alias Kodrea* [2]) 1702 (12), *Kosokarj alias Vovoritza* [1]) 1688 (1), *Marku alias Kulcseru* [1]) 1758 (36), *Miku alias Komsa* [1]) 1630 (40), *Koterlea alias Muntjan* [3]) 1688 (10), *Czipu alias Kotiga* [1]) 1726 (14), *Dank alias Rakar* [4]) 1680 (1), *Tontoj alias Deak* [1]) 1758 (25), *Dragomir alias Muntjan* [5]) 1688 (2), *Dragomir alias Kiverarj* [1]) 1688 (4), *Dragomir alias Mircsa* [6]) 1680 (10), *Dusa alias Fluerás* [7]) 1758 (43), *Szpetar alias Feresztrarj* [1]) 1688 (2), *Szpetar alias Glásár* [8]) 1680 (1), etc., etc., etc.

Examinarea atentă a acestor exemple ne dă convingerea nestrămutată că atât numele de familie provenit dela numele de botez al șefului nucleului familiar cât și supranumele său personal devenit distinctiv familiar aveau, până la sfârșitul veacului al XVIII-lea, în uzul documentelor, o valoare identică. Dovada o avem în cazurile când ambele elemente cunoscute dintr'un act anterior se întrebuințează și izolate, ca distinctive onomastice familiare, în documente ulterioare, numind indivizi coborîtori din aceeași familie. Nu sunt rare nici cazurile când aceeași persoană, numită odată — pe lângă numele de botez — cu două elemente distinctive, se mai numește în alt document cu unul sau cu altul din cele două distinctive familiare.

E interesant să vedem, din exemple, cum se nasc numele nouă de familie, prin scindarea în ramuri diferite a membrilor din aceeași seminție. Am citat mai sus două exemple de asemenea scindări bogate în nume de familie nouă și variate. Iată alte câteva exemple, luate la întâmplare din cele multe pe care le poate scoate oricine din Onomasticonul

[1]) Dispărute ambele distinctive.
[2]) S'au păstrat până azi ambele distinctive
[3]) *Cotârlea* nu se mai atestă după 1726; *Munteanu* se cunoaște ca Nf. și azi.
[4]) Azi se mai păstrează Nf. *Dancu*.
[5]) Păstrat numai *Munteanu*.
[6]) După 1726 dispar ambele distinctive atestate, izolat, la această dată ca Nf.
[7]) După 1788 dispar ambele distinctive atestate și izolat, la această dată ca Nf.
[8]) Distinctivul *Glăjar* întrebuințat și de familiile *Mușa*, se păstrează și azi ca Nf.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

nostru. Familia *Grama* (48) amintită în documente din veacul al XVII-lea şi cunoscută şi azi, primeşte în cel de al XVIII-lea, cel puţin pentru o ramură din aceeaşi localitate, distinctivul de *Lal*, distinctiv devenit la 1788 nume de familie. O ramură a familiei *Macru* dela 1726 şi 1788 (41), e amintită la 1758 *Makru seu Tyika*. La 1726 se atestă (28) familia *Marcu*. La 1758, o ramură a acestei familii era numită *Marku alias Szimany*, alta *Marku, mutato nomine Dregics*, iar la 1789 o alta, *Marcu alias Szokacsu*. Nf. *Socaciu* se păstrează în localitate până astăzi (şi se cunoştea şi la 1726), dar nu ştim dacă era purtat de descendenţi din fam. *Socaciu* dela 1726, din fam. *Marcu* dela 1758 sau din fam. *Ganea* cunoscută la aceeaşi dată. Familia *Streza* (35) dela 1668 era numită atunci *Komsutz alias Sztreza;* altă ramură, probabil, era numită la 1726 *Sztreza alias Taxa:* azi în aceeaşi localitate avem Nf. *Streza* şi *Toacşea*. Familia *Tudur* dela 1680 (1), e remarcată la 1688 *Thudur alias Muntjan;* Nf. *Munteanu* se cunoaşte şi azi, fără să ştim însă dacă familiile care-l poartă descind din vechea familie locală *Tudur*, sau din fam. *Nan*, *Fleşarul* sau *Ignat*.

* * *

Sistemul p o p u l a r de denominaţie deşi este produsul aceloraşi factori de ordin psihologic, social şi economic, ca şi sistemul oficial, se prezintă totuşi în forme deosebite decât acesta din urmă. În adevăr, un individ numit în actele oficiale *Matei Fogoroş*, în graiul popular e cunoscut subt numele de *Mateiu lui Neofit* (după tată), iar însurându-se, *Mateiu Ghik'a Popii* (după socru). Formula populară de denominaţie e, prin urmare, mult deosebită faţă de cea oficială, în sensul că e mai labilă, mai puţin rigidă, se schimbă dela o dată la alta, după circumstanţe legate de vieaţa individului. Numele de botez, personal, în sistemul popular de denominaţie are rolul fundamental, întru cât e cel care rămâne neschimbat pentru toată vieaţa individului; celelalte elemente ale formulei de denominaţie se schimbă, înlocuindu-se după circumstanţele sociale şi familiare economice în care e pus individul. Sistemul popular de denominaţie e mai real şi

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

mai expresiv decât cel oficial, întru cât ține seama de situația socială prezentă a individului. E totuși mai puțin practic, din pricină că poate fi util unui nucleu social mai restrâns numericește; el se adresează unui cerc intim de indivizi, care se cunosc de aproape și devine enigmatic pentru nucleele sociale mai îndepărtate.

Acum de curând, H. H. Stahl ne-a dat o foarte prețioasă contribuție în legătură cu sistemul popular de denominație personală, într'un studiu [1]) bazat pe un material informativ complet, cules din comuna Drăguș din Țara Oltului. Întru cât observațiile pe care le face Stahl în legătură cu onomastica Drăgușului se potrivesc în cea mai mare parte pentru toată Țara Oltului, vom încerca să le rezumăm în câteva cuvinte. Întâiu o constatare: «de-a-lungul veacului trecut asistăm la o pulverizare a formei sociale a neamurilor, ca ființă socială, printr'un proces de disoluție, care pleacă dela forma închegată pe un sat întreg a « rudeniei de ceată », trece prin forma familiei, determinată de o gospodărie izolată și ajunge la completa ei desfacere, în individualizare. În satul Drăguș, forma *familiei-gospodărie* pare a fi astăzi predominantă, deși rămășițe din forma totalitară a neamului, precum și începuturi de individualizare se pot găsi » (p. 83). Sistemul popular de denominație ilustrează fidel sistemul de organizare a indivizilor după neamuri. Examinând acest sistem, Stahl observă că (în afară de numele oficial, regulat de cod) individul poartă: 1) un *nume poreclă* (care poate fi): *a)* comun unui grup mai mare de rude; *b)* comun unei gospodării; *c)* al unui individ, și 2) un nume de batjocură individual. Sistemul predominant e cel al legăturii numelor de aparținerea indivizilor la o gospodărie (p. 84). Organizarea indivizilor pe neamuri atinge domenii diverse. Astfel se remarcă « sistemul de rudenie spirituală, născută de pildă din nășie, care, astăzi încă, urmează vechile norme ale organizării neamurilor, cu o predominare tot a gospodăriei ». *(ibid.)*. Drăgușenii au « în biserică locurile lor tradiționale, așa numitele « strane », care strane « merg pe neamuri », fiecare neam

[1]) *Sistemul onomastic drăgușan*. Regula, « gineririi pe curte », în « Arhiva pentru știința și reforma socială », XII (—1934), pp. 83—95.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

avându-şi şirul ei deosebit ». « Organizarea interioară a şirurilor arată din nou predominanţa aceleiaşi « gospodării », ca şi organizarea « stranelor » din cimitir, care urmează aceleaşi regule ale pieritei înfăţişări a neamurilor » *(ibid.)*. Aceeaşi organizare a indivizilor pe neamuri se remarcă şi în alte împrejurări, ca la pomenirea morţilor, la « punerea meselor », la înmormântare, etc. *(ibid.)*. Autorul va face un mare serviciu cercetătorilor publicând materialul documentar în legătură cu observaţiile de mai sus.

Ambele sisteme de denominaţie, şi cel oficial, şi cel popular, indică aparţinerea unui individ la un grup de rude. « Cum însă familia se schimbă, în cursul istoriei, sau dela o societate la alta, cum însăşi sistemele de rudenie se schimbă şi ele, este lesne de înţeles că şi sistemul onomastic se va schimba în paralel » *(ibid.*, p. 86). Faţă de sistemul oficial, cristalizat, cel popular care ţine seama de toate schimbările venite în cursul timpului, în raporturile de înrudire ale individului, se schimbă des.

Cea mai obişnuită formulă de denominaţie populară, e aceea care pune numele personal al cuiva în corelaţie cu numele individului de care depinde din punct de vedere al înrudirii: *Valere a lui Rogozel*, *Cuţ'a Creţului*, etc.[1]). Uneori formula cuprinde înşirarea succesivă a numelor mai multor indivizi în corelaţie genealogică sau de înrudire: *Nişca Cuţii*

[1]) Este interesant felul de a se numi şi în actele oficiale (care reproduc de astădată sistemul popular) văduvele, devenite — prin moartea soţului — factori economici independenţi, stăpânind, prin moştenire, gospodăria soţului răposat. Iată în rezumat criteriile după care se numesc aceste vaduve: 1) li se reproduce numele personal dinainte de căsătorie: *Stanka Dobra*, 1722 (17); 2) se numesc cu numele propriu de botez, întregit cu numele (la genetiv şi cu particula moţională -a, cu suf. moţional, -e a s ă, -o a i e) soţului răposat: *Marina Stjopului*, *Dobra Voiculi*, *Maria Iankulii* (1), *Nyaksa Alydi*, *Marinka Szurdului* (7), *Bukura Radului*, *Oprana Csonti* 9), *Floira Roski* (12), *Dobra Gyarului* (15), *Nyaksa Kukului* (17), *Szora Popii* (54), etc.; *Maria Kalinasse* (8), *Maria Podurana*, *Floire Koczofana* (6) *Stanka Trikalana* (31), *Anka Stoikoie*, *Illine Vaccoie*, *Stana Vledoie* (2) *Anna Bretilloe* (3), *Szora Bretoje*, *Naksa Bobeioie*, *Iuona Szokacsoie* (6), *Stanka Stoikoie*, *Maria Butkoie*, *Ana Pampoie* (7), *Floire Mancsoie* (8), *Maria Sutuoia*, *Bukura Gerhoie*, *Dobra Kozokoie* (9), *Bukura Szitoie*, *Bukura Bucsilloie* (11), *Bukura Grebsoie*, *Dobra Garoie* (17), *Maria Mircsoie* (31), *Maria Kermenoia*, *Dobra Pursoia* (54), *Stana Buksoia*, *Maria Mikoia* (55); 3) adesea văduvele se numesc cu numele soţului răposat, derivat cu suf. moţionale: *Stancs Kudoie*, *Opre Bancsoie*, *Stan Restoie*, *Opre Gridoie*, *Opre Stanciuloie* (2), *Opre Damuczoie* (7), *Bukur Manyasse* (8), *Iuon Taboroie*, *Barb Bucsilloie* (11), *Cziplikoe* (2), *Stancsoie*, *Bresana* (32), *Zacharioia* (34). Toate exemplele de mai sus sânt luate din Urbariile pe 1722.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

Botului, *Neofitu Nichii Ghichii Oanii*, *Hir'a lui Nic'a Mărinii*, etc. [1]), « Indicarea aparținerii cuiva de altcineva, prin nume, poate avea mai multe aspecte: un om poate fi legat direct de alt om, care este totdeauna tatăl, mama sau soțul... un om poate fi însă legat de un grup întreg de rude, care să poarte un anumit nume, al grupului întreg » (p. 87). « În regulă generală, atât numele comun neamului, cât și individul față de care se arată o aparținere, este ales pe linia descendenții bărbătești. Numele tatălui de familie este acela care formează pivotul întregului sistem. O filiație uterină a numelui este foarte rară » [2]). « Barbății își păstrează, în regulă generală, numele cu care s'au născut, în tot cursul vieții. Femeile dimpotrivă și-l schimbă atuncea când se căsătoresc » (p. 88), după barbat. « Sunt cazuri însă când se întâmplă altfel și anume bărbatul își schimbă numele după nevastă, sau cazuri când fiecare din soți își păstrează numele lor » *(ibid.)*. În general, ceea ce joacă rolul fundamental în formula de denominație a unui individ, e gospodăria, considerată ca unitate socială a familiei închegată în forme economice. Și cum femeia, prin căsătorie, trece în gospodăria bărbatului, primește alături de numele său personal nu numele bărbatului ca individ, ci al gospodăriei în care intră și care este simbolizată prin numele bărbatului *(ibid.)*.

Partea cea mai interesantă a studiului lui Stahl e aceea care discută cazurile în care bărbatul, intrat prin căsătorie în gospodăria soției, primește în formula sa de denominație populară, numele care simbolizează această gospodărie. E cazul când bărbatul « se mărită », se « ginerește pe curte », « se bagă în averea femeii » și « ia numele de *heiu* », adică își schimbă numele după noua gospodărie, nume simbolizat — în cazul « gineririi » — prin numele socrului, iar în cazul « băgării în averea femeii », prin numele acesteia (*ibid.*, p. 89) [3]).

[1]) Exemplele sunt luate din studiul citat al lui Stahl.

[2]) Se dă totuși un exemplu: *Sofia Saftii Sivului* (fiica lui *Laie a Sivului* cu *Safta Sivului*). « Ar fi trebuit ca Sofia să nu fie Sofia Saftii Sivului, ci Sofia lui Lae a Sivului. Din pricină însă că Lae a Sivului a murit tânăr, nu mult după căsătorie, copiii lui au purtat numele văduvei lui, care era mai cunoscută în sat».

[3]) Datina aceasta e cunoscută și aiurea. Cf. d. ex. N. Iorga, *Constatări istorice privitoare la viața agrară a Românilor*, în « St. Doc. », XVIII, p. 6; Șt. Buzila, *Monografia comunei Sâniosif, comitatul Bistrița-Năsăud*, pp. 302—303.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

Solomon Codrea, numit popular *Solomonu Mărinii*, e numit azi *Solomonu Craiului*, după numele socrului pe curtea căruia s'a ginerit; *Gheorghe Fogoroş*, numit *Gheorghe a Dănucului*, după ginerire se numeşte *Gheorghe-a Neciului*, după socrul său *Sile-a Neciului*; *Mateiu Iurcovan*, *Mateiu Ghik'a lu Iurcovan*, şi-a schimbat numele în *Mateiu lu Cârlige* (p. 89); *Ion Rogozea*, *Cuţ*, *a lu Andrei*, ginerit, e numit *Cuţ*, *a Mii*, după soacră (p. 91). Stahl ne dă 45 de exemple de acest fel numai din Drăguş. În unele cazuri bărbaţii gineriţi sânt numiţi şi cu numele după socru, păstrându-şi totuşi şi numele vechiu: *Moise Balea*, născut *Moise a Pepelii*, ginerit pe curte în neamul lui *Ştirbeţ*, a fost numit *Moise a lu Ştirbeţ*, după socru. Şi-a menţinut însă şi numele cel dintâiu. Ginerele lui, ginerit şi el pe curte, *Mihai Codrea*, născut *Mihu lu Damu*, a fost numit *Mihu Pepeli*, după cel dintâiu nume al socrului său (p. 91). *Samoilă Codrea*, *Mol a Puterii*, căsătorit cu *Gârtina Nikii* şi băgat în averea ei, purta numele de *Mol a Gârtinii* şi fata lui era numită exclusiv Aurica Gârtinii. El însă se mai numea şi *Mol a Puterii* după tatăl său (cf. alte 5 ex. de acest fel, p. 91—92). O altă grupă prezintă cazurile când schimbarea de nume n'a apucat încă să se facă, sau a încetat prin desfacerea căsătoriei (4 ex., la p. 92), alta în care soţul şi soţia rămâne fiecare cu numele său de naştere (7 ex., p. 92—93), şi alta în care soţul nu ia numele soţiei din diverse pricini (6 ex., p. 93). Foarte semnificative sunt ultimele (6) exemple când femeea măritată pentru a doua oră dă bărbatului de al doilea numele gospodăriei, care corespunde cu numele întâiului bărbat: « Mariuţa Hulpii, fata lui Gheorghe a Hulpii cu Liuka Hulpii s'a căsătorit cu Gheorghe a Donesii. A căpătat deci numele de Mariuţa lu Gheorghe a Donesii. Soţul ei a murit. Ea rămânând în gospodărie a continuat să poarte numele soţului. Cel de al doilea soţ al ei s'a băgat în moşie la ei, adecă în moşia soţului decedat, ca atare acest al doilea soţ, Dumitru Gherman, născut Dumitru lu Vasile Ghiki Onii, şi-a schimbat numele în Dumitru Donesii după cel dintâiu bărbat al soţiei lui ». « Dumitru Stoia, Traşu Ghikii lu Donu, ginerindu-se şi-a schimbat numele după socru, în Traşu Piscului... nevasta

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

lui Trașu Piscului moare și el se recăsătorește. Păstrând însă averea celei dintâi neveste, îi păstrează și numele. Mai mult decât atâta: cea de-a doua soție a lui căpătă și ea tot numele lui, adecă numele celei dintâi neveste a lui, spunându-i-se Seana Piscului » (p. 91).

Acesta este în linii mari aspectul sistemului de denominație populară, deosebit de acela oficial, pe care totuși l-a influențat profund în sensul că i-a furnizat, în cea mai mare parte elementele lui constitutive.

* * *

Am văzut că nu toate clasele sociale obișnuesc să dea nounăscuților aceleași nume de botez. Clasele sociale mai înalte dau preferință unor nume necunoscute sau foarte puțin întrebuințate în masele populare. Când asemenea nume pătrund totuși în uzul maselor populare, ca nume preferate, își asumă în clasele mai alese o notă de vulgaritate. Pentru a se reabilita prestigiul unor asemenea nume e nevoie de o reacțiune care să pornească tot de sus. Numele de origine calendaristică, prin prestigiul pe care li-l dă biserica își refac necontenit vitalitatea în toate clasele sociale, altele își revalorizează puterea de circulație prin caracterul lor evocator, amintind personagii istorice și epoci glorioase [1]). Deprecierea unui nume de botez nu se datorește totuși, exclusiv prea întinsei sale circulații, ci și izolării sale. Când un nume purtat de un individ de condiții sociale foarte umile, e luat direct de la o clasă socială extremă, devine ridicol și prin urmare compromis în cadrul claselor sociale mijlocii. Dar, de sigur, nu numai clasele sociale compromit numele de botez. Indivizii, foarte adesea, dau numelui pe care îl poartă stigmatul caracterului lor. După cum un personaj ilustru dă numelui său strălucire și face să fie dat ca nume de botez noilor născuți ai admiratorilor săi [2]), tot astfel, un individ ridicol, sau în posesiunea unor defecte condamnabile și odioase, dă numelui său un stigmat de depreciere [3]).

[1]) Cf. S. Pușcariu, în « DR », VI, pp. 526—527.

[2]) Cf. Br. Migliorini, *op. cit.*, 24, A. Dauzat, *op. cit.*, 63.

[3]) « Numele capătă caracterul persoanei care-l poartă. « Tache Ionescu ». Este banal de tot, un Ionescu Tache, dar acest nume din cauza omului care l-a purtat,

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

Acestor deprecieri, datorite indivizilor, trebue să mulţumim în bună parte numărul mare de supranume provenite de la nume personale. Observarea unor analogii de ordin fizic sau psihic dintre doi indivizi face să se dea ca supranume unuia numele de botez (de familie sau chiar supranumele) al celui cu defectul mai proeminent. Circulaţia regională sau locală a unui mare număr de proverbe şi zicători româneşti, care ridică la valoare simbolică atâtea nume personale, e o dovadă suficientă că la origine toate acele proverbe şi zicători se referă la un individ real.

Efectul ironic al acestor supranume variază de la un caz la altul. El se simte ca atare numai în cadrul organismului social care l-a adoptat. Numai pentru acest cadru supranumele prezintă o armonie intimă cu personalitatea individului care-l poartă. Sprn. *Brătiianu* e dat « unui fierar care se lăuda că trăieşte ca Brătiianu »; *Brenăreşti* sunt batjocoriţi membrii unei familii « pentrucă un străbun al ei a fost fiul nelegitim al unui Sas, *Brenner* ». Iată alte asemenea supranume: *Crăciun*, *Manciu*, *Horea*, *Panciu*, etc.

Mai numeroase şi în acelaşi timp mai sugestive, sunt formele derivate: *Călcâia*, *Ciurea*, *Floroiu*, *Măriniuc*, *Oproiu*, *Sânzeanu*, *Şofrănuţ*, *Stănicu*, *Toderoiu*, *Vlădicuţ*, sau cele hipocoristice: *Bănucă*, *Chiţa*, *Didu*, *Ghiuruţ*, *D'ică*, *Dudu*, *Mâia*, *Milicu*, *Nică-Maca*, *Roana*, *Ucă*, şi nu uităm apoi nici formele stâlcite de la nume de persoană: *Cuculaie*, *Doderoiu*, *Parchene*, etc. Sânt numeroase apoi şi supranumele provenite de la nume streine: *Brenăreşti*, *Coarli* (cu derivatele), *Gusti*, *Ioanci*, *Piştea*, *Roiteciu*, *Şoamu*, *Ştainer*, *Vănţăl*.

* * *

Cu totul altfel trebuesc interpretate numele de familie dela nume de botez, sau dela supranumele întemeietorului familiei sau al capului ei. Avem de a face

a căpătat prin asociaţie un prestigiu deosebit. Iată de ce, dacă acuma l-am vedea purtat de un simplu Ionescu, întâmplarea ni s'ar părea comică ». « Aşa dar, în viaţa reală, din cauza deprinderii noastre, numele se sudează cu imaginea fizică şi morală a purtătorului, devine o însuşire a lui, oricare ar fi acel nume ». G. Ibrăileanu, *Nume proprii în opera comică a lui Caragiale*, în « Viaţa Românească » XVI, (1926), pp. 363—364.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

în aceste cazuri cu patronimicele și cu matronimicele, care sunt atât de numeroase și atât de cunoscute, încât ne dispensăm să le mai înșirăm. Ne permitem totuși să atragem atențiunea asupra cazurilor interesante de omonimie între numele de botez și între numele de familie.

* * *

Tradiția de a se menține, în cadrul aceluiași nucleu familiar, anumite nume de botez, produce des omonimii între numele de botez și numele de familie ale unor indivizi. Expunerea acestor forme omonime nu interesează numai pentru documentarea cunoscutei tradiții de a se moșteni la botez numele înaintașului, ci mai ales pentru istoria numelor noastre de familie, patronime sau matronime, căci ne arată și la dânsele, o tradiție străveche. Iată exemple: *Bogdan Bogdan* 1726 (10), *Krisztian Krisztian* 1766 (13), *Dán Dán* 1726 (11), 1788 (43), *David David* 1726 (4), 1758 (30), *Dobrin Dobrin* 1726 (24), 1758 (40), *Iakob aluj Bukur Iakob et Radu Iakob* 1788 (19), *Iaru Iaru* 1726 (28), *Laze Laze* 1726 (20), *Latzku Latzku* 1758 (57), *Mihally Mihally* 1680 (2), *Mojan Mojan* 1788 (24), *Nyagoje Nyagoj* 1726 (24), *Nikula Nikula* 1726 (26), *Radu Rad* 1726 (46), 1633 (59), *Szile Szile* 1766 (10), *Szilka Szilka* 1680 (2), *Salamon Salamon* 1766 (2), *Szoré Szoré* 1726, 1766 (2), *Sztaniszlav Sztanislav* 1758 (22), *Stefán Stefán* 1726 (11), *Sztojka Sztojka* 1773 FRAGM. 697 (59), *Sztreza Sztreza* 1788 (25), *Sztrava Sztrava* 1766 (2), *Vilku Vilk* 1726 (11), *Zaharie Zaharie* 1726, 1758 (28).

Același raport de congruență ideologică e arătat și de exemple ca: *Onya Ona* (având un fiu *Iuon*) 1766 (3), *Iuon Ioana* 1680 (13).

Mai des, numele familiar apare derivat cu un sufix (cf. și la Slavi, srb. *Ivan Ivanić*, bulg. *Ivan Ivanoff*) deși asemenea sufix nu indică, cum indică la Slavi descendență. Exemplele de mai jos sunt importante, fiindcă ne arată că funcțiunea unor sufixe era vie în sistemul nostru onomastic: *Kirszta Kirsztocsa* 1726 (37), *Iuon Iuonyel* 1726, 1758 (37), *Iuon Ianes* 1726 (40), *Laczko Laczkojas* 1758 (37), *Laczku Laczkev*

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

1726 (56), *Lazer Lezerits* (cu un fiu *Lazer*) 1766 (2), *Many Menyeszi* 1726 (1), *Many Mányes* 1726 (18), *Iuon Oncsa* 1758 (46) [1]), *Ona Oncsa* (cu un fiu *Ona* și altul *Iuon*) 1726 (3), *Onya Ontsa* (cu un fiu *Onya*) 1766 (3), *Oncsa Oncsilla* 1726 (47), *Oprea Opris* 1680, 1688, 1726, 1766 (1), 1688 (2), 1680, 1726 (13), *Raduly Radocsa* 1642, FRAGM. 260, cf. și 1671 ibid., 314, 1711 Bariţiu I. 719 (52), *Radu Redukan* 1726, 1758 (20), *Sandru Sandruk* 1726 (37), *Szilya Szilke* 1726, 1766 (2), *Sztan Sztenkutz* 1763 (48), *Sztan Sztancsu* 1766 (51), *Sztan Sztenei* 1726 (55), *Sztancsu Sztencsulya* 1726 (1), 1680, 1726 (3), *Sztan Sztanui* 1633 (62), *Sztojka Sztoikicza* 1680 (1), *Vlad Vledesely* 1680 (10), *Vlad Vledeu* 1726 (37), etc.

În alte cazuri, deosebirea între Nb. și Nf. constă în faptul că acesta din urmă e o formă hipocoristică a celui dintâiu, sau invers: *Konsztantin Koszta* 1789 (39), *Iosziv Ioszu* 1788 (48), *Iuon Ona* 1726 (12), *Solomonis Monie* 1582 Veress, *D.* II, 218 (59).

Iată și exemple când Nb. e un derivat din Nf.: *Komsa Koman* 1726 (1), *Sztanilla Stan* 1664 FRAGM. 345 (24), *Sztojka Sztoja* 1726, 1766 (2), *Vaszalachi Vázul* 1726 (43). Mai exact, în cazurile aceste avem de a face cu câte un derivat dela Nb. al unui ascendent care a dat și numele familiei.

* * *

Ne-a împins curiositatea de a cerceta felul cum se prezintă lista numelor de familie în una din comunele din Ţara Oltului la date diferite, care cuprind o epocă de două veacuri și jumătate: 1680—1930. Am examinat în acest scop materialul de Nf. dintr'o comună mijlocie, Porumbacul de jos (1), material atestat (după Urbarii) la 1680, 1726 1766, 1787 și (după Buletinele de Recensământ) la 1930. Ne interesa acest examen nu numai pentru laturea linguistică a numelor de familie, cât mai ales pentru istoria lor, legată de o localitate anumită, și pentru a urmări mișcarea de populație într'o

[1]) Cf. și 1788 (19, 44, 46), 1766 (57), *Iuon Oncsilja* 1726 (47), *Iuon Ontsoj* 1758, 1788 (41).

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

comună rurală dela o dată la alta. Evident, considerațiunile de mai jos nu au interes numai pentru mișcarea demografică din comuna Porumbacul de jos, ci ele au importanță și pentru istoria familiei românești în general și a celei din Ardeal în particular.

Concluzia finală la care ajungem — și pe care ne permitem să o mărturisim chiar dela început — e aceea că altă dată mai mult decât acuma, mișcarea de populație în comunitățile rurale era mai frecventă. Această mișcare nu era produsul unei emigrări sau imigrări individuale, ci ea se făcea adesea în masă, cuprinzând pe toți membrii unei familii sau chiar un grup de familii. În trecut, solidaritatea nucleelor familiare în comunitățile rurale era mai mare decât astăzi. Factorul economic și politic (religios) producea imigrări sau emigrări în masă: la tot pasul, Urbariile ne arată cum grupuri întregi de familii înrudite sau legate prin interese economice comune, părăseau în masă o localitate din pricina condițiunilor prea grele de vieață pe care le aducea lacomia nesățioasă și cruzimea domnului de pământ, sau sterilitatea solului dintr'o anumită parte a satului unde-și aveau terenul de muncă. Cu toate restricțiunile, în epoca feudalismului, familia prezenta, în comunitățile rurale, o stabilitate mai mică decât după această epocă: în curs de câteva decenii, dela o dată la alta, constatăm transformări mari în lista numelor de familie dintr'o localitate, produse de emigrări sau imigrări (sau, în cazuri mai rare, de stingeri de familii).

Iată în mod sumar, câteva din constatările care se pot face în legătură cu lista numelor de familie din Porumbacul de jos la cele cinci date amintite:

Se cunosc la 1680 în Porumbacul de jos 84 de nume de familie diverse; 87 la 1726, 96 la 1766, 72 la 1787 și 129 la 1930. Creșterea numărului de nume diverse dela 1680—1766 se datorește — probabil — nu atâta creșterii populației cât mai ales imigrărilor; tot așa, descreșterea pe care o remarcăm la 1787 nu trebue interpretată ca indicând descreșterea populației cât mai ales stingerii sau emigrarii unor familii. Cu alte cuvinte, credem că numărul mai mic (de 72) de nume

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

diverse dela 1787, față de cele (84, 87 și 96) din epocele anterioare nu e un indiciu că în Porumbac populația la 1787 era mai puțină decât în epocile anterioare.

Examinând istoria celor 84 de Nf. dela 1680, constatăm următoarele: se atestă la 1680 pentru ultima oară, în Porumbac, 32 de nume (circa 37%) și adecă: *Andreiu*, *Balea*, *Băloaie*, *Berescu*, *Bârsănească*, *Căliman*, *Cimpoieriu*, *Cojocariu*, *Dileavalea*, *Drocea*, *Lupa*, *Mares*, *Miculeasa*, *Morlea*, *Mușa*, *Năpastă*, *Neasu*, *Oproaie*, *Pescariu*, *Petreasa*, *Picioarcă*, *Pleșa*, *Stan*, *Stâner*, *Stupar*, *Todor*, *Vasu*, *Voineag*, *Zălog* și « fugitivi » *Dragomireasă*, *Hricică*, *Petru*. Explicăm « dispariția » acestor Nf. prin stingerea și prin emigrarea familiilor respective. La 1766, nu se mai atestă alte 10 (circa 12%) din restul de 52 Nf. rămase dela 1680 în anul 1726, și adecă: *Bănceu*, *Doicu*, *Micoaie*, *Tioabă*, *Udriște* și « fugitivi » *Cioara*, *Lațcu*, *Neaga*, *Sigeru*, *Sineciu*. Până la 1787 mai dispar 7 Nf. (circa 8%), și adecă: *Bârsu*, *Boer*, *Ciuvica*, *Guțu* și « fugitivi » *Frățilă*, *Iuga* (lipsește din Urbariu la 1726, dar reapare la 1766), și *Țiganu* (lipsește la 1726, dar reapare la 1766). La 1787 atestăm pentru ultima oară următoarele 9 Nf. (circa 11%): *Bulicrea*, *Dindial*, *Drilea* (lipsește la 1766), *Fleșar* (lipsește la 1766), *Goia* (lipsește 1766), *Hoțu*, *Ilina* (lipsește la 1766), *Marina* (lipsește la 1726 și la 1766), *Nan* (lipsește la 1766). Interes istoric cu totul special, întrucât pot fi considerate ca nume de baștină în Porumbac, prezintă restul de 13 Nf. atestate și azi: *Albeanu*, *Glăjariu*, *Marinescu*, *Mățău*, *Neamțu*, *Otârlea*, *Pietrar*, *Poșa*, *Săracu*, *Sora* (azi im.), *Stoia*, *Suma* și *Vulcu*, la care se adaugă cele 13 Nf. (deci împreună 31%), care deși se atestă la cele două date extreme (1680 și 1930), lipsesc din lista dela alte din cele 5 date: *Bucur* (fugit la 1680, lipsește la 1726, 1766, 1787), *Călin* (lipsește la 1726, 1787), *Cândea* (lipsește la 1726, 1766, 1787), *Cotoară* (fugit la 1766, lipsește la 1787), *Dancu* (lipsește la 1766), *Dragomir* (lipsește la 1726), *Florea* (la 1680 *Floare*), *Muntean*, (lipsește la 1726 și 1787), *Morariu* (lipsește la 1726, 1787), *Popa* (lipsește la 1787, azi im.), *Roman* (lipsește la 1726, 1787), *Stoichița* (lipsește la 1766, 1787) și *Tabacu* (lipsește la 1787). În rezumat: din cele 129 de Nf. cunoscute

6 A. R. — Șt. Pașca.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

azi, numai 26 erau cunoscute şi la 1680. Ţinând seama însă de sbuciumul vieţii sociale şi economice pe care această celulă a societăţii, familia, l-a îndurat, în Ardeal, în cursul celor două veacuri şi jumătate, e de mirare că au putut să reziste şi să se menţină până azi un număr de 26 de familii de nevoiaşi, legate de glia comunei Porumbacul de jos. E interesantă soarta Nf. care deşi lipsesc la unele date, reapar mai târziu. Această lipsă nu trebue interpretată ca o lacună a izvoarelor noastre de informaţie. Dacă de ex. familia *Iuga* lipseşte din conscrierea cuprinsă în Urbariul dela 1726, dar reapare în aceea dela 1766, faptul se explică fie ca o revenire a urmaşilor aceleaşi familii în Porumbac, fie ca o imigrare a unei familii cu nume omonim [1]). Asemenea cazuri sunt dese: cf. mai sus: *Ţiganu*, *Sora*, *Bucur*, *Călin*, *Cândea*, etc.

Cele 32 de Nf. pe care nu le regăsim la 1726 în Porumbacul de jos, sunt înlocuite cu 35 Nf. care apar în localitate numai la această dată. Din acestea nu se mai atestă la 1766 următoarele 16 (45.71%): *Anca*, *Balu*, *Bădilă*, *Borlea*, *Braşovan*, *Bratu*, *Chiagu*, *Grozea*, *Orzea*, *Piperea*, *Romăniciu*, *Sinu* şi «fugitivi» *Brânzău*, *Ionaşcu*, *Sărătea*, *Tăcăleciu*, la 1787 următoarele 2 (aproape 6%): *Ignat* şi *Lupu*, iar azi următoarele 7: *Bontea* (lipseşte la 1766), *Ilie* şi *Popianoş* (lipsind ambele la 1766), *Bunească*, *Copaciu*, *Goga* şi *Ţârmonea*. 10 Nf., «inovaţii» dela 1726, se păstrează până astăzi: *Bărbat*, *Călefar*, *Măgădan*, *Marcu*, *Micu* (lipseşte la 1787), *Nistor*, *Opriş*, *Păcală*, *Tarcea* şi *Vlad* (lipseşte la 1766, 1787), adecă 285.7%.

Şi la 1766 remarcăm tot 35 de familii nouă în Porumbac. Din acestea, 25 (circa 71 şi jumătate %) nu le mai regăsim la 1787: *Andora*, *Băneasă*, *Bârsa*, *Boariu*, *Colunaru*, *Covrigea*, *Dăneasă*, *Dorhie* (?), *Gavriloaie*, *Gogoiu*, *Iancu*, *Lăzăriciu*, *Manea*, *Măneasă*, *Mărineasă*, *Moise*, *Oprel*, *Siia*, *Stanciu*, *Stoicuţa* (cf. mai sus *Stoichiţa*), *Troaca*, *Ureche*, *Vascu* şi «fugitivi» *Micoară* şi *Vârşog*; azi sunt necunoscute la Porumbacul de jos familiile *Ganea* şi *Gânscă* (circa 6%). Până

[1]) Să nu se uite că noi aci urmărim sistemul oficial de denominaţie şi nu pe cel popular. Evident, vor fi şi cazuri, între cele de mai sus, de substituire în documente a numelui oficial cu acela mai puţin stabil, popular.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

astăzi au rămas în Porumbac următoarele 8 familii (23%): *Bugneru*, *Bunea* (lipsește la 1787), *Comșa*, *Grădinariu*, *Grecu* (lipsește la 1787, azi im.), *Mihaiu*, *Paștea* (lipsește la 1787), *Schiopu*.

Data de 1787 e mai săracă în « inovații ». La această dată se cunosc abea 10 familii nouă în Porumbac. Din aceste, 7 (70%) nu se mai atestă: *Bradu*, *David*, *Preoteasă*, *Rădoiu*, *Ștefan*, *Voicu*, *Voican*. Trăiesc până astăzi 3 familii: *Ardeleanu*, *Bârsanu* și *Măndeal*.

Din cele 129 familii (sau mai exact Nf.) cunoscute după Recensământul dela 1930, în Porumbac, o vechime mai mare de 150 de ani au 47 (și adecă 26 dela 1680, 10 dela 1726, 8 dela 1766 și 3 dela 1787), deci 36 și jumătate %. « Inovații », față de 1787, avem azi: *Arnăutu* (im. recent), *Arza*, *Avrigeanu*, *Bădilă*, *Banu* (cf. însă mai sus, *Bănească*), *Bărdaș*, *Bârnea*, *Blanea*, *Blendea*, *Brudar*, *Budac*, *Bunescu* (cf. mai sus, *Bunea*), *Busoicescu*, *Căldărariu*, *Căpățână*, *Câplea*, *Cârlig*, *Cheța*, *Cismaș*, *Colceriu*, *Comșuța* (cf. mai sus, *Comșa*), *Crăciun* (im. recent), *Crețu* (im. recent), *Curoiu*, *Dan* (cf. mai sus *Dănească*), *Danciu*, *Dărăbanț*, *Dateș*, *Dobrotă*, *Dobrilă*, *Dogariu* (im. recent), *Faraon*, *Filimon*, *Fliter*, *Frâncu*, *Gavriloiu* (cf. mai sus, *Gavriloaie*), *Ghenca*, *Giurca*, *Goțea* (cf. mai sus, *Guțu*), *Grancea*, *Grovu*, *Haiduc*, *Hiciagă*, *Hoșmăreanu* (im. recent), *Ivan*, *Izdrailă* (im. recent), *Lotreanu* (im. recent), *Macu* (im. recent), *Martincu*, *Melinte* (im. recent), *Micluța*, *Mora*, *Murășanu* (im. recent), *Negru* (im. recent), *Nicula*, *Pădureanu* (im. recent), *Părău*, *Paștina* (cf. mai sus, *Paștea*), *Pavel*, *Păvăloiu*, *Pintea*, *Rociu* (im. recent), *Șamu*, *Sârghie*, *Savu*, *Scoboreț*, *Silca* (im. recent), *Sobolenciu*, *Stoican*, *Streza*, *Țiplic* (im. recent), *Titiriga*, *Todose*, *Urlea*, *Valer* (im. recent), *Veștemeanu* (im. recent), *Vizante* și *Zerestea*.

Cum este și natural, familiile imigrate, inovațiile, prezintă cel mai ridicat procent de dispariție — prin emigrare, probabil, sau prin înglobarea lor în cadrul economic al familiilor indigene în urma înrudirilor cu băștinașii — dela o dată la alta. Venite din streini, aceste familii își formau cu mare greutate gospodăria care le făcea posibilă o vieață materială

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

mai omenească și independentă și prin urmare părăseau cu mai multă ușurință locul de care nu le lega prea strâns nici interesele materiale și nici nostalgia pământului de baștină, sau, prin înrudirea cu familiile băștinașe, intrau în cadrul onomastic al acestora. Astfel se explică de ce familiile imigrate pleacă în mare număr curând după stabilirea lor în Porumbac sau cel puțin numele lor nu le găsim atestate decât la câte o singură dată. Reamintim că din familiile imigrate în preajma anului 1726, 45,71% nu le mai regăsim la 1766; din cele imigrate la 1766, 71,42%, nu mai regăsim la 1787; iar din cele imigrate la 1787, au emigrat sau s'au contopit în familiile băștinașe, până astăzi, 70%. Familiile imigrate, pe care le găsim atestate la două date consecutive din cele cinci pe care le-am examinat, emigrează sau se sting în raport aproape egal cu acele de baștină.

S'ar putea obiecta că considerațiile de mai sus nu pot avea valoare deosebită și nu putem întemeia concluziuni pe baza lor, pentru motivul că înainte de 1787 numele de familie nu era general și indispensabil legal. Totuși, faptul că regăsim aceleași nume, stăpânind aceeași mică proprietate, la mai multe date consecutive, e o dovadă că ele au funcția precisă de stigmat antroponomastic familiar, fie că provin dela supranume, fie dela numele de botez al unui ascendent. Ceea ce nu se poate nega însă e faptul următor: nu toate numele nouă, care apar la o anumită dată, indică familii imigrate. Unele din ele sânt creații indigene, aplicate ramurilor unor familii numeroase de baștină: nu poate fi nici o îndoială că între familia *Balea* și *Băloaie*, *Bănească* și *Banu*, *Bârsu*, *Bârsa* și *Bârsan*, *Bunea*, *Bunească* și *Bunescu*, *Comșa* și *Comșuța*, *Dan* și *Dănească*, *Dragomireasă* și *Dragomir*, *Goțea* și *Guțu*, *Hoțu* și *Huțu*, *Lazăr* și *Lăzăriciu*, *Manea* și *Mănească*, *Marina* și *Marinească*, *Micu*, *Micoaie* și *Miculească*, *Paștea* și *Paștina*, *Roman* și *Românici*, *Sinu* și *Sineciu*, *Stoicuța* și *Stoichița*, *Udrea* și *Udrișteș*, atestate în Porumbac la date diverse sau chiar la aceeași dată, poate fi o legătură de înrudire, că ele sunt coborîtoare din același strămoș. Dacă însă, coborîtorii din același strămoș au nume care uneori — prin derivare cu sufixe — diferă de numele strămoșului, nu e de

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

mirare pentru epoca anterioară legiferării numelui de familie. Altădată, ca și supranumele cu care se confunda adesea, numele de familie era mai ușor variabil decât după legiferarea lui. Pentru precizarea filației familiare, Nf. *Băloaie*, înăuntrul comunității linguistice locale era fără putință de confuzie legat de Nf. originar *Balea*. Cu alte cuvinte, Nf., în epoca anterioară legiferării lui, era în privința formei, mai ușor variabil decât după această dată.

O altă chestiune, care însă nu poate fi lămurită de noi în mod definitiv și numai întru cât ne putem baza pe documentarea referitoare la Țara Oltului, este aceea de a arăta de unde vin familiile imigrate și unde se duc cele emigrate. Limităm și discuțiunea în legătură cu aceasta la câteva Nf. De unde au imigrat familiile purtând cele 13 nume păstrate neîntrerupt dela 1680 până la 1930? Iată: Fam. *Alban* s. *Albean* (o ramură a acestei familii purta la 1688 și numele familiar *Techeleciu*), nu o mai întâlnim în alte sate din Țara Oltului, decât azi (12), probabil emigrată din Porumbac; *Glăjaru*, Nf. provenit din titlul îndeletnicirii, a substituit la 1680 și numele familiar a unei ramuri a familiei *Mușa*, iar la 1688 pe acela al unei ramuri din familia *Spătaru*, nu-l mai întâlnim în alte localități la date mai vechi, ci numai mai târziu, la 1726 (2) azi (19), im. din Ucea de jos (16); *Marinescu*, substituind la 1787 și Nf. al unei ramuri din familia *Popa*, îl mai regăsim azi și aiurea, dar imigrat (44, 45); *Mățău* îl regăsim mai târziu și azi numai într'o localitate (56); *Neamțu* idem (8, 9, 18, 35, 36, 40, 44, 57, 61, 63); *Otârlea* nu-i cunoscut aiurea; *Pietrar* e cunoscut în alte localități numai azi (44); *Poșa* (substituind la 1787 Nf. *Colceriu*), îl mai întâlnim și azi (3); *Săracu* (substituind la 1787 și Nf. *Bunească*) îl mai regăsim și aiurea, dar subt forma *Săraca*; *Sora* se mai cunoaște și aiurea dar mai târziu (2, 3, 13, 55); idem *Stoia* (2, 4, 12, 15, 18, 28, 33, 44, 45, 55); *Suma* nu se mai atestă aiurea, dar nici nu știm de unde a venit; *Vulcu* pare a fi de origine dintr'o comună vecină (4), unde se atestă la 1486 (Pușc., *Fam.*, I, 112).

Unde se stabilesc emigrații? Iată: Nf. *Andrei* îl mai regăsim la 1688 (2, 4), la 1726 (42, 46); la 1758 și 1789 (38); *Balea*,

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

substituind (sau substituit) la 1688 Nf. *Muntean*, îl mai regăsim şi mai târziu (2) sau la dată identică (şi mai târziu) (3, 12), e des întrebuinţat şi aiurea la date mai vechi: 1516, 1598, 1661 (25), 1584 (34), 1582, 1584 (35), 1666 (19); *Căliman* îl mai regăsim mai târziu şi aiurea (28, 39), idem *Cimpoieriu* (36, 37, 51), idem *Cojocariu* (2, 10, 11, 17, 18, 19, 41, 42, 44, 45), etc.

Date mai interesante ne oferă examinarea materialului întreg. Ex.: Nf. *Ardelean* (neglijând cazurile că s'ar trata şi de nume omonim purtat de familii neînrudite) pare a fi purtat în alte localităţi din Ţara Oltului de familii emigrate din Porumbac la 1766 şi azi (4), 1766 (10), 1758 (18), 1788 (25), 1758 (36), 1789 (39), 1788 (45), etc.; credem că Nf. *Bâbăriciu* atestat la 1758 (37), e imigrat din Luţa, unde e atestat la 1726; Nf. *Balotă* atestat la 1758 (24), e imigrat, probabil, din Dridif, unde se atestă la 1534; *Bârzilă* 1758 (47), e imigrat din Şinca; *Beşardă* dela 1788 (19), e imigrat din Netot; *Biliboacă* dela 1726 (25) şi de azi (12, 17, 24), îşi are originea în Săvestreni unde apare dela date mai vechi şi până astăzi; Nf. *Bivol* dela 1758 (20), e imigrat din Olteţ; Nf. *Boantă* cunoscut altădată, 1758 (26, 38), 1728, 1788 (44) şi azi (11, 25), îşi are originea istorică în Copăcel (1726); *Bobeş* dela 1560 (32), s'a răspândit şi aiurea altădată, 1726, 1758 (30), 1771, 1788 (44) şi azi (9, 16, 31); *Bodea* dela 1726 (11), a emigrat aiurea: 1820 (34), 1758 (38). Exemplele se pot înmulţi. Renunţăm însă la întinderea acestei liste, căci răsfoirea Onomasticonului oferă asemenea informaţiuni la tot pasul.

SUPRANUMELE ŞI NUMELE DE FAMILIE DUPĂ ORIGINEA SEMANTICĂ [1])

Numele care indică a p a r t e n e n ţ a s a u o r i g i n e a l o c a l ă a indivizilor sau a familiilor se bucurau de o deosebită circulaţie în sistemul antroponomastic documentar,

[1]) Pare de sigur curios că nu acordăm în paginile acestei lucrări un loc discuţiei asupra calcurilor, atât de interesante şi atât de obişnuite în antroponomastica greacă, latină şi slavă. Dacă nu o facem e pentrucă în antroponomastica noastră asemenea calcuri sunt probabil inexistente, cel puţin în ce priveşte numele de botez considerate ca pivot al mijloacelor de deonminaţie personală, şi destul de problematice în cazul numelor de familie şi al supranumelor. În tot cazul calcurile pe

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

mai ales în epocile anterioare fixării unui criteriu uniform şi definitiv de denominaţie personală. Cele mai vechi notiţe istorice de pretutindeni dela noi ne arată că aceste distinctive personale, resp. familiare, au precedat întrebuinţarea patronimicelor sau a matronimicelor. Faptul că aceste elemente erau lipsite de nota injurioasă a făcut ca — atunci când s'a impus uzul legal al Nf. — să fie adoptate cu mai multă bunăvoinţă ca nume de familie.

Nu toate calificativele de origine pe care le oferă formele de denominaţie cuprinse în documente au fost în adevăr purtate de indivizii numiţi cu ele. În mare parte, aceste calificative se datoresc notarilor şi importanţa lor e, în consecinţă, de interes secundar. Ele ne interesează exclusiv pentru stabilirea domiciliului unui individ: *Lud Boerone de Grid* 1527 FRAGM., 100, *Mattheo Daczo de Fogaras* 1533 Qu. III, 300, *consors Agilis Petrasconis de Nagy Berivoy* 1583 Veress, *D.* II, 218, *Grozava de Felső-Arpas* 1509 FRAGM. 75, *Stantsul*

care le întâlnim în antroponomastica Ţării Oltului nu par a fi un produs popular, ci sunt mai curând creaţia artificială a notarilor cunoscători şi ai graiului românesc, tot aşa cum calcurile greceşti, latine şi slave se datoresc cercurilor bisericeşti bilingue sau poliglote. Formele paralele ca *Lupu-Vulcu-Farcaş-Volf* pe care le găsim în antroponomastica Ţării Oltului sunt sau traducerea dintr'o limbă în alta, datorite notarului, sau creaţia spontană independentă în diferite limbi din care s'au luat ca împrumuturi de Români. Asemenea creaţii spontane independente, care coincid din punct de vedere semantic, nu ne miră, căci ştim că tesaurul onomastic general are la bază un număr limitat de noţiuni care l-a creat.

Dăm atenţia cuvenită traducerilor de nume, care se datoresc notarilor (cf. Puşc. *Fam.* I, p. VIII). Asemenea traduceri au o largă răspândire în documente şi uneori o întinsă întrebuinţare în antroponomastica populară. Ar fi greşit să ne închipuim că aceste traduceri au fost dictate, pentru epocile mai vechi, de tendinţe politice şoviniste. Ele se datoresc mai ales trebuinţei de a da şi numelor aspectul oficial al limbei documentului. E explicabilă deci atestarea în documente a unor forme ca: *Andrej-András-Andreas, Dumitru-Demeter, Maior-Maier, Martin-Marton,* etc. Dacă găsim Nf. purtate de Români, cum ar fi *Clain, Rot,* etc., nu însemnează că aceşti Români au fost altădată Germani. Aceste forme traduc în limba documentului sau a notarului cunoscător al limbii române pe rom. *Micu, Roşu,* tot aşa cum Nf. *Fişer* traduce Nf. *Pescariu, Bival* pe *Bivol, Checiche, Checicheş* pe *Capra, Căprariu, Csizmadia* pe *Cismaşul, Cozac* pe *Cazacu, Fazakas* pe *Blidariu, Fekete* pe *Negru, Molnár* pe *Morariu, Németh* pe *Neamţu, Szakács* pe *Socaciu* (< ung.), *Tarisnyás* pe *Trăistaru,* etc. Origine comună au familiile *Literat, Deac, Grama.* Intrate odată în documente în traducere streină, asemenea nume, au rămas în atroponomastica noastră şi în traducere.

Renunţăm să mai înşirăm aci cazuri de traduceri de nume făcute de autorităţile ungureşti la sfârşitul veacului trecut şi la începutul celui de faţă, traduceri făcute cu tendinţe politice, la ordinul Ministerului de Interne dela Budapesta. Asemenea traduceri s'au făcut în multe împrejurări, pretutindenea (cf. Migliorini, *op. cit.* 23, 41), dar fără răsunet în antroponomastica populară.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

de Arpas 1511 HURM. II[3] 10, etc. Întrebuinţarea acestor calificative depindea de locul unde se redacta documentul şi de importanţa lui. Un act de interes local, privind o pricină lichidată între localnici un era nevoie să cuprindă asemenea calificative. Ele apar însă regulat în acte redactate într'o altă localitate decât aceea de apartenenţă a individului sau a indivizilor pomeniţi în ele. Totuşi unele din calificativele de origine notate în documente s'au păstrat ca nume de familie întrucât indicau locul proprietăţii agricole familiare, donată sau recunoscută ca proprietate familiară de o diplomă voivodală. Numele de familie al multor « boieri » români din Ţara Oltului sunt de acest fel: *Isaia Arpăşanu de jos*, 1756, Iorga, *St. Doc.*, XIII, 43, traduce pe *Isaia de Also-Arpás*, sau ung. *Also-Arpási*; forme hibride ungaro-latineşti, ca *Matthei Berivoy de Kis Berivoy* 1616, FRAGM., 194, *Adam Fogarasi... de Fogaras*, 1689, ibid., 438, etc.

Mai importante pentru noi sunt numele de familie formate în româneşte. Cele mai numeroase sunt, evident, numele formate prin derivaţie, dela nume de localităţi din Ţara Oltului. Aceste documentează imigrări individuale, sau în tot cazul restrânse, prin căsătorii, dintr'o localitate în alta. Iată asemenea nume de familie: *Betleneru*, *Beclereanu*, etc. (35, 44, 45, 47), *Berivoian* (18): nl. Berivoi, *Brezan* (28, 38, 61): nl. Breaza, *Cârţoroşan* (18): nl. Cârţişoara, *Felmereanu* (44, 45): nl. Felmer, *Calboran* (26, 45): nl. Calbor, *Cincan* (44): nl. Cinca, *Colunaru* (1), *Colnan* (44): nl. Colun, *Comănariu* (44): nl. Comăna, *Copăcean:* nl. Copăcel, *Corbanu* (39): nl. Corbi, *Crizbăşan* (44, 46): nl. Crizbav, *Dejanu* (30), *Dejenariu* (44): nl. Dejani, *Dridrişanu:* nl. Dridif, *Făgărăşanu* (2, 15, 26, 44): nl. Făgăraş, *Gălăţeanu* (39, 41, 44): nl. Galaţi, *Gridan* (57, 63): nl. Grid, *Almăgianu* (63): nl. Hălmeag, *Hârseanu* (44): nl. Hârseni, *Hurezanu* (26): nl. Hurez, *Ieşan* (26, 62): nl. Iaşi, *Ilereanu* (44): nl. Ileni, *Lisan* (13, 37): nl. Lisa, *Mândran* (44,56): nl. Mândra, *Mărginean* (25, 45): nl. Mărgineni, *Netoţean* (15, 24, 55): nl. Netot, *Părăianu* (41, 44): nl. Părău, *Pojoritanu* (11): nl. Pojorta, *Receanu* (26, 30, venit din Recea 32, 41, venit din Săvestreni 51): nl. Recea, *Racoviceanu* (2): nl. Racoviţa,

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

Râureanu, *Râuşoreanu* (44): nl. Râuşor, *Sâmbeteanu* (18, 24, 28): nl. Sâmbăta, *Sărătanu*, *Sărăteanu* (1): nl. Sărata, *Şercăiţeanu* (36): nl. Sercăiţa, *Săscioranu*, *Săsciori* (43, 56): nl. Săsciori, *Scorei* (1, 4): nl. Scorei, *Şebeşi:* nl. Sebeş, *Sevestreanu* (44): nl. Săvestreni, *Şincanul*, *Sincariul* (26, 32): nl. Şinca, *Şoneru* (15, 43, 44, 45, 48, 51, 63): nl. Şona, *Şorşan* (44): nl. Şoarş, *Todoriţan* (55): nl. Toderiţa, *Vădean* (26, 44, 48): nl. Vad, *Vineţan* (36, 42, 57): nl. Vineţia, *Vişteanu* (4, 26, 47): nl. Viştea, *Vlădărean* (56): nl. Vlădeni, *Voilan*, *Voilai* (13, 24): nl. Voila, *Voivodean*, *-dan* (24, 39): nl. Voivodeni.

Toate numele de mai sus se datoresc unei mişcări de populaţie printre satele din Ţara Oltului. Atragem atenţiunea asupra faptului că în unele cazuri se menţine tradiţia originii locale a familiilor numite cu asemenea Nf. (cf. *Receanu*).

Nume familiare dela nl. mai îndepărtate de Ţara Oltului: *Apolczan* (44): nl. Apold, j. Sibiiu, *Bălgrăzanu* (2): nl. Bălgrad (=Alba-Iulia), *Braşovean* (44): nl. Braşov, *Bucureştianu* (12): nl. Bucureşti, *Craioveanu* (44): nl. Craiova, *Dristaru* (2): nl. Dârste j. Braşov, *Földveran*, *Foldorean* (4, 13): nl. Feldioara j. Braşov, *Fofelzanu* (2): nl. Fofeldea j. Sibiiu, *Giurgiuvan* (44): cf. nl. Giurgeu (Gyergyószárhegy, Gyergyótekerőpatak şi Gyergyószentmiklos j. Ciuc), *Haţeganu* (35): nl. Haţeg j. Hunedoara, *Heghigan* (58): nl. Hăghig (ung. Hidvég, j. Treiscaune), *Jinar* (44): nl. Jina j. Sibiiu, *Măieran* (2, 46): cf. nl. Maier, j. Năsăud, *Orlăţan* (2): nl. Orlat j. Sibiiu, *Poenaru* (19, 47): nl. Poiana j. Sibiiu, *Râşnovan* (55): nl. Râşnov j. Braşov, *Rucăreanu* (28, 55): nl. Rucăr j. Muscel, *Seceleanu* (44): nl. Săcele j. Braşov, *Turdeanu* (34): nl. Turda, *Vaşarheianu* (44): cf. nl. ung. Marosvásárhely (= Târgu Mureş); *Zârnoven* (21): nl. Zârneşti (cf. DR., VI), etc.

Remarcăm că numele de mai sus provin sau dela nume de localităţi vecine cu Ţara Oltului, sau dela nume de localităţi mari, de importanţă în vieaţa administrativă a Ardealului sau a Munteniei. E interesant, dar istoriceşte explicabil, că nu apar în Ţara Oltului Nf. dela nume de localităţi din Moldova. E probabil că un nume ca *Bălgrăzanu* nu a fost

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

purtat de o familie venită din *Bălgrad*, ci din regiunea acestui oraş; tot astfel *Bucureştianu*, *Craioveanu*, *Haţeganu*, *Turdeanu*, *Vaşarheianu*.

Nume provenite dela numele unor regiuni: *Albeanu* (1): j. Alba, *Ardeleanu* (1, 4, 10, 18, 25, 36, 39, 45) e interesant pentru felul cum se numeau indivizii după regiuni [1]), *Bănăţan* (44): Banat, *Bârsean* (1, 8, 10, 13, 14, 21, 23, 26, 32, 33, 34, 38, 39, 40, 43, 55, 56, 57, 62), *Bârsănel* (36, 37), *Bitoleanu*, *Moldovan* (25, 26, 28, 38, 42, 44, 46, 55, 60, 62), *Munteanu* (1, 2, 3, 4, 10, 11, 13, 19, 26, 30, 35, 38, 39, 42, 44, 45, 46, 47, 51, 55, 59, 60), *Mureşan* (44), *Olteanu* (10, 20, 55, 57), *Târnoveanu* (62). Fără nici o îndoială, în unele cazuri, nume ca cele de mai sus, sunt date unor indivizi veniţi dela distanţe mai mari, din localităţi necunoscute, nici măcar din auzite de populaţia Ţării Oltului (cf. *Bănăţanu*, *Moldoveanu*, *Mureşanu*, *Târnăveanu*, etc.).

În unele cazuri Nf. se dau după Nt. de pe teritoriul comunei sau după apelative topice: *Băltan* (63): baltă s. Nt. Balta, *Băltărean* (44): Nt. Băltărie, *Câmpan*, *Câmpean* (25, 33, 45, 46), *Cotonaru* (43), *Dindeal*, *Dendial* (1, 2) (?).

Nf. ca cele amintite, atestate relativ destul de des şi în toate regiunile Ţării Oltului, ne arată că imigrările de populaţie în trecut au fost remarcabile. Condiţiunile vieţii economice pe care iobăgimea din această regiune a avut să le îndure din partea « domnilor nemeşi » nu erau din cele mai uşoare. Ele sunt cuprinse în Urbariile « curţilor » boiereşti din satele făgărăşene, şi sunt, în unele cazuri, extrem de grele (cf. Şt. Meteş, VA. I, passim). E interesant să remarcăm totuşi răspândirea Nf. ca *Moldoveanu*, *Munteanu*, care ne arată că dincolo de munţi condiţiunile de vieaţă ale şerbilor erau şi mai grele decât în Făgăraş [2]).

Prin analogie cu partea cea mai mare a supranumelor, şi nume ca cele de mai sus au devenit şi devin depreciative.

[1]) E. Petrovici îmi comunică următoarele: locuitorii din Arpaş, care au pământuri în dreapta Oltului, spun — când se duc la lucru — « mergem pe Ardiial, la lucru ».

[2]) Atragem atenţia asupra Nf. dela nume topice, nederivate, obişnuite azi în denominaţii ce *Vasiliu-Cluj*, *Ionescu-Siseşti*, *Demetrescu-Brăila* etc. Astfel de Nf. sunt: *Baltă*, *Bobohalma*, *Brod*, *Bruia*, *Căpălna*, *Delniţă*, *Fogoraş*, *Gora*, *Lunca*, *Oraş*, *Pădure*, *Pârău*, *Şintereag*, *Şona*, etc.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

Găsim câteva supranume, în circulaţie azi în Ţara Oltului, care cuprind această notă. Astfel, *Helmegeanu*, Sprnf. «fiindcă se încalţă cu opincile ca la Hălmeag» (33) [1]). Unele însă nu cuprind această notă: *Drumeni* Sprnc. (46) sunt cei cu gospodăria pe lângă drum; *Gărdureni* Sprnc. cei care locuesc pe o stradă mică, paralelă cu strada principală» (34); *Gruieni* Sprnf. (34), *Pădureni* Sprnc. «cei care stau aproape de pădure» (30); *Păstrăvălani* Sprnc. «cei de dincolo de vale» (22); *Tufari* Sprnc. «fiindcă sunt aproape de pădure» (58, 60), *Ţuţari* Sprnc. (34), *Olteni* Sprnc. «cei de dincolo de Olt, ne spun ~» (5) [2]).

* * *

În cazul supranumelor provenite dela apelative numind obiectiv îndeletnicirea individului sau a colectivităţii, nu prea avem mult de spus. Ele de altfel ies din cadrul ideologic al supranumelor ca factori stilistici ai denominaţiei, întru cât sunt totdeauna impregnate de sensul acela ironic depreciativ care dă vigoare şi trăinicie în circulaţia numelor de batjocură. Apelativele indicând îndeletnicirea, intrate ca determinante în formula de denominaţie a unui individ, trăiesc de obiceiu numai atâta cât trăieşte individul care exercită realmente îndeletnicirea. Urmaşii, cu alte îndeletniciri moştenesc asemenea supranume numai în cazuri speciale, când adecă supranumele îşi asumaseră prin întinsa lor întrebuinţare, o valoare simbolică familiară şi cu o tendinţă vădită de depreciere.

Asemenea supranume au trecut în rândul numelor de familie, adoptate fiind oficial în sistemul antroponomastic legal, într'o epocă în care se impunea obligaţiunea purtării unui nume de familie. Supranumele afectiv, în dese cazuri, nu era declarat în faţa reprezentantului administraţiei care

[1]) Un caracter ironic au şi: *Orăşan, Orăşani, Orăşeni* (Sprnc.) numiţi în batjocură locuitorii din Făgăraş (44), de cei din Ileni (41), cei din Luţa «că Luţa a fos k'its'or de oraş, căts'e Luţa-i sat nic» (27), de cei din Beclean (26), Dridif (25) şi de cei din Ludişor.

[2]) Nu mai expunem aci numele provenite dela nume etnice. Cf. în privinţa acestora ceea ce s'a spus despre câteva din aceste în volumul «În memoria lui Vasile Pârvan», Bucureşti 1934, pp. 279—283.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

avea misiunea să organizeze sistemul imperfect al denominației în sensul impunerii unui nume de familie fiecărui cetățean. Acesta din urmă preferă să-și declare ca nume de familie titlul îndeletnicirii sale, care foarte adesea era îndeletnicirea întregului nucleu familiar, moștenită ca și în Occident [1]), din tată în fiu, generații de-a-rândul.

Supranumele provenite dela titlul unei îndeletniciri se dau uneori individului și după ce acesta a încetat de a mai exercita acea îndeletnicire. În același timp însă, credem că în foarte numeroase cazuri, această menținere a supranumelui se datorește notei depreciative pe care și-a câștigat-o anterior. N'am înțelege rațiunea întrebuințării unui supranume ca *Berbecar* purtat de un p r e o t, care desigur nu mai păzea berbecii, ci îi va fi păzit în copilărie, înainte de a ajunge păstor sufletesc al credincioșilor [2]).

Multe din supranumele provenite dela asemenea determinative nu sunt imbibate de sens depreciativ. Supranume ca *Blidar*, *Ferestrar*, *Glăjăr*, *Timar*, etc., pe care le întâlnim la tot pasul, nu sânt în realitate decât determinante obiective din punct de vedere semantic, adoptate însă de sistemul antroponomastic la numirea unor familii cunoscute. Sensul lor semantic e, evident, numai pentru cel care face asemănarea cu limba comună. Izolate de limba comună, supranume ca cele de mai sus sunt lipsite de sens, ele nu mai « reprezintă » nimic din punct de vedere semantic, având o funcțiune exclusiv antroponomastică. Pe urmă, printr'o comparație cu elementele limbii comune, asemenea supranume ajung să se contagieze de o nuanță de sens degradatoare. Marea majoritate a supranumelor, se știe doar, sunt depreciative. Mediul semantic al acestora fiind afectiv, chiar supranumele care la origine nu sunt elemente semantice depreciative se imbibă de această depreciere.

Se știe apoi că înăuntrul limbii, alături de cuvinte cu « sens neutru » sunt și de acelea care cu timpul, prin evoluția istorică a unei îndeletniciri pe care o numesc, intră într'un cadru

[1]) Cf. A. Dauzat, *op. cit.*, p. 91.

[2]) Evident, supranumele poate proveni, printr'o evoluție metonimică, dela numele îmbrăcămintei numită *berbecar*.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

semantic afectiv. Mai mult chiar: acelaşi termen, întrebuinţat într'o împrejurare, poate să aibă, pentru cel care-l rosteşte, o nuanţă semantică afectivă deosebită de cea uzuală, obiectivă. Alunecarea de sens se datoreşte dispoziţiei psihologice a individului vorbitor şi ascultător. După cum aceeaşi dispoziţie psihologică influenţează rostirea cuvintelor [1]), tot astfel mijloceşte putinţa de a nuanţa, potrivit stării noastre psihologice, şi sensul acelor cuvinte, dându-le, după circumstanţă, un colorit afectiv.

De obiceiu titlurile care numesc pe cei care practică deosebitele meşteşuguri şi îndeletniciri omeneşti sunt pentru noi cuvinte cu sens obiectiv. Îndată ce constatăm însă că cel care practică o îndeletnicire nu corespunde exigenţelor, că nu-şi cunoaşte bine meseria, că o înjoseşte, atribuim voit titlului său o nuanţă de sens ironică sau chiar pejorativă.

Această nuanţă depreciativă se manifestă sau înainte ca un titlu să fi intrat în compoziţia formulei de denominaţie personală, sau după ce — ca supranume — a pătruns definitiv în antroponomastică. Un supranume ca *Iconari*, dela apelativul *iconar* « negustor sau zugrav de icoane », nu cuprindea, probabil, la început, o nuanţă de sens depreciativă. Această depreciere e de dată mai târzie şi ea e dovedită de existenţa însăşi a supranumelui. Ea se datoreşte, poate, caracterului izolat al îndeletnicirii. Supranumele *Lingurar* dela *lingurar* « cel care face linguri » îşi datoreşte vigoarea caracterului său afectiv: se ştie doar că Tiganii sunt de obiceiu cei care fac linguri. Supranumele acesta cuprindea sensul depreciativ chiar din momentul intrării sale în antroponomastică.

În cele mai dese cazuri, deprecierea se datoreşte caracterului degradator al îndeletnicirii însăşi. Astfel Sprn. *Budar*, provenit dela apelativul *budar* « curăţitor de closete ».

În ceea ce priveşte aprecierea fiecărei îndeletniciri în parte, subiectivismul joacă un rol de căpetenie. Antagonismul dintre diferitele categorii de meşteşugari face ca un individ cu o meserie să aibă o opinie cât se poate de nefavorabilă

[1]) Kr. Nyrop. *Grammaire historique de la langue française*, IV, Copenhague, 1913, p. 94.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

despre meseria diferită a semenului său. Cineva cu o îndeletnicire consideră inferioare pe toate celelalte îndeletniciri ale consătenilor săi. De aici sensul subiectiv, de cele mai multe ori depreciativ al titlului celor mai multe îndeletniciri omenești. Supranumele *Broscari* dat locuitorilor unei localități « fiindcă prind broaște pentru negoț », *Cărbunari*, altora, « fiindcă fac cărbuni », explică nota lor ironică prin caracterul însuși al îndeletnicirii. *Clopotari*, *Răcari*, *Vărari* sunt supranume care se explică în același fel.

Prin mijlocul aceluiași fenomen de degradare semantică, remarcată în cazuri izolate ca cele de mai sus, titlurile unor demnități din viața publică, titlurile de noblețe și acele care numesc diferite clase sociale, devin cu timpul mijloace foarte obișnuite și foarte sugestive pentru a fi adoptate ca supranume. Degradarea semantică a acestora se datorește și de astădată exclusiv ironiei. Pretențiunile exagerate și nejustificate ale indivizilor sau ale grupurilor de indivizi, aroganța, mândria, felul de a se purta în raporturile cu colectivitatea, constitue pretutindeni și totdeauna tot atâtea motive pentru ca opinia publică să-i zeflemizeze, stigmatizându-i cu un supranume dela numele unor demnități.

Am putea grupa în două clase supranumele dela asemenea titluri: *a)* dela titlul unei demnități avute realmente de cineva, cum ar fi de pildă *Fraităru*, *Căpraru*, *Cătănoiu*, *Gociman*, *Judele*, *Județul*, *Rișpințentu*, *Fețeru*, etc., și *b)* supranume dela numele unor titluri pe care cei numiți cu ele nu le-au avut niciodată. Aceste sunt creații ironice voite, date cu scopul de a face aluzie la un defect psihic sau moral, la o circumstanță din viața individului, etc. Astfel, *Paler : păler* « șef de lucrări la ridicarea unei clădiri », *Boeri*, *Boeriu* [1]), *Călugăru*, *Căpitan* « a rămas unui Balea, din vorbă de copii:

[1]) Boeria, ca instituție socială, indicând clasa privilegiată a proprietarilor de pământ dăruit de « domn » în schimbul unei prestații militare, e veche și foarte răspândită printre Românii din Țara Oltului. Nu e de mirare deci dacă Nf. *Boer* e atât de des acolo. Azi, supranumele are la bază sensul depreciativ ironic de « sărac ». Cf. dictoanele: « *Viță de boer, Neam de cimpoer* adresat unui « om din proști care se pretinde a fi de neam vestit », *Boeri cu boii de funie* li se zice oamenilor mândri dar săraci (Zanne, IV, 281).

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

Tata-i tan (= căpitan) şi *Matei i grof*[1]); *Preoteasa*, *Deputatu*, *Grofenciu*, *Împăraţii*, *Nemeşi*, *Prinţu*, *Vlădicu*, etc.

Sunt cunoscute în Ţara Oltului şi supranume care fac aluzie la o stare socială mai modestă. Astfel, *Jeleri* « oameni săraci »: *jeler* cel care nu are pământul, casa lui şi trebue să stea la altcineva, muncind pentru întreţinere (Densusianu, *Ha.*, 341). *Paoru*, *Pauori* « sunt egoişti şi închişi » face aluzie tot la o clasă socială şi la un mediu săsesc.

E interesant cum termenii indicând ranguri din ierarhia militară se bucură de oarecare frecvenţa printre supranume. Această constatare ne arată că în mare parte supranumele sunt create mai ales de tineret sau în sate care au cunoscut din vechime serviciul militar şi mediul soldăţesc. Dar, aceşti termeni nu au numai la noi nuanţă de sens depreciativă, ci şi în alte limbi[2]). Alături de supranumele amintite mai sus, mai raportăm aci *Husari*.

Alte calificative depreciative, devenite supranume, indicând condiţiuni de vieaţă umilă sau degradatoare, îndeletniciri ocazionale sau ocupaţii josnice, sau ironizând lipsa unei îndeletniciri serioase, sânt: *Câlţari*, *Cenuşari*, *Ciupercari*, *Cocenari*, *Jimblari*, *Mâzgari*, *Trăistari*, *Zodiaşi*, etc.

* * *

Mai interesante din punct de vedere istoric decât supranumele, şi fiindcă sunt mai numeroase şi mai variate, sunt numele de familie provenite dela titlul unei îndeletniciri sau a unei demnităţi. Am văzut mai sus, că multe din supranumele de această natură cuprind o notă depreciativă sau ironică şi desigur şi de aceea se aplică indivizilor chiar după ce aceştia au încetat să exercite îndeletnicirea sau demnitatea respectivă. Multe din numele de familie provenite dela titlul unei demnităţi sunt la origine supranume ironice, indivizii numiţi cu nume de titluri neîndeplinind niciodată, nici ei şi nici ascendenţii familiei lor, asemenea demnităţi. Astfel de Nf.

[1]) « Notez că această familie e din iobagi cari nu făceau militărie » (27), zice corespondentul.

[2]) Pentru franc. cf. Kr. Nyrop, *op. cit.* IV, 123.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

sunt *Banu*, *Craia*, etc. De asemenea nu totdeauna cei numiți cu Nf. ca *Boer*, *Nemeș*, *Popa*, etc., au făcut efectiv parte din aceste categorii sociale.

Totuși, marea majoritate a Nf. de acest fel, au fost private de nota ironică, fiind simple apelative, indicând îndeletnicirea, care putea să fie personală, — a capului familiei — familiară — fiind exercitată de toți membri familiei — și moștenită din tată în fiu.

În momentul când Nf. a devenit o necesitate juridică, fiind trecut într'un act notarial, supranumele au fost în mare parte acelea care au luat această funcțiune. Titlul îndeletnicirii individuale sau familiare a devenit atunci un mijloc foarte obișnuit de a ajunge nume de familie.

Istoricește, asemenea nume de familie sunt interesante, fiindcă documentează vechimea unor îndeletniciri și ilustrează felul de viață economică și socială la țărănimea din Țara Oltului, în trecut. Multe din îndeletnicirile pe care le considerăm relativ recente, apar, prin existența unor nume de familie, de dată mai veche. Unele din aceste nume de familie ne desvăluie îndeletniciri necunoscute astăzi, sau prea puțin exercitate în cadrele vieții dela țară. Mai presus de toate însă ne arată că viața noastră rurală prezenta, în trecut, din punct de vedere al îndeletnicirilor, aspecte foarte variate.

Evident, multe din îndeletnicirile documentate de numele de familie de mai jos, nu sunt de origine locală rurală și nu sunt legate exclusiv de viața agricolă, păstorească sau industrială țărănească a regiunii. Bună parte din ele presupun o influență dela oraș asupra vieții rurale, fie prin intermediul « curților » boierești, fie prin armată, sau rezultând din contactul cu elemente etnice streine.

a) Îndeletniciri păstorești sau de gospodărie agricolă, indică nume de familie ca: *Berbecar : berbecar* « păzitor de berbeci », *Boar : boar* « (rar) păzitor de boi », (în Muntenia) « proprietar de boi », *Brânzar : brânzar* « cel care face brânză la el acasă sau în altă parte, dar nu la stână », « vânzător de brânză », *Cocișu :* ung. *kocsis* « rândaș » (dial. *cociș* ibid.), *Colcer*, *Colcear :* ung. *Kulcsár* « pivnicer », *Cosaș*, *Păcurar : păcurar* « păstor de oi », *Pescar*, *Purcar(iu)*, *Răcar*, *Răchiar :*

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

răchiar, *răchier* « cel care face rachiu », *Răşinar(iu) : răşinar* « unul care face negoţ sau adună răşină », *Stăvar : stăvar* « herghelegiu », *Stupar(iu)*, *Văcar(iu)*, etc.

b) Nume care indică o îndeletnicire locală, uneori incidentală : *Bobar(iu) : bobar* « cel ce ghiceşte cu bobii », *Brudar : brudar* (în Moldova şi Transilvania) « cel care mână brodul, podar », *Budar(iu) : budar* « cel care curăţă closetele », *Crâşmar(iu) : crâşmar* « proprietar de crâşmă », *Podar ; Cimpoier(iu) : cimpoier* « cântăreţ din cimpoiu », *Clopotar : clopotar* « cel ce face clopote », « cel care trage clopotele la biserică », *Flueraş : fluieraş* « cântăreţ din fluer », *Surlaşu : surlaş* « cântăreţ din surlă », etc.

c) Nume provenite dela titlul unei îndeletniciri :

Bărbiiar : + bărbiiar(iu), azi *bărbier*, neologism intrat de timpuriu în limbă, prin filiaţie neo-greacă (μπαρμπέρις) (DA., s. v.). În limba veche cuvântul însemna şi « medic » (cf. Meteş, *Rel. com.*, 222). Asupra meşteşugului în vechime, cf. Iorga, *Negoţul*, 165, *Istoria comerţului românesc*, *Epoca veche*, p. 97; *Bărdaş : bărdaş* « dulgher », meşter foarte util în industria rurală. Asupra bărdaşilor în trecut, cf. Iorga, *Negoţul*, 174; *Blidar(iu) : blidar* « olar care face blide ». « Blidele se lucrau... de meşteri anume, care-şi alegeau o poiană şi găteau acolo... la blide... » (Iorga, *Negoţul* ,163, *Ind.*, 23). Nf. poate proveni totuşi şi dela o poreclă : « om căruia i place să mănânce dela altul » (DA., s. v.); *Botar(iu) : botar* (Transilvania) « meştesugar care face şi vinde bote, dogar ». După Iorga, *Ind.*, 155, *butarii* « erau socotiţi, în Principatul muntean, nu fabricanţii de buţi, ci acei ce încarcă şi descarcă buţile ». *Budnaru : butnar* « cel care face buţi ». Asupra butnarilor moldoveni, cf. Iorga, *Negoţul*, 175, *Ind.*, 59; *Cadaru : cadar* « cel ce face căzi »; *Căldărar : caldărar* « meşteşugar care face sau repară căldări şi alte vase de aramă; negustor de căldări. Căldărarii puteau fi Români sau Ţigani (cf. Iorga, *Ind.*, 52—53); *Cercelaru*; *Chereches* (ung. *kerekes* = rotar); *Chivărar : chivărar* « căciular »; *Ciorogar : ciorogar* « cismar », p. extensiune (Haţeg) « nemeş sărac ». Despre *ciorogarii* din Ţara Oltului, cf. Iorga, *Ind.*, 147; *Cismaşu*, *Cizmadia* (cf. asupra cismaşilor din trecut Iorga, *Ind.*, 47—49, 88—90,

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

147—151); *Cojocar : cojocar* « meșter care croiește sau înflorește cu cusături cojocul ». « Erau cojocari prin târguri, dar, precum nu lipsesc astăzi în satele din Ardeal, astfel ei trebue să se fi aflat în trecut prin toate așezările noastre », (Iorga, *Negoțul*, 159, *Ind.*, 44—45, 139); *Cuțitaru : cuțitar*, În sec. XVIII, în Principatul muntean, cuțitarii se trimit din Ardeal (Brașov) (Iorga, *Ind.*, 52); *Dârstar(iu) : dârstar*, cel care bate postavul de lână în piuă spre a-l face mai moțos. Despre *dârste* și *piue*, cf. Iorga, *Negoțul*, 160, *Ind.*, 19; *Fazacaș*, cf. *Blidaru ; Ferestrariu, Fleșaru, Glăjaru, Grădinaru, Lăcătușu, Lingurar, Măsar, Murar, Olar, Păler, Pânzar, Petecar, Pietrar, Pitar, Ploscar, Rotar, Sabău, Șelaru, Sighiartău, Socaciu, Spătar, Tăbăcar, Timaru, Trăistaru, Văraru, Vărzaru, Zugravu.*

d) Următoarele nume de familie provenite dela titlul unei demnități sau categorii sociale sunt, în parte, la origine, supranume ironice, indivizii numiți neîndeplinind, probabil, decât rar, demnitățile respective: *Bașa, Banu, Birău, Boer, Călugăru, Cătană, Dascălul, Deacu, Firer, Haiduc, Județe, Nemeșu, Pârcălabu, Plăieșu, Popa, Prăvaru, Pușcașu, Robu, Șulăru, Trâmbițașu, Tunaru.*

* * *

Un mare număr de nume arată — la început fără intenție de batjocură — o i n f i r m i t a t e sau u n d e f e c t avut de un individ. Deodată cu întrebuințarea în sistemul de denominație a unui asemenea calificativ, ca un distinctiv, pentru numirea unui a n u m i t individ, se îmbibă de acel conținut injurios caracteristic supranumelor. Distinctivul devine deci injurios în momentul când poate substitui — fără să producă confuzie în legătură cu persoana pe care o indică — adevăratul nume. Exemplu: *iobagionum Csungu cognominatum in rusticano.*

Supranumele provenite dela aceste calificative trăiesc de obiceiu cu individul care le poartă. Sunt, totuși, foarte dese cazurile când — prin extensiune — se dau și restului de indivizi făcând parte din același grup familiar, chiar dacă acei

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

indivizi nu au infirmitatea indicată de nume. Evident, supranumele de acest fel se cristalizează şi ele ca nume de familie.

Se atestă ca supranume sau ca nume de familie următoarele forme, indicând la origine particularităţi fizice: *Albu*, *Bălan*, *Breazu* (cu aluzie la păr), *Buzata*, *Chelu*, *Chioru*, *Ciungu*, *Ciontea*, *Ciupitu* (ciupit de vărsat), *Colţata* (= cu dinţii mari, ieşiţi din rând), *Creţu*, *Gâbu* (= ghebosu), *Grasu*, *Guşaţi*, *Încârligatu* (cf. şi *Cârlig*), *Macru*, *Mărunţelu*, *Mititelu*, *Mutu*, *Negru* (cu aluzie la coloarea feţei sau a părului), *Orbu*, *Pletosu*, *Roşu* (cu aluzie la păr), *Spânu*, *Ştirbu*, *Strâmbu* (cf. *Încârligatu*), *Stângaciu*, *Surdu*, etc. Forme provenite din calificative sau porecle: *Boşorogea* (« fiindcă-i boşorog de picioare, umblă rău »), *Bulbosu* (cf. şi *Gâlciu*, cu tumori pe gât), *Curtea* (dela *curt* = *scurt*), *Clonţea*, *Ciula*, *Ghizdavu*, *Nodea* (cu aluzie la statură), *Pistruia* (cf. *Ciupitu*), *Rânjea* (deriv. din *rânji*), *Zbârcea* (cu faţă ridată), etc., alături de *Cufurea*, *Harpău* (cf. *hărpăi* = a mânca repede), *Fâsa*, *Fârnău*, *Fârnoagă*, etc.

Indică particularităţi psihice: *Blehuţ* (= fig. netot, prost), *Budulan* (= nătărău), *Calicu* (= zgârcit s. sărac), *Fătăliga* (= flăcău cu apucături femeieşti), *Foflea* (= om puturos), *Măgădan* (= prost, vlăjgan), *Moleşitu*, *Prostu*, *Purdu*, *Tontea*, etc., etc.

Tot particularităţi fizice sau psihice indică şi calificative injurioase — figurate — ca: *Băboi* (= bărbat cu apucături femeieşti), *Buleandră* (= femeie uşoară), *Cârcotiţe* (< *cârcotă* = om gâlcevitor), *Cârlan* (= necioplit, bădăran), *Dârnău* (*dârnă* = bătrână gârbovită), *Hodorogea* (cf. *Boşorogea*), *Pârţu* (= om arţăgos), *Soricu* (= om slab) [1]), etc., *Butura*, *Bulbuc*, *Burduc*, *Butucea*, *Boita*, *Boantă*, *Hală*, *Holă*, etc. Deosebit de interesant ni se pare Sprn. *Usturosu* « dat membrilor familiei *Balea* porecliţi şi *Brânzari*. De oarece acest nume de batjocură (Brânzari) nu mai pare destul de tare, nici nu mai supără pe ce-i ce-l poartă, de aceea li se zice

[1]) Dacă avem de a face cu un individ imigrat, de pildă, din Munţii Apuseni, unde avem forma *sorîc*. Altfel ar fi un derivat diminutiv din *Soare* cu suf. -icu.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

Usturosu » (27). Avem de a face deci cu o formă născută din elipsa *(Brânză) usturoasă* [1]).

Un grup pe cât de bogat pe atât de interesant îl formează numele de origine figurată. Acele cu originea în termeni care numesc noțiuni intime, în strânsă legătură cu aspectul vieții exterioare a individului și în numele părților de corp care constitue o notă caracteristică a individului, le considerăm metonimice. Spiritul iscoditor și maliții os al colectivității remarcă cele mai mici defecte, cele mai neînsemnate aspecte din viața fizică a individului, cărora li se dă o importanță exagerată și se consideră tendențios ca o notă esențială, fundamentală în înfățișarea individului. Un supranume ca *Mustățea* se datorește unei extensiuni dela *mustață*, sensul acestui termen fiind considerat voit ca o notă preponderentă a caracterului fizic al individului [2]). Astfel, o parte a corpului, sau un obiect de îmbrăcăminte puțin comun în partea locului, felul de-a vorbi, etc., atrag la un moment dat atenția colectivității asupra unui individ, devin ușor un simbol al individului însuși. Numele metonimice sunt prin urmare: reproducerea felului defectuos de a vorbi al cuiva, sau termenul însuși care numește în partea locului partea de corp sau obiectul de îmbrăcăminte care atrage atenția asupra individului vizat. Astfel, metonimia e un mijloc foarte comod de exprimare, fiindcă individul vorbitor care creiază uneori voit, e scutit de sforțarea psihică necesitată în cazul atâtor alte nume metaforice. Metonimicele, mai puțin decât oricare grup de cuvinte, definesc o noțiune mulțumindu-se doar să o evoce.

Nume provenite din termeni care indică p ă r ț i d e c o r p, avem: *Buric*, *Burta*, *Buzea*, *Căpățână*, *Ciortea*, *Colțu*, *Colțea*, *Pântece* (cf. și *Borhan*, *Burduc*, *Burta*), *Pieptea*, *Pulpea*, *Rânea*, *Tâmplea*, *Urechea*, etc. Evoluții improprii, datorite unor circumstanțe anumite, sau unor asocieri mai

[1]) Pentru alte asemenea construcții eliptice în românește, cf. S. Pușcariu, *Din perspectiva Dicționarului*, Cluj, 1922, p. 39.

[2]) Gaston Esnault, *L'imagination populaire. Méthaphores occidentales.* Paris 1925, p. 33, consideră metonimia nu ca o « extensiune de sens » ci ca o « comprehensiune » a unui ansamblu în sensul unei particularități a acestuia.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

îndepărtate, cu părţi de corp dela animale şi păsări: *Borhan*, *Ciocu* (cf. şi *Gurică*), *Codoiu*, *Chicior de porc*, etc.

În satele noastre, lipsite de un contact mai întins cu vieaţa cosmopolită, se remarca — şi se mai remarcă încă — o anumită omogeneitate în felul de a se îmbrăca al locuitorilor. Indivizii care din motive economice, sau de fală, se îmbracă altfel decât restul concetăţenilor lor, sau dacă încearcă să adauge îmbrăcămintei caracteristice a satului podoabe, sunt, adesea, batjocoriţi. Îmbrăcămintea, sau uneori adausele la îmbrăcăminte, au dat naştere la nume ca: *Betelii* (= tivitura «de sus a izmenelor»: «mai de mult, şercăienii încingeau pe cisme nişte bete»), *Cercelu*, *Căltunea*, *Chiotoroea*, *Descultul*, *Izmenea*, *Lulea*, *Pipa*, *Şolea* (cf. *şolă* = opincă), etc.

Foarte adesea indivizii îşi datoresc numele felului lor de a vorbi. Un cuvânt neuzitat în graiul local, o pronunţare neobişnuită sau vicioasă a cuvintelor, care jigneşte simţul linguistic al colectivităţii, e foarte obişnuit exploatată în folosul creierii numelor (mai ales de batjocură). O rostire personală sau regională, care nu corespunde uzului general, provoacă reacţiunea din partea colectivităţii. Această reacţiune se manifestă prin ridiculizarea indivizilor în gura cărora se remarcă asemenea rostiri [1]). Tendinţa e atât de remarcabilă şi datina de a reacţiona ironizând aceste defecte atât de vie, încât membrii noştri corespondenţi ne atrag mereu atenţia asupra ei. Astfel, ni se spune: *Bohan* e un supranume dat unui individ care fiind mic, s'a bătut cu un tovarăş, zicând: «stai, că iau eu un b o h a n (= bolohan)» (46) [2]); *Găliciu*, «când era mic se juca cu soru-sa prin curte. În decursul jocului strigă: hai, mamă, c'o apucat p u c e l u (= purcelul) pe g ă l i c e» (27); probabil şi supranumele *Becu* se datoreşte unei asemenea pronunţări din graiul copiilor [3]).

Sunt indivizi care, când vorbesc, r e p e t ă mereu o formă stereotipă, o frază, sau un cuvânt, care devine astfel supranumele lor personal. Astfel *Nenea* e un nume de batjocură

[1]) Cf. A. Meillet, *Linguistique historique et linguistique générale*, p. 230.

[2]) Cf. totuşi ung. b o h ó = prost, caraghios, de unde rom. *bohău*, iar prin schimb de sufix, *bohan*.

[3]) Supranume rămase din graiul copiilor se cunosc şi în alte limbi, cf. A. Dauzat, *op. cit.*, 173.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

dat unui individ care «la toată vorba repetă: *nene*» (21); *Una 'ntr'una* se numește unul care «când e beat, spune mereu așa» (58) [1]; altul e numit *Vangheloiu* «fiindcă înjură de Evanghelie» (27); alții, *Bleascu*, *Cântaru*, fiindcă înjură și ei,« cu vorba asta».

Preferența de a numi anumite noțiuni cu un alt termen decât cu acela obișnuit în graiul consătenilor dă și ea loc la aplicarea de nume indivizilor cu asemenea preferințe. Unul e numit *Geamu* fiindcă «întors din militărie, zicea *geam* pentru *fereastră*» (46). Tot așa se explică: *Patrolă*, *Basamac*, *Țârica*, *Tuțu*, *Măicuțe*, *Liucă*, etc.

Nașterea unor nume de acest fel se datorește unor circumstanțe memorabile din viața individului. Astfel *Daili* se numește unul căruia «nevastă-sa i-a cântat, odată, când a căzut beat în vale: dili, daili» (53); *Boacă* e «o femeie prinsă cu haine de furat. Prinsă, mărturisește zăpăcită că le-a găsit în boacă (= bulboacă)» (27); *Lehet-Budac și Dăianu*, un individ care «a răspuns așa unui Ungur, fără să știe ce însemna cuvântul lehet, și fiindcă fura ca cei doi bandiți, Budac și Dăianu» (26); *Poac troasc și-o traistă de prune*, *Raptata-papară*, *Hop-în-trop*, *Alo pe sub fereastră*, etc.

Aceeași tendință de ironizare o remarcăm și în cazuri de diferențe de graiu regional. Mai ales supranumele colective se datoresc acestor aluzii la felul de a vorbi al nucleelor sociale înconjurătoare. Pentru fonetismul deosebit al graiului lor, locuitorii din Dridif sunt batjocoriți *Șâ*, *Șâ la șâpot* [2]). Uneori, supranumele se reduce la un termen local, numind o noțiune deosebit decât mediul înconjurător. Astfel interpretăm forme ca: *Țecherușe*, *Cane*, *Cheltei* (sinonimele «ulciorului»), sau după sinonimele «cartofului»: *Gogoașe*, *Gogoșari*, *Picioicani*.

Formă interesantă onomatopeică: *Vova*, *Voaza* date indivizilor pentru defectul cu care pronunță pe *v*.

Tot printr'un proces de metonimie se explică și numele provenite dela nume de alimente. Unii din termenii care au creat aceste nume îi găsim întrebuințați în limbă

[1]) Cf. și Br. Migliorini, *op. cit.*, 43, A. Dauzat, *op. cit.* 173.
[2]) Cf. și Br. Migliorini, *Spunti di motteggio popolare*, pp. 6—9.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

şi în funcţie de calificative figurate, făcând aluzie la diferite meţehne fizice şi psihice. Un asemenea termen, aplicat figurat unui individ « molâu » (şi mâncăcios) e *mămăligă* « trândav, papă-lapte, nătărău » (Zanne, III, 606, 611), de unde printr'o intensificare a efectului ironic, *Băbăligă*, supranume dat unui om « leneş, bleg ». Aproape sinonime: *Coleşa*, *Crihan*. Alte nume de acest fel: *Brânză*, *Brânzea*, *Cârbatoş*, *Ciorba*, *Colacea*, *Covrigea*, *Mălaiu*, *Muşdariu*, *Oţetea*, *Păpară*, *Pita*, *Pogacea*, *Turtea*, *Zeama*, etc.

* * *

Soarta unor supranume metaforice nu e hotărîtă numai de măsura în care e congruentă şi vie imaginea pe care o evocă, ci şi de efectul pe care îl face asupra indivizilor înşişi vizaţi de ele. Totuşi, colectivitatea nu se lasă influenţată totdeauna de faptul că nu supranume nu exersează asupra individului stigmatizat nici un efect. Mediul social, cu voia sau fără voia individului, îi aplică supranumele, atunci când acesta evocă efectiv, în mintea colectivităţii, imaginea reală sau fictivă a defectului fizic sau nota caracteristică, de ordin psihic, a individului. Valoarea simbolică a supranumelui e totdeauna mai mare în cadrul nucleului linguistic care l-a creat, decât dincolo de acest cadru. Devenite nume de familie, supranumele figurate îşi pierd dela o generaţie la alta valoarea simbolică reprezentativă [1]). Îşi mai menţin uneori valoarea semantică figurată originară numai supranumele omonime, cu metafore cunoscute şi din limba comună şi numai în cazul când individul moşteneşte deodată cu supranumele sau cu numele de familie al ascendentului şi calitatea fizică sau psihică a acestuia. Astfel, supranumele *Lupu*, atestat în localităţi diverse se datoreşte metaforei din limba comună, care face aluzie la « lăcomia » (în mâncare) a cuiva. Corespondentul ne asigură că sunt oameni lacomi (27). *Porci*

[1]) Asemenea pierdere a sensului originar al unor expresii glumeţe, batjocoritoare şi ironice, cunoscute altădată şi în graiul comun, au fost remarcate de S. Puşcariu, *Din perspectiva Dicţionarului*, p. 41.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

sunt numiți membrii unei familii, care trec în ochii consătenilor drept oameni « obraznici ». De asemenea *Vulpoiu* e numit unul căruia « i se atribue multă viclenie » (27).

E inutil să se mai insiste asupra bogăției metaforelor românești dela numele animalelor, care fac aluzie la caracterul indivizilor. A. Candrea *(Porecle)* a încercat să claseze diferitele defecte individuale și colective care pot fi, și sunt mai des, ironizate de asemenea metafore. Rămâne totuși o întreprindere nerealizabilă încercarea de a se preciza defectul ironizat de fiecare metaforă în parte. În cazuri ca *Dihor* ne întrebăm dacă metafora face aluzia la sensul de « puturos », la coloarea părului sau a feței, sau la rapacitatea și brutalitatea individului. În unele cazuri avem indicația corespondentului: într'un caz supranumele se dă unui « om negru » (36), iar altuia « cu părul negru » (21). Aluzia din urmă ne lămurește de ce, azi, în anume cazuri, supranumele *Dihor* nu mai supără pe cei vizați, care « fac haz de poreclă » (27).

Creiate exclusiv subt impulsul imaginației spontane, numele metaforice prezintă posibilități infinite de interpretare. Cel care vrea să le explice, e pus în situația de a se găsi necontenit în domeniul ipotezei, care niciodată nu se poate baza pe probe suficient și deplin convingătoare. Citâm numai două din nenumăratele exemple care ilustrează cât de variate pot fi imaginile evocate de un supranume metaforic. *Bâțani : bâțan* 1) un fel de țânțar mic care tremură din picioare când stă locului; 2) un fel de muște mari, roșietice, care se așează pe cai; 3) un fel de bărzăun. *Pupăză, Pupăzoiu : pupăză :* 1) Om murdar; 2) un fel de prăjitură, etc. Corespondentul spune că se batjocorește așa un « om cu nasul ascuțit » (30), iar ca supranume colectiv se dă locuitorilor din Sărata, « fiindcă au o pronunțare ciudată și's vorbăreți » (2).

Nu e lipsită de greutate nici precizarea dacă în cazuri izolate avem de a face cu supranume metonimice sau metaforice. Astfel, dacă am da crezare informației corespondentului nostru, supranumele *Liba* purtat de unul care « de mic, păzea gâștele » (46), am avea de a face cu o metonimie. E metonimic și *Păsăroiu*, dat unuia care « umbla după cuiburi » (43).

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

Fără să intrăm în discuţia ipotetică a fiecărui caz în parte [1]), înşirăm mai jos diferite nume figurate, grupându-le după noţiunile care stau la baza lor.

Dela termeni care indică obiecte din gospodăria casnică: *Blidea*, *Boşca*, *Budac*, *Budină*, *Butoiu*, *Cană*, *Căhăli*, *Cazan*, *Ciocan*, *Ciupa*, *Făcăleţ*, *Olea*, etc.

După obiecte din gospodăria agricolă, din industria populară, etc.: *Blanea*, *Bobic*, *Boroance*, *Buzdugan*, *Caţavei*, *Custurea*, *Ferdela*, *Fuiorea*, *Furcea*, *Fuşte*, *Harşeu*, *Hurgoiu*, *Roabă*, *Teleaga*, etc.; *Ciuhan*, *Doaga*, *Druga*, *Măcău*, *Ţăndări*, *Tocoiaş*, *Zburătură*, etc.; *Cocioabă*, *Coliba*, *Burdea*, etc.

E uneori foarte enigmatică evoluţia semantică a unor nume provenite de la nume de arbori şi plante. Cu simţul său intuitiv, poporul, care trăieşte în mijlocul naturii, caută să pătrundă tainele acesteia, încearcă mereu să cunoască proprietăţile lucrurilor care-l înconjoară. Nu odată ne e dat să auzim comparaţii sugestive în ceea ce priveşte aspectul fizic al vietăţilor, cu elemente din natură. Un individ costeliv şi vânjos, e *cărpănos* în unele regiuni. *Goron* în graiul popular de aiurea e aplicat ca un calificativ unui « om ars de soare » H., II, 79) [2]). Evident, nu toate numele provenite dela nume de plante sau dela numele produsului acestora le regăsim cu un sens figurat şi în limba comună [3]). Iată câteva exemple dela nume de plante şi arbori: *Brânduşă*, *Busuioc*, *Feregă*, *Hrişcă*, *Leuştean*, *Macriş*, *Mălin*, *Neghină*, *Păpădie*, *Tarhon*, *Verzea*, etc.; *Carpin*, *Cireş*, *Copaciu*, *Goron*, *Salcă*, *Socea*, *Stejar*, etc. [4]). Dela numele unor produse agricole: *Boacă*, *Bostani*, *Ceapă*, *Castravete*, *Haşmă*, *Orzu*, *Ovesea*, *Pesternac*, *Picioarcă*, etc.

Unele nume provin dela nume comune care designează noţiuni prin natura lor depreciate. Astfel: *Bâlea*, *Bâleciu*,

---

[1]) Să se consulte Onomasticonul.

[2]) Cf. şi *e un stejar de om*, alături de it. diak. *é'na cerca d'ome* (ap. Iordan, în » Arhiva », XXXI, 219).

[3]) Exemple ca *Boacă*, *Bostan*, *Lubeniţă*, *Burete*, *Mitarcea*, *Castravete* ş. a. se pot totuşi explica şi din limba vorbită (cf. Onomasticonul).

[4]) A. Dauzat, *op. cit.* vorbind de nume de familie provenite dela nume de arbori, spune că acestea se datoresc vecinătăţii unui arbore de locuinţa celor cu asemenea nume de familie.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

Câlțu, *Cotoară*, *Lușcă*, *Păragine*, *Plevea*, *Porloage*, *Rogozea*, *Tărâță*, *Târșu*, etc.

Dela nume de animale, păsări, insecte și alte vietăți: *Bica*, *Bivol*, *Buga*, *Cârlanu*, *Căținâ*, *Cerbu*, *Cotoiu*, *Giunca*, *Mâțu*, *Motoc*, *Oaie*, *Pârceș*, *Porcu*, *Preușa* [1]), *Șoldan*, *Știra*, *Ursu*, *Vaca*, *Veverița*, *Vulpe*, etc.; *Bărzoancă*, *Boboc*, *Buha*, *Călefariu*, *Ciovica*, *Cloca*, *Cloțea*, *Cocoru*, *Cocoșu*, *Corcodanu*, *Cucu*, *Cucuvaie*, *Gaița*, *Gânsca*, *Garoiu*, *Horoiu*, *Pasăre*, *Rață*, *Uliu*, *Vrabie*, etc.; *Bâța*, *Bâzic*, *Boangă*, *Boarne*, *Bonder*, *Bozgaciu*, *Buzgan*, *Mușina*, *Ochieru*, *Râma*, *Purece*, etc.; *Broască*, *Hârciogea*, *Mușinoiu*, *Racu*, etc.

Câteva abstracte: *Brodeală*, *Lenea*, *Limpede*, *Năpastă*, *Nimereală*, *Tulbure*, etc.

FORME ALINĂTOARE ȘI FORME BATJOCORITOARE

Schimbările voite de gen pe care le constatăm des la derivarea numelor de botez, urmăresc un scop stilistic. Vorbind despre numele masculine derivate cu sufixe feminine, în Peninsula Iberică, L. Spitzer [2]) amintea și formele românești *Costică*, *Ștefănucă*, în care sufixul -ică, -ucă sânt mijloace de intensificare a caracterului alintător al numelor. Pușcariu [3]) a completat lista derivatelor românești de acest fel.

Sunt, mai cu seamă, patru sufixe care servesc scopul arătat mai sus: -ică (*Comănică*, *Georgică*, etc.), -iță (*Chiriță*, *Comăniță*), -ucă (*Andreucă*, *Dănilucă*, etc.) și -uță (*Comșuță*, *Stoicuță*, etc.). Toate, sunt cât se poate de productive în românește. E remarcabil că derivă mai ales dela nume de botez din cele mai cunoscute: *Coman*, *Gheorghe*, *Ion*, *Lazar*, *Marin*, *Petru*, *Stan*, *Toma*, *Vasile*, etc. Răspândirea întrebuințării pe o scară atât de întinsă a acestor derivate, se datorește, poate, unor împrumuturi slave. În adevăr,

[1]) Amintim aci și numele proprii de animale date ca nume de persoană: *Binghea*, *Cendea*, *Miercan*, *Renghiuț*, etc.

[2]) *Über Ausbildung von Gegensinn in der Wortbildung* în *Beiträge zur romanischen Wortbildungslehre*, în colaborare cu E. Gamillscheg, publicat în «Biblioteca dell' Archivum Romanicum», Seria II, vol. II, p. 81 ș. u.

[3]) «DR.» II, pp. 696—700.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

nume slave ca *Borika* (masc. şi fem.), *Mušika* (< Mutimir), *Radika* (< Radimir), au putut familiariza oarecum la noi — contrar spiritului limbii noastre — întrebuinţarea unor forme derivate alintătoare ca cele de mai sus [1]). Observaţia că în limba noastră mai avem o sumă mare de nume masculine în *-a* (mai ales nume calendaristice sau de origine slavă), care nu produc confuzie de gen şi nici nu prezintă o nuanţă alintătoare, nu poate avea loc. Grupul numelor masculine derivate cu sufixe feminine cu tendinţă de alintare, constitue o clasă cu totul aparte. Alături de masc. *Gheorghiţă*, avem femin. *Gheorghiţa*. Confuzia de gen în acest caz e uşoară. Totuşi un Român nu o face. Faptul curios constă în aceea că exemplele de asemenea derivare sunt destul de vechi, datând unele din epoca în care numele personale se articulau în româneşte şi deci derivarea unui masculin cu sufix feminin putea izbi simţul de corectitudine al limbii [2]). De sigur, tocmai faptul că asemenea derivare depăşea formele comune ale graiului vorbit, a dat valoare stilistică acestor forme derivate.

Remarcăm totuşi că derivatele masculine cu sufixe feminine prezintă o deosebire formală faţă de derivatele cu aceleaşi sufixe, din feminine. Zicem: *am văzut pe Lăica* (< Nicolae), *pe Culiţa*, dar niciodată, un Român, dacă vrea să nu se facă confuzie de gen, nu va zice: *am văzut pe Costica*, *pe Ionica*, *pe Ghiţa*, *pe Mateuca*, *pe Andreuţa*, etc. Derivatele masculine cu sufixe feminine apar de obiceiu nearticulate (excepţie par a face numai *Lăica*, *Culiţa* şi alte câteva, care nu se obişnuesc însă şi la denominaţia femeilor); cele feminine, cu aceleaşi sufixe, articulate (*Mărinică — Mărinica*, *Dumitriţă — Dumitriţa*, etc.).

---

[1]) Să nu se uite apoi că un sufix -ica, îndeplinind aceeaşi funcţiune, există şi la Spanioli (cf. Meyer-Lübke, *Grammatik d. rom. Spr.* II, 542) şi, evident, de altă origine. La noi, sufixul poate să fie tot o moştenire latină, ca şi la Spanioli (-iccus, alături de -icus, a, cf. G. D. Serra, *Per la storia del cognome italiano*, în «DR.», IV, p. 564) şi s'a putut amesteca cu suf. slav *-ika*, deşi acesta din urmă în slavă e neaccentuat.

[2]) Datorită acestui simţ, în unele cazuri avem adaptări la gen curioase: *Bucşu* (< Bucşa), *Preotesiu* (< Preoteasa), *Vlădilu* (< Vlădilă), *Băbiţiu* (< Babiţă), *Comşiţu* (< Comşiţă), *Ioniţu* (< Ioniţă), *Măniţiu* (< Măniţa), *Checicu* (< Checica < ung. *Kecske* = capră).

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

Fenomenul invers, când adecă se derivă nume feminine (şi purtate de femei) cu sufixe diminutive masculine, nu putem cita din Ţara Oltului, deşi ele sunt cunoscute în graiul familiar.

În cele mai dese cazuri, refacerile de nume de botez (nederivate cu sufixe diminutive) masculine din feminine, sau invers, nu au un efect stilistic, decât în cazuri rare. Iată câteva forme masculine create după feminine: *Arefte* (< Arefta), *Paraschivu* (< Paraschiva), *Zmedu* (< Zmada); feminine din masculine: *Ştefana*, *Anghela*, *Eftimia*, *Cheruvica*, etc. E foarte probabil că aceste forme au fost create din trebuinţa de a se da noului născut nume identic cu al tatălui : fetiţei: *Ştefan* (tatăl) — *Ştefania* (fetiţa) sau al mamei : băiatului: *Paraschiva* (mama) — *Paraschiv* (băiatul).

* * *

În cazul supranumelui *Boeriţu* avem de a face cu o schimbare de gen cu tendinţă ironică. Nu cunoaştem o asemenea derivare dela *boer* în româneşte. *Boeriţu* e o formaţie din *Boeriţa* (= soţia lui Boer), cu tendinţa de a ironiza pe soţul subordonat soţiei. Exemplu analog avem în *Sânzeanu*, o masculinizare a formei Nb. *Sânziana*, iar invers, *Călcâia* (< *Călcâiu*).

Cine cunoaşte mentalitatea omului nostru dela ţară, în ceea ce priveşte raportul de autoritate al bărbatului în vieaţa familiară, îşi dă seama uşor de efectul ironic pe care-l produc îndeosebi masculinizările supranumelor feminine, căci aceste forme fac aluzie la rolul preponderent al soţiei în faţa soţului, motiv puternic de batjocură din partea colectivităţii.

Efectul ironic al supranumelor constă adesea şi în simbolismul lor fonetic. Acesta se datoreşte de multe ori felului personal de a vorbi al indivizilor, sau contaminării cu cuvinte de formă apropiată formei numelui (sau supranumelui) lor. Pentru Sprn. *Titirică* (cf. *Tirica* < *Chirica*), cf. *titirig*, *titilic* = « ceva mic şi guraliv »; *Cuculae* (cf. *Culae* < *Niculae*), prin apropiere de *cucu* [1]), iar prin transformarea

[1]) Dela interj. *cucu!* Prin apropiere de *cuciu*, avem, din forma *Cucurigu*, *Cuciurigu*.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

obişnuită graiului copiilor, *Tutulaie ; Chichimoace* prezintă o reduplicare din *Chimoc* (< Chimu), *Chichimoc*, de unde femininizat (după analogia lui *Tehoacă*), *Chichimoace*, indicând la început pe femeile din familia lui Chimoc.

Acelaşi efect reiese din unele transformări fonetice ca în *Doderoiu* (< Toderoiu), *Băbăligă* (< Mămăligă), etc., sau din crearea unor forme izbitoare din punct de vedere fonetic: *Vova*, *Dâdă*, *Dudu*, *Găgăună*, etc.

ASPECTUL GRAMATICAL AL NUMELOR

Ca elemente constitutive ale tesaurului limbii, numele proprii sunt supuse regulelor de evoluţie ale acesteia. Totuşi transformările formale suferite de numele de persoană — întru cât sunt legate istoriceşte de limba documentelor care le atestă şi sunt redate aproape regulat în aceste documente, de notari streini, puţin familiarizaţi cu graiul românesc — prezintă abateri dela regulile obişnuite de transformare ale elementelor graiului vorbit, ilustrează evoluţii artificiale, neobişnuite în evoluţia istorică a limbii. Tradiţia ortografică — mijlocită de relaţiunile necontenite ale individului cu autoritatea — a impus foarte adesea pronunţări variate pentru acelaşi nume. Aceste pronunţări nu sunt totdeauna rezultatul unor desvoltări fonologice curente graiului comun, ci reproduc în graiul viu formele grafice arbitrare din documente, datorite notarilor puţin obişnuiţi cu unele sunete din limba noastră şi puţin îndemânatici în a reda, prin caractere ortografice streine înfăţişarea fonetică exactă a numelor româneşti. Tradiţiei ortografice (care avea o importanţă juridică remarcabilă, cf. *Popa alias Pap* 1668) îi mulţumim rostirea variată a unui nume în aceeaşi regiune sau chiar în aceeaşi localitate. Exemplele sunt foarte numeroase: numele *Varsava* se prezintă subt formele: *Varsava*, *Vârsava*, *Versava*, *Virsava* (deci cu *a : â : e : i)*; *Damian : Dămian : Demian (a : ă : e)*; *Gravu : Greavu : Grevu (a : ea : e)*; *Lăluţ : Leluţ (ă : e)* ; *(â : e) Bârlea : Berlea, Chichernea, Meterna, Reznovan; (â : i) Bodirnea, Vijolea ; (â : o) Râdbâţă : Rodbâţă ; (â : u)*

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

Fâciu : Fuciu, *Bârlea : Burlea*, *Bârsa(n) : Bursa(n)*, *Bârzilă : Burzilă*, *Bâţă : Buţa*, *Bâzgan : Buzgan*, *Hâpa : Hupa*, *Hâplea : Huplea*, *Vâlcu : Vulcu*, *Vâju : Vuju ; (â : u : i) Bâţă : Buţă : Biţă*, etc. Formele variate se datoresc, în cazurile de mai sus (în afară de *Varsava-Vârsava*, *Damian-Demian*, *Greavu-Gravu*), prima oară redării în grafie defectuoasă a sunetelor româneşti *ă* şi *â*, şi apoi reproducerii în graiu viu a acestor grafii.

În afară de asemenea rostiri care constitue abateri artificiale dela canoanele fonologice ale limbii noastre, remarcăm un mare număr de cazuri de evoluţii fonetice spontane. Aceste evoluţii nu sunt nici colective, nici generale. Sunt atestate sporadic de anumite nume şi în anumite localităţi [1]).

a) VOCALISM

a. Remarcăm trecerea lui *á* (accentuat) la *ă* în ex. *Molănu* (< *Molă* < *Samoilă*, derivat cu suf. -an) şi în derivate cu sufixul -ea, de felul lui *Pogăcea*, *Şofrănea*.—*A : e* în ex. *Iserie* (< *Isarie* < *Azarie*), (În ex. *Şendrea* avem *a-ă-e* (cu *ă* precedat de *ş* trecut —prin hiperurbanism —la *e*, cf. *Şendruc* > *Şăndruc* < *Şandru*), cu *a* trecut la *ă* ca în *Pogăcea*. Aparent: *Ştefen* (= germ. *Steffen*). —*A* schimbat în *i : Idomir* (< *Adomir*), *Isarie* (< *Azarie*), (prin acomodare) *Riveica ;* —urmat de labială (ca şi *ă*) *a* > *o : Caţoveiu ;* —*a : —: Argoş* (< ung. haragos).

ă. Remarcăm trecerea lui *ă* precedat (sau urmat) de o labială, în *o : Chirvosia*, *Chivoran*, *Holboşan*, *Polistina* (< *Palistina* < *Palestina*), *Poloşan*, *Şofariu*. Probabil şi *Târnoveanu* (derivat din *Târnava* sau şi *Târnova*); —prin acomodare *ă* —*i : Ştefineasa* (< *Ştefăneasă*, sau mai curând din *Ştefeneasă*).

Vocala ung. *a* apare în româneşte —în numele luate dela Unguri —ca *o*, *oa*, *ă : Boboş*, *Coila*, *Cilog*, *Coti*, *Forcoş*, *Modar ; Boandi*, *Loaţi*, *Foarcoş*, *Moaci*, *Foacu ; Fărcaş*.

[1]) Observaţiile de mai jos nu cuprind fapte necunoscute sistemului fonologic al limbii noastre. Dacă le expunem totuşi, o facem spre a arăta că şi numele personale iau parte — ca şi elementele graiului comun — la evoluţia fonetică a limbii. Limităm totuşi preocuparea noastră la cazuri care ni se par mai interesante.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

e. In elementele luate din greceşte *e* iniţial apare schimbat cu *a*: *Afrim*, *Aftimie*, *Armulai*. Acelaşi rezultat îl constatăm în ex. *Maftodia* (prin contaminarea între *Metodia* + *Mafteiu*). —Precedat de labială, accentuat sau neaccentuat, *e* trece la *ă* în ex.: *Hulubăl*, *Hilivăstru*, *Săvănciu*, *Smădu*; *Pătrăşeu*, *Pătruşa*. —Precedat de *ş*: *Costişăl*. —Prin apropiere de *Lache* (< *Nicolae*), avem *Lăchiţa* (< *Leca*). Atestări paralele: *Pătru*: *Petru*, *Pătraşc*: *Petraşc*, *Pătruţ*: *Petruţ*. —Precedat de *z*, *e* apare uneori ca *â*: *Zânove*. —*E-* iniţial din numele de origine grecească, apare, des şi ca *i-*. Ex. *Ifrim*, *Iftimie*, *Ilisie*, *Inache*, *Ivghenie*. Acelaşi rezultat îl atestăm pentru *e* medial din silaba premergătoare accentului: *Alisandru*, *Bonişel* (< *Boneşel* < *Bonăşel* < *Bonaş*), *Cândiliţă*, *Catirina*, *Ciopligan*, *Climent*, *Colişer*, *Ghidion*, *Măcinica*, *Polistina*, *Râmbiţoaie*, *Valintina*, *Viroana*, etc.[1]). —*E* apare schimbat în *u* în ex. *Cătulina* (prin apropiere de *Cătuţa*). —*E*: —: *Catrina*.

i. *I-* iniţial e înlocuit cu *a-* (cf. şi fenomenul invers) în ex. ca: *Alia*, *Alisia* (alături de *Ilie*, *Ilisie*). —*I* protonic, precedat de *s* se schimbă în *ă*: *Sălaghe* (cf. şi *Sălagiu*), *Văsălache*, *Văsălica*, *Văsălucă*. —Accentuat, precedat de labiale, de *r*, *s*, *ş*, apare ca *â*: *Fâciu*, *Borâga*, *Ponorâcă*, *Râdbâţă*, *Sâia* (şi *Anisâia*, *Anastasâia*), *Sâmfora*, *Sâvu*, *Vasâlca*, etc.; neaccentuat, analogic *Paltân* (după *Frasân*). —*I* protonic, apare des ca *e*: *Boştenar*, *Ardeluş*, *Femia*, *Neculae*, *Necula* (alături de mai desul *Nicolae*, *Nicula*), *Nechifor* (alături de *Nichifor*), *Vergil* (alături de *Virgil*); —accentuat: *Virgenia* (prin apropiere de *Eugenia*), *Dumetru* (prin apropiere de neol. *Demetriu*, s. ung. *Demeter*).

o. *O* (protonic) —*a*: *Minadora*, *Parfirie*; —în aceeaşi situaţie, apare ca *ă*: *Sărinel*, *Frăsina*, *Mănăilă*, *Săcsănaş*, *Samăi*; —post-tonic: *Dobrătă*, *Gabăr*; tot în *ă* se transformă şi *o* accentuat în derivatele cu suf. -e a (cf. *á* > *ă*, ca în Pogăcea) *Făsălea*. —*O*, din suf. ung. -o s apare ca *e* în ex. *Mesareş* (< M é s z á r o s). —*O-i*: *Hicioagă* (< *Hocioagă*).—

[1]) Forme ca *Valintina*, *Polistina*, *Măcinica*, *Cândiliţă*, *Catirina*, *Ghirasim*, *Haritina* s'ar explica şi prin asimilare.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

În poziție protonică, *o* apare des ca *u: Bucan, Bujuman, Ciuvica, Culceriu, Cuprina* (dar și *Coprina*), *Dragumir* (dar și *Dragomir*), *Dubrotă, Genuveva* (dar și *Genoveva*), *Dugală* (dar și *Dogală*), *Huțu* (dar și *Hoțu*), *Molduvan* (dar și *Moldovan*), *Murar* (dar și *Morar*), *Niculae* (alături de *Nicolae*), *Purcăruș, Sucaciu* (și *Socaciu*), *Sucală, Şumârdel, Şutcan* (și *Şotcan*); — postonic: *Tarhun, Tatumir*; — accentuat: *Grunzu* (alături de *Gronzu*).

u. *U* protonic se schimbă în *ă: Măcinica; u:o* (prin apropiere de forma ungurească) *Buzdogan;* — precedând o labială, *u* neaccentuat se schimbă în *o: Domitru, Rovin*; — *u: —: Colnan.*

Ung. *ő* > rom. *o* (: *Eroș* < E r ő s), *e* (*Sechia* < S z ő k e); ung. *ü* > rom. *u* (*Surchea* < *Szurke*).

Prezintă fenomene interesante și d i f t o n g i i. Bisilabicul *au* apare ca *ao: Naon; eo* devine monosilab, *io: Lion*, sau trece în *o: Todosia, Tofil;* — bisilabicul *eu* trece în *ef, ev: Efrosina* (< *Effrosina*, < *Eufrosina*), *Evghenie* (< *Eughenie*), după analogia cărora (cu trecerea lui *e* > *i*) I*ftate* (< *Eustate*); — monosilabul *ea* trece la *e* în *Lebu* (< *Leabu*); — *ia-* (> *ie-*) > *i-: Idomir* (< I a d o m i r), I*rcu* (alături de *Iarcu*); — *ie-* (< *e*) > *io-: Iova;* — (protonicul) *io-* > *i-: Ilanda* (< *Iolanda*); — tot în situație protonică, *io* medial se reduce la *o: Donise, Vorele;* — *-iu* > *-ie: Valer*ie (masc.); — *iu* se reduce *i: Ghircoiaș*, I*stina;* — e a (metafonic) revine la *o* (în numele derivate cu suf. *-oa* și în cele terminate în *a*): *Chiotorea, Gonțea, Oncea* (însă și *Oancea*); *Boita, Bonfa, Bonga, Bontea, Cioca, Ciora* (cf. și *Cioara*) și chiar *Cioteș*; — precedat de *č, oa* apare ca *a: Hiciagă;* — grupul bisilabic *uio*, apare metatezat în *oi* (bisilabic): *Busoicescu* (< *Busuiocescu*).

b) CONSONANTISM

L a b i a l e. Consonanta *p* din nume de origine greacă (redate în grec. cu *ππ*) apare uneori la noi și ca *f* (și ca *ft*, și

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

ca *p*): *Agrifina* (dar și *Agriftina*, *Agripina*, și chiar ca *t*: *Agritina*). — Grupul *spi* se reduce la *si*: *Siridon* (alături de *Spiridon*). — *B* apare și ca *v*: *Iacob*: *Iacov* (cf. în grec. cu *β*), *Raveca*: *Rabeca*; — *b* din grupul *br*, trece în *v* > *f*: *Gafra* (alături de *Gabra*). — Grec. *φ* apare uneori la noi (ca și la Bulgari) ca *p*: *Pantaziu*; — *f* trece la noi uneori în *h*: *Rahira* (dar și *Rafira*); — *f* + *i* trece și la *si*: *Trandasir* (dar și *Trandafir*); — grupul *ft* > *st*: *Istene*, *Nastanail*, *Nastanasi*, *Stanasi*. — E cunoscută și trecerea lui *v* la *h*: *Hortomeiu*, *Hulpe*; — *v-f*: *Iosif* (alături de *Iosiv*), *Săfănciu* (alături de *Săvănciu*); — *v* > *p*: *Iosâp*; *Dipșoiu*; — *v-b* (prin disimilare): *Febronia* (alături de *Fevronia*). — *M* e substituit adesea (mai ales final) cu *n*: *Eftene*, *Ghirasin*, *Maxin*, *Naon*, *Nicodin*, *Rosalin* (alături de *Rusalin*), *Sanson*, *Serafin*, *Trofin*, *Vidan*, *Zosin*; (prin hiperurbanism) *Nitu* (alături de *Mitu*), *Nergeș*; — *m* — *b*: *Băbăligă*.

Palatalizarea labialelor o ilustrează și numele: *p*: *Ptyeptya*, *Ptyike*; *Cheptănuș*, *Chicioruș*, *Chiuariu*, *Închedecata*, *Schiridon*, *Simchetru*; — *b*: *Obgheloși*, *Zdrobghiți*; *Zgera*; — *f*: *Șochearu*, *Tyeresztraru*, *Ratyira*; *Șilip*, *Trandașir*; — *v*: *Ghișa*, *Ghisu*; *Dagyid*; *Zsita*; *Gârbocean*; — *m*: *Mnyiku*, *Mnyiron*, *Solomnia*; *Irińie*, *Nyerla*.

D e n t a l e. În numele de origine grecească, consonanta grec. *ϑ* dă la noi mai multe rezultate. Avem *t* în ex. ca: *Mateiu*, *Timoteiu*, — avem *ft* în ex. ca: *Aftanasie* (alături de *Atanasie*), *Asinefta*, *Nefta*, *Sinefta*, *Agaftia*, *Cafton*, *Gafton*, *Erofteiu*, *Filofteia* (dar și *Filoteia*), *Hrisanftia*, *Maftodia*, *Mafteiu*, *Timofteiu*; — avem *f* în ex. ca: *Agafia*, *Parfene* (alături de *Partene*). — Analogic și *τ* grecesc apare și ca *ft* (dar și ca *t*): *Arefta* (alături de *Areta*), *Arifton* (alături de *Ariton*), *Galaftion* (alături de *Galation*). — De asemenea, elementele neologice cuprinzând un *tt*, apar redate și cu *ft* (și cu *t*): *Iudifta* (dar și *Iudita*). — În derivatele cu suf. - e a n, *d* se transformă de obiceiu în *z*, *t* în *ț*: *Bălgrăzeanu*, *Orlățeanu*, dar *Petridean*, *Sâmbeteanu*, *Sărăteanu*. — Incidental *s*- apare și ca *ț*-: *Țurana* (dar și *Surana*); — *s* (+ *i*) > *h*: *Hilivăstru*; — *s* > *f*: *Aftafi* (< *Aftanasie*); — *st* > *ft*: *Iftate* (< * *Eufstate* < *Eustate*); — *s*

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

(din grupul *sc*) apare și ca *ș*: *Fișcu* (dar și *Fiscu*); — *z* > *s*: *Sinovia*.

Dentale palatalizate cuprind formele următoare: **t**: *Parchene*, *Șuchicioaie*; — **d**: *Băgilă*, *Ragyicze* (= *Rădiță* < *Radu*), *Regyel* (= *Rădel*), etc.

L i c h i d e și n a z a l e. Consonanta *r* apare uneori ca *l*: *Tibelia* (alături de *Tiberia*); — *n* e substituit cu *m* (cf. mai sus fenomenul invers): *Parfemie*, *Visalom* (alături de *Visalon*). — *R* (final) amuțit în *Iambu* (< *Iambor*).

V e l a r e. *C-g*: *Cafton* (dar și *Gafton*), *Nyegyelg* (dar și *Nedelcu*), *Zăgan*; — *c-t*: *Tutulaie*; — *g-c*: *Câmboiul*, *Ciloc*; — *g-v*: *Cârnoavă*, *Steavu*; — *g* (final) amuțește în unele împrumuturi din ungurește: *Cilo*, *Vira* (*Cilog*, *Virag*).

C o n s o n a n ț a *h* apare în derivatele cu suf. -e a n, ca *ș*: *Crizbășanu*, *Ghimbășanu*, *Holboșanu*; — *h-g*: *Migancea*.

P a l a t a l e ș i m u i a t e. Aceleași nume, venite prin filiație diversă, se prezintă în forme diverse. *Lucian* (ca element neologic latin), cu *č*, *Luchian* (ca element de filiație greco-slavă) cu *chi*, *Luțian* (ca element neologic răspândit prin școala germano-ungară) cu *ț*. Mai avem: *Marțian*, *Țezar*, *Vicențiu* (analogic și *Popențiu* pentru *Popenciu*; interesant și *Țenghеș*), alături de *Marchian*, *Chiprian* (dar și *Ciprian*); — *K'(i)- č(i)*: *Nyityifor*, *Parasztyiva*, *Parascivu*; — *č-š*: *Hârcioșa* (< *Hârciocea* < *Hârciogea*), *Șendar*; — *k'-ğ*: *Vigenti* (< *Vichenti*); — *k'(i)-h'(i)-f(i)*: *Zachiu*: *Zahiu*: *Zafiu*; — *ğe*: *ghe* (în elemente grecești s. slave): *Ghedeon*, *Ghenoveva* (alături de *Genoveva*), *Gherasim* (alături de *Gerasim*), *Gherghina* (alături de *Gergina*), *Gherman* (alături de *German*), *Ghenca*, *Ivghenie*, *Reghina* (dar și *Regina*); — *ğ-ž* (analogic): *Hoajă* (< plur. *Hoaje* < *Hoage*); — *ț-s* (cf. și fenomenul invers) *Sâganea* (pentru *Țâgaṇea*). — *Ș* (final) din formele ungurești derivate, dispare în românește: *Loambu*, *Seme*, *Vila* (< *Lomboș*, *Semeș*, *Vilaș*).

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

c) *Accidente generale*

Asimilări vocalice regresive: *a-e > e-e: Reveca*; — *a-i > i-i: Parischiva*; — *a-o > o-o: Solomia*; — *ă-e > e-e: Ghelbereaţă, Helmegeanu, Ieneşel, Mereşcan, Stejeroiu*; — *ă-i > ă-ă: Bădălache*; — *ă-o > o-o: Zologea*; — *â-o > o-o: Hortopeţ*; — *e-a > a-a: Sarafim*; — *u-o > o-o: Lodovica.*

Acomodări vocalice parţiale întâlnim: *ă-i > e-i: Dreghici, Popeniciu, Rechieriu, Stenimir*; — *â-e > i-e: Simbeteana, Simchetru.*

Asimilăric onsonantice: *b-v > b-b: Boloban*; — *p-d > b-d: Bandrea*; — *d-l > l-l: Polmolea* (< *Podmolea*); — *t-d > d-d: Doderoiu, Drandafir*; — *t-d > t-t: Tutor*; — *n-l > l-l: Naftalailă*; — *n-l > n-n: Naftanain*; — *r-l > r-r: Şomordore* (< *Şomordolea*); — *n-r > r-r: Jugărar* (< *Jugănar*).

Acomodări consonantice parţiale: *p-d > b-d: Biada* (< *Olimpiada*); — *d-l > r-l: Porloage* (< *Podloage*); — *k'-t > k'-d: Vetyende*; — *l-č > n-č: Migancea, Mihancea*; — *l-č > r-č: Mogârcea*; — *l-n > l-r: Ghelbereaţă*; — *n-c > m-c: Stămcuţa*; — *f-n > f-m* (sau *r-n > r-m*) *Fremţoiu*; — *r-n > l-n: Ecatelina*; — *l-m > r-m: Hârmu*; — *r-n > r-l: Mătărloaie, Fofârlă*; — *r-g > l-g: Iulg*; — *rqu > lv: Talvinia*; — *ţc > sc: Brescan, Fiscu*; — *ţc > sc: Lascu*; — *čc > šc: Fuşcan.*

Disimilări şi diferenţieri consonantice întâlnim: *d-d > d-t: Candit* (cf. şi *Constandin*); — *n-n > r-n: Beclerean*; — *r-r > r-n: Chivăran, Rachina* (> *Rachira*); — *r-r > l-r: Gligore, Păcular* (cf. ung. pakulár); — *r-r > r-l: Ardeluş* (cf. şi ung. Argyelus), *Bărbalea, Grigole, Rahila, Vârvală.*

Dispariţii de sunete prin disimilare găsim: *l* în *Tăpăloagă* (< *Tălpăloagă*), *Nyegyeg* (< *Nedelcu*); — *n* în *Viţenţiu* (< *Vinţenţiu*); — *r* din *Măgălina* (< *Mărgălina*).

Sunete parazitare. Între *m* şi *r* se intercalează un *b: Imbre* (< ung.); între *m* şi *ş, s*, un *p: Compşa, Sampson*; între *z* şi *r* un *d: Izdrail*; între *s* şi *l* un *c: Scloboda.*

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

Propagări de sunete: progresive: *Bleblea* (< *Blebea*), *Dârstrar*, *Morinţ*; — regresive: *Bondor* (< *Bodor*), *Fringhenciu*, *Galantion* (poate contaminat *Galation* + *galant*), *Psampson* (< *Sampson*); cf. şi *Cobârleanu*, *Zârnovia*.

Protează. Proteza lui *i-* o găsim în *Iorist*; — a lui *h-* în *Hariton*; — a lui *s-* în *Scorobeţ* (< *Corobeţ*), *Stofil* (din *Teofil*).

Intercalarea unei vocale între două consonante: *Hilivăstru*, *Silivăstru*, *Mihalicu*.

Un fenomen de origine streină este intercalarea unui *v* (resp. trecerea lui *u̯* > *v*) în exemple ca: *Gevace*, *Iuvon*, *Otinteava*, *Prevotyasza*, *Vonea*, etc. În afară de *Vonea* (cu derivatele) nici una din formele citate nu sunt comune în gură românească.

Metateza e relativ răspândită. Avem: *Bărglăzan* pentru *Bălgrăzan*, *Cotrâlocea* pentru *Cotârlocea*, *Drâstariu* pentru *Dârstariu*, *Felnecan* pentru *Fenlăcan*, *Vârcioşa* pentru *Vârşocea*, *Cârţoroşan* pentru *Cârţişorean*, *Milente* pentru *Melinte*.

Hiperurbanisme: *Hoabe* (< plur. *Hoage* < sing. *Hoagă*), *Piciura* (< *Chiciura*), *Stiridon* (< *Schiridon* < *Spiridon*), *Damastin* (< *Damaschin*), *Tirvasie* (< *Chirvasie*), *Ardeluş* (< *Argheluş*), *Micoară* (< *Nicoară*), *Peuna*, *Căpăţină* (< *Păuna*, *Căpăţână*).

Contaminări: *Amaria* (< *Maria* + *Amalia*), *Arsente* (< *Arsenie* + *Axente*), *Artenie* (< *Arsenie* + *Partenie*), *Aulimpia* (< *Aurelia* + *Olimpia*), *Aurenţia* (< *Aurelia* + *Laurenţia*, sau analogie după *Laura-Laurenţia*: *Aura-Aurenţia*), *Betlenran* (*Betlen* + *Becleran*), *Ciuturugă* (< *ciutură* + *buturugă*), *Coşcodan* (< *cocoş* + *corcodan*), *Dimitur* (*Dimitrie* + *Dumitru* + ung. *Demeter*), *Demitru* (< ung. *Demeter* + *Dumitru*), *Domente* (< *Domiţian* + *Clemente*), *Drăguştin* (< *Dragutin* + *Dragu̯şin*), *Găvărlaş* (< *Gabăr* + *Gavrilaş*), *Greoruş* (< *grăuruş* + *greeruş*), *Haneş* (< germ. *Hanes* + ung. *Iános*), *Iancăş* (< *Iancu* + *Ianăş*), *Toroabă* (< *Toroapă* + *gloabă*), *Laurente* (< *Laurenţiu* + *Clemente*), *Manteiu* (*Mateiu* + *Mantu*), *Margalina* (< *Maria* + *Magdalina*), *Naftanase* (*Anastase* + *Aftanase*), *Nastanasie* (< *Anastasie* + *Atanasie*), *Paristina* (< *Parischiva* + *Palestina*), *Remul* (< *Remus* + *Romulus*),

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

Romus (< *Remus* + *Romulus*), *Rușița* (< *Ruja* + *Roșie*), *Șofron* (< *Sofronie* + *șofran*), *Șolomon* (< *Solomon* + ung. *Salamon*), *Tibrian* (<*Chiprian* + *Tiberiu*), *Țuleandră* (< ung. *cula* + rom. *buleandră*).

În afară de compusele raportate în DR., VII (p. 167—172) mai amintim următoarele: *Capră-neagră*, *Ciulmoienescu*, *Creastă-bătută*, *Gură-mare*, *Palmă-lată*, *Roșcodan*, *Dan-George*, *Nică-Maca*, *Opreafanea*, *Popdavid*, *Popianoș*, *Popaiov*, *Popaluca*, etc., *Alvoici*, *Pastrăvalani*, etc.

MARFOLOGIE (ŞI SINTAXĂ)

O mulțime de nume de familie le găsim în documente cristalizate în formă de genitiv feminin (pentru matronimice) și de masculin (pentru patronimice). Nf. în formă de genitiv feminin: *Bogdănesii*, *Bonesi*, *Brănesi*, *Bucioai*, *Bucuresii*, *Căzănoai*, *Comineasi*, *Iliesi*, *Micoai*, *Lini*, *Lupoai*, *Mănesi*, *Marinesi*, *Oproai*, *Popani*, *Preotesi*, *Stănesi*, *Ştefinesi*, *Todoresi* [1]). Masculine: *Cioari*, *Flenchi*, *Furcușeli*, *Gandi*, *Hodruli*, *Liți*, *Neagoii*, *Negri*, *Opreli*, *Purici*, *Streuli*, *Vijoli*. Cu articolul prepus: *Alpetresi*, *Alvoici*. Interesante sunt formele pleonastice ca *Lufrati* (din *al Frati* (< Fratu) + *lu Frat*); remarcabile compusele de forma *Opriona* alături de *Oproni*, *Popione* (<[al] *Popii-Onea*).

HIPOCORISTICE

V. V. Haneș, în *Ț. O.* a atras atențiunea asupra unui fenomen de ciuntire a numelor de botez, în unele regiuni ale Țării Oltului: „Pin Ucĭa și prin Arpașŭ, apoi cân' strâgă » Ghiorghe » zâce: *măi Ghió*, vorba totŭ pe jumătate. *Tu Măriù* în loc de » tu Măriuțo ». « Iar mai jos: „ » Măi Lăi, găsit-ai ghitili? »". „da Lae cătă Gheorghe: » Da tu Ghió? »" (p. 33). Asemenea trunchieri se remarcă și la nume comune,

[1]) E interesant să remarcăm și să insistăm asupra faptului că în marea lor majoritate matronimicele provin prin derivare cu suf. -oaie, -easă dela numele de botez sau de familie al soțului dispărut.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

la apelativele familiare [1]), ca *m a* [-mă !], *t e* [-te !]. Haneș promitea să revină mai târziu asupra acestui fenomen, dar nu știm să se mai fi ocupat până acuma de el.

Aceleași ciuntiri de nume de botez se întâlnesc des și în alte regiuni. E. P e t r o v i c i, anchetatorul pentru Atlasul Linguistic ne confirmă acest lucru. Cunoaștem și din Munții Apuseni asemenea fenomen, care se poate remarca numai în cazuri speciale. În comunele atât de răsfirate din Ţara Moților, am observat această ciuntire a numelor de botez, numai atunci când individul numit într'un fel, e strigat dela o depărtare mai mare. Altfel, în convorbirile dintre ei, se cheamă cu numele întreg: *Liță*, *Culă*, *Vetă*, *Marie*. Strigate dela distanță, asemenea nume, iau forma de *Lì*, *Cù*, *Vè*, *Mà*, etc. Prin urmare, dispar silabele neaccentuate. Chemarea e de obiceiu precedată de interjecția *măi !*, care are scopul de a atrage atențiunea celor din preajmă. De altfel cel strigat dela oarecare depărtare, nici nu percepe decât partea accentuată a numelui său și prin pauza pe care o remarcă între interjecția *măi !* și partea accentuată a numelui — pe care o aude — întregește silabele neaccentuate.

Forme ca cele de mai sus, nu au totuși nimic de a face cu prescurtările de nume, cunoscute subt numirea de hipocoristice, deși prezintă o identitate de formă cu acestea.

Hipocoristicele își au originea în graiul copiilor [2]). Importanța graiului copiilor în vieața și evoluția limbii, e demult recunoscută de linguiști. Aceeași importanță o prezintă și în antroponomastică. Imperfecțiunea aparatului vocal al copiilor aduce cu sine trunchieri și contracții drastice din structura unui nume, greu de explicat foneticește. Formele rostite de copii, prezintă pretutindeni un caracter simbolic, de drăgălășie și alintare. Nu e mirare deci că ele sunt adoptate și de cei mari.

De altfel formele hipocoristice corespund uneori unor reale necesități pentru preciziunea denominației personale. Nu

[1]) În alte regiuni se fac de asemenea scurtări de acestea mai ales la titluri onorifice, cf. *Mata* < Dumneata, și pretutindeni în graiul copiilor.

[2]) S. Puşcariu, în « Dacoromania » vol. VI, pp. 527—528; M. Orlando, *Raccorciature di nomi e cognomi*, în « L'Italia dialettale », v. VIII, fasc. 1 (1932), p. 13.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

putem să uităm că într'un nucleu social rural, într'o comună, nu există de obiceiu mai mult de zece familii, care să nu fie înrudite [1]). Printr'o veche tradiție antroponomastică, fiecare familie obișnuiește să-și boteze noii născuți cam cu aceleași nume, atestate în linia genealogică ascendentă. S'a arătat în alt loc [2]) cum, în unele localități din Țara Oltului circulația acelorași nume e extrem de mare. Astfel, nume ca *Iuon*, *Ilie*, *Opra* ș. a., numesc la o epocă o cincime sau chiar o treime din populația bărbătească a unei comune. Spre a se evita confuzia între membrii unui nucleu familiar numiți cu același nume, formele trunchiate sunt binevenite, iar din pricina avantajului lor se și mențin de multe ori pentru toată vieața celor cărora li s'au dat în copilărie.

De sigur, multe din formele hipocoristice și din acele derivate cu diferite sufixe nu au un caracter definitiv și exclusiv pentru denominația individului [3]). Astfel un individ numit *Ioan*, în împrejurări diverse poate fi chemat *Ioniță*, *Ionică*, *Ionuț*, *Niță*, *Nuțu*, etc.

Adeseori, legătura etimologică a formelor hipocoristice, cu prototipul din care s'au născut, nu se mai păstrează. Această legătură se pierde tocmai fiindcă multe din formele hipocoristice date indivizilor în copilărie sau în tinerețe se păstrează pentru numirea lor și dincolo de epoca în care de obiceiu un individ se alintă, deci până la bătrânețe. În domeniul antroponomastic, mai mult decât în limba comună, individul e tentat să găsească — și de cele mai multe ori i se pare că a descoperit — o armonie intimă între nume și individul care îl poartă. Mai exact, individul imprimă numelui său o nuanță agreabilă sau odioasă, după cum caracterul său e plăcut sau detestabil nucleului social în mijlocul căruia trăiește. Astfel, hipocoristicele cu care se numește un individ trecut peste vârsta potrivită alintărilor, sau devin o anomalie pentru nucleul în care trăiește individul — și în acest caz devin nume depreciate, uneori chiar supranume — sau se

[1]) « Toți sânt rudă, rudenie, rubedenie, cuscri, nași, că pe nume curat nu-și zic. E o familie întinsă ». Delavrancea, *Sultănica*, București, Socec, 1921, p. 165.
[2]) « Țara Bârsei », III, (1931) pp. 462—470, 540—555.
[3]) Cf. Michaëlsson, *op. cit.* p. 56.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

consideră nume deosebite de prototipul din care s'au creat și se dau dela botez, chiar în forma hipocoristică, nouilor născuți. În unele regiuni, forme ca *Ioan* și *Ienășuț*, *Maria* — *Măriuță* se dau dela botez la doi frați [1]) chiar dacă legătura etimologică între asemenea forme e vie în conștiința populară.

Vechimea trunchierii și contracției numelor de botez la noi, nu se poate preciza. Ea e un fenomen natural, care se atestă la toate popoarele. De asemenea e foarte greu uneori să se dovedească — în cazul când anumite forme hipocoristice sunt atestate simultan în mai multe limbi — dacă sunt împrumuturi sau sunt creații spontane, independente. Totuși, pentru o bună parte a cazurilor, putem să avem oarecare siguranță în această privință.

Formele hipocoristice sunt cunoscute în Țara Oltului — și de sigur și în alte regiuni — în toate clasele sociale. Totuși ele se documentează mai bogat în clasele intelectualității, în familiile preoților, ale învățătorilor și în ale celorlalți conducători ai satelor. Uneori, cum vom vedea, e greu să se arate cadrul în care s'au format și din care s'au răspândit anumite hipocoristice. Altădată însă, prin comparație cu alte limbi, știm dacă ele au ieșit dintr'un cadru intelectual, sau din cel țărănesc.

Trebue să precizăm din capul locului că urmărim aci numai formele care sunt produsul viu al comunității linguistice din Țara Oltului. Nu vom lua în discuție hipocoristicele din Țara Oltului, despre care nu avem o documentație istorică sau contemporană și natural, nici numeroasele nume de familie provenite din forme hipocoristice. Expunem deci numai creațiile românești, formele al căror sens hipocoristic e viu în conștiința populară. Oricât interes linguistic și istoric ar prezenta formele hipocoristice de împrumut, petrificate în sistemul nostru antroponomastic, dar lipsite de nuanța simbolică pe care ele o au în limba care le-a produs, nu le discutăm aci. De asemenea evităm să ținem seamă de hipocoristicele cu valoare de nume de familie.

[1]) Cf. « Țara Bârsei », III, p. 551 și « Dacoromania » VI, 456.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

Astfel am lăsat pe din afară forme ca: *Lety* 1726 (59) < bulg. L e t o (<A l e k s a n d r o), Weigand *Jb.*, *XXVI-XXIX* 117; *Dan* documentat des istoriceşte, dar izolat în românește de prototipul său — dacă Weigand, *ib.*, 119 are dreptate când zice că e o formă hipocoristică din bulg. D a n i l o, din care rom. *Dănilă; Diţu: Dicz* 1758 (44) < bulg. D i c o (< K o n s t a n d i n) Weigand, *ib.*, 126; *Ganea: Ganya*, 1726 (25), *Ganye*, 1754, Veress, *Acta I*, 237 (28) < bulg. G a n e < G a n a (fem.) (< G e r g a n a < G e o r g i) Weigand, *ib.*, 122—123; *Naţu: Naczu*, 1758 < bulg. N a c o (< A t a n a s), Weigand, *ib.*, 118, etc.

Hipocoristicele românești nu s'au prea bucurat de preocupări speciale din partea cercetătorilor dela noi. Asupra lor nu s'au făcut decât mențiuni sporadice [1]). Cam aceeași soartă au împărtășit-o de altfel și hipocoristicele streine [2]).

---

[1]) După câte ştim, cea mai veche observaţie în legătură cu transformarea adusă numelor de botez prin derivare şi prin trunchiere este aceea a Vornicului Iordache Golescu, în *Băgări de seamă asupra canoanelor gramaticeşti*, Buc. 1840, p. 120, care spunea: « Unele nume, atât se schimb, făcându-se mângăitoare, încât nu se pot cunoaşte din ce nume se trag, cum Iordache din Gheorghe, schimbându-se din Gheorghe Gheorgache, Gheordache, din Gheordache Iordache — şi Cănuţă din Radu, prefăcându-se din Radu Răducanu, din Răducanu Răducănuţă: Cănuţa, încât la numele Cănuţă nici o slovă au mai rămas din Radu, de unde se trage şi alte multe asemenea care sânt la voinţa omului să le schimbe după mângâierea şi răsfăţarea ce se face numelui » (ap. L. Şăineanu, *Istoria filologiei române*, ed. II, Buc. 1895, pp. 113—114, — Fără să caute întotdeauna să le documenteze amănunţit naşterea din anumite prototipe, şi bazat numai pe vasta sa intuiţie, B. P. Hasdeu, în *Etymologicum Magnum Romaniae*, a luat în discuţie un mare număr de forme hipocoristice. — O apreciere succintă, dar exactă, asupra hipocoristicelor, face S. Puşcariu, în *Die rumänische Diminutivsuffixe*, Leipzig, 1899, p. 10. Material bogat se găseşte şi în studiul lui Iosif Popovici, *Rumänische Dialekte, I. Die Dialekte der Munteni und Pădureni im Hunyader Komitat*. Halle, 1905, pp. 48—74; — S. Fl. Marian, *Nasterea la Români*, Buc. 1892, p. 202—211, ca să nu mai amintim decât pe cele mai bogate în material şi mai judicioase. (Cf. şi M. Pompiliu, în « Şezătoarea », VII, pp. 173—175).

[2]) În monumentala monografie citată a lui Miklosich, găsim o indicaţie utilă asupra formelor hipocoristice s l a v e. — Bazat pe un material mult mai bogat şi mult mai sugestiv, T. Maretić, LXXXI, pp. 81—146, LXXXII, pp. 69—154, ne dă date de cea mai mare importanţă asupra hipocoristicelor serbo-croate. — O expunere sumară dar foarte cuprinzătoare asupra criteriilor de trunchiere a numelor proprii sârbeşti se găseşte în A. Leskien, *Grammatik der serbo-kroatischen Sprache*. Heidelberg, 1914, § 436—443. — Gustav Weigand, în studiul amintit prezintă formele hipocoristice bulgăreşti. — O parte restrânsă din formele hipocroristice romanice, a fost prezentată şi discutată de W. Meyer-Lübke în *Einführung in das Studium der romanischen Sprachwissenschaft* (am consultat ediţia a III-a. Heidelberg, 1920), pp. 250—251, care a izbutit să redea în câteva trăsături esenţa criteriilor de formaţiune a hipocoristicelor. — Observaţii interesante şi mult mai bogate, în legătură cu sistemul de trunchiere şi contracţie a numelor italiene, sânt acele ale lui M.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

Am încercat o comparaţie între criteriul de formaţie a hipocoristicelor slavo-bulgăreşti şi sârbeşti şi cele româneşti, aşa cum se prezintă ele astăzi. Ne-am convins neîntârziat că deşi se remarcă unele analogii în sistemul de trunchiere românesc şi sud-slav, există totuşi de o parte şi de alta tendinţe uneori fundamental deosebite. O asemenea constatare ne arată că numărul mare de nume de botez româneşti de origine sud-slavă au pătruns la noi ca elemente izolate, nume de nume, dar mai ales formă de formă. Astăzi, în conştiinţa Bulgarilor de exemplu, nu se simte aproape niciodată — aşa cum se simte la noi — o legătură între forma primitivă nescurtată a numelor de botez şi rezultantele sale hipocoristice. La noi, legătura între Ion şi Niţă, între Nicolae şi Nicu se face de oricine: într'o împrejurare, cineva se numeşte Gheorghe, în alta Ghiţă. La Slavii sudici, după cât ştim, indivizii se pot chema, dela botez, cu un nume de formă hipocoristică, fără să se facă de nimenea legătura cu primitivul din care a rezultat [1]). La noi, cum vom vedea, conştiinţa formaţiei hipocoristice e cuprinsă într'un adevărat sistem ideologic şi acesta oferă mijloacelor noastre de denominaţie personală o mai mare varietate şi o deosebită vigoare.

Noi Românii se pare că nu am împrumutat dela Slavi, decât în extrem de mică măsură acel sistem ideologic intim de trunchiere a numelor, care constitue o notă atât de originală pentru antroponomastica slavă. Presupunem totuşi că

Orlando, *Gli accorciativi dei nomi propri di persona nel dialetto siciliano con riferimento a quelli toscani*. Palermo, 1914. Acelaşi M. Orlando, a dat în urmă o parte dintr'un foarte important studiu, *Raccorciature di nomi e cognomi* apărut în *L'Italia Dialettale*, vol. VIII, fasc. I (1932), pp. 1 54, în care se citează o bogată bibliografie şi în care se prezintă un material cât se poate de vast. — Pentru formele franceze, cf. A. Dauzat, *Les noms de personnes*, pp. 62—63. — Pentru confruntări cu sistemul de trunchiere al numelor ungureşti, am consultat studiul lui Melich Iános, *Keresztneveinkről* din « Magyar Nyelv », X, (1914), pp. 97—107, 149—156, 193—199, 249—255 şi pe acela al lui M. Szilási, *A beczéző (kicsinyitet) keresztnevek* din « Magyar Nyelvőr », vol. XII, (1883), pp. 244 253. — Pentru limba germană, foarte bogat în material şi foarte util, chiar azi, e studiul lui Franz Stark, *Die Kosenamen der Germanen* în « Sitzungsberichte der Philosophisch-historischen Classe der Keiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien », vol. LII (1866), pp. 257—346, LIII (1867), pp.435—496.

[1]) Sânt dese şi la noi cazurile când, la botez, părinţii dau noului născut nume ca *Sandu*, trecut astfel în actele stării civile, chiar dacă dânşii ştiu că această formă rezultă din *Alexandru*. Mai des însă chiar dacă părinţii sânt hotărîţi să-şi cheme noul născut — în cadrul familiei — *Niţă*, în registrul stării civile îl trec *Ion*.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

altădată, în epoca unei contact etnic mai intim între noi şi Slavi, sistemul nostru de trunchiere a fost mai apropiat de cel slav. Dispariţia acestui contact a adus cu sine diferenţierea sistemului nostru de formaţie a hipocoristicelor, fie în sensul unor desvoltări originale, fie — subt presiunea unor influenţe nouă — în direcţia sistemului dictat de noii factori linguistici. Fapt e, că în regiuni cu un contact mai intens cu Slavii, hipocoristicele Românilor sunt, des, de formă slavă. Un exemplu tipic ne oferă sistemul de trunchiere a numelor la Românii din Banatul jugoslav sau la cei din Basarabia.

Weigand (*Jb.*, *XXVI-XXIX*, p. 110—114) ne prezintă patru tabele care ilustrează în linii mari, criteriile formale după care — după derivarea cu sufixe — se trunchiază şi se transformă numele bulgăreşti. Astfel, mulţumindu-ne cu câte două exemple din cele mai caracteristice, citãm:

I. Petru: Petro-Peco-Pečo-Pešo
Iovan: Joto-Joco-Jočo-Jošo (p. 110).
II. Nikola: Niko-Nito-Nico-Ničo-Nišo
Lazar: Lako-Lato-Lacko-Lačo-Lašo (p. 111).
III. Brat[e]: Braj[o]-Brajno-Brajko-Brajčo-Brašo s. Braško
Rad, Rade: Raj-Rajno-Rajko-Rajčo s. Račo — Raško (p. 113).
IV. Voja-Vojno-Vojko-Vojčo
Stojo-Stojno-Stojko-Stojčo (p. 114).

Sistemul nostru fonetic nu poate oferi o asemenea bogată şi variată desvoltare de forme hipocoristice dela unul şi acelaşi nume, în care să varieze — în urma derivării cu sufixe — în astfel de grad alcătuirea fonetică a numelui, chiar dacă unele din sufixe — care prilejuesc în slavă desvoltări atât de variate dela acelaşi radical — s'ar menţinea încă şi în sistemul nostru derivativ. Redând paralel cu tabelele de mai sus aceleaşi nume, atestate în româneşte, iată formele pe care le găsim în Ţara Oltului:

I. Dela P e t r u, în afară de derivatele cu sufixe, nu avem alte forme în româneşte. Hipocoristice nu găsim în Ţara Oltului; dela I o a n: nici o formă identică.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

II. Dela Nicolae: *Nicu*, 1726, 1758 (18); 1789 (19); *Nyiku* 1788 (42); 1756 (46); *Nico: *Nițu*, care e însă o formă hipocoristică din *Ioniță*; dela Lazar: *Lațcu*.

III. Dela Bratu: *Braicu*, *Braica* (Nume de familie sau n. de câni); Radu: *Raiu(?)* numai ca sprn., *Raicu* numai ca Nf.

IV. Dela Voia: *Vojna* 1666 Pușc., *Fam.*, I, 112 (6); 1688 (13); *Vojk*, 1680 (1); *Vojku*, 1758 (18, 20, 38); — Stoia: *Stoica*.

Am ales nume din cele mai răspândite atât la noi cât și la Bulgari, nume cu o mai mare varietate de forme hipocoristice. Ni se pare că incongruența formelor slave cu cele românești e semnificativă. Multe din identitățile care se pot constata în cele două limbi, bulgară și română, ar putea fi și întâmplătoare deci. Iată un mănunchiu de forme identice la noi și la Slavi: dela Alexandru, găsim și la noi și la Bulgari forma hipocoristică *Alexe* 1726 (26), *Alexa* 1758, 1788 (25), 1788 (43), *Alegsza* 1726 (55), *Alexă* (34); la Bulgari *Aleksija*, *Aleksa*, Weigand, *Jb.*, XXVI-XXIX, 117, la Serbo-Croați *Aleksa*, Maretić, LXXXII, p. 82 [1]) (dela Bulgari e și forma masculinizată fărșerotă *Alesu*, Capidan, *Fărșeroții*, Dr., VI, p. 174); *Angica* (5) < Angela, pentru care și bulg. Angika, Weigand, *Jb.* XXVI-XXIX, 118, dacă cumva, la noi, e o substituire de sufix; Antonie: *Tonie* (24), cf. bulg. Tonio; *Constantin: Koszta* 1726 (1), *Kosta* 1511, Dens. *Mon.* 8 (14), pentru care cf. bulg. Kosta, Weigand, *Jb.*, *XXVI-XXIX*, 126; *Dumitru: Mitru* (21, 27), *Mitre* 1667 Fragm., 411 (46), *Mitra* (= *ea*) 1726 (37); 1726, 1758, 1788 (43); 1726, 1758 (46), 1788 (48); 1726, 1758 (53), *Tucă* (21), pentru care cf. și bulg. Mitré, Mitra, Mito, Weigand, *Jb.*, *XXVI-XXIX*, 120; srb-cr., Mitra, Mito, Maretić, LXXXII, 84, 137; Elisabeta: *Saveta* (27), *Veta* (1, 2, 32), pentru care cf. și bulg. *Saveta*, *Veta*, Weigand, *Jb.*, *XXVI-XXIX*, 121; la srb.-cr. *Saveta (< Sabbas), de unde *Savetić*, Maretić, LXXXII, 105; George: *Ghiță* (1, 5, 9, 22, 26, 28, 29, 32, 34, 52, 63): *Gheore* (26, 29),

[1]) Maretić, nu pornește dela Aleksandro, ci dela Alexius, și cu dreptate.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

Gegi (45), *Gina* (52), pentru care cf. şi bulg. *Gica*, *Gjore* [1]), *Gegi*, *Gina*, Weigand, *Jb.*, *XXVI-XXIX*, 122—123; în srb.-cr. *Djora*, *Zore*, Maretić, LXXXII, 83, 99; Iosiv: *Sivu*, *Sâvu* (27) pentru care cf. şi bulg. *Sifi*, Weigand, *Jb.*, *XXVI-XXIX*, 125; etc., etc.

Leskien, în lucrarea amintită (p. 165—172) ocupându-se şi cu hipocoristicele sârbeşti ne dă un rezumat cuprinzător asupra sistemului de trunchiere a numelor. De obiceiu hipocoristicele sârbeşti menţin partea iniţială a formei originare. Numele de mai multe silabe, trunchiindu-se, păstrează silaba iniţială, care la rândul său uneori menţine consonantele care încep silaba următoare: *Kostàndin-Kost-o*, *Lâzâr-Lăz-o*, *Roksanda-Roks-a* (p. 165). De asemenea derivate cu sufixe ca: -ca, -co: *Màrija-Máca*, *Ióvan-Ióco*, *Pètar-Peco*; -ča, -čo: *Gavrilo-Gača*, *Kostandin-Kočo*; -ja, -jo: *Bògdân-Bojo*, *Pètar-Péjo*; -ka, -ko: *Ióvan-Ioko*; -ša, -šo: *Pètar-Péšo* (p. 166), etc. (p. 166—172). Prin urmare, criteriul comun de trunchiere a numelor la Sârbi se bazează mai ales pe principiul apocopei. Acest sistem îl găsim şi în felul de trunchiere a numelor la alte popoare (germanice, romanice) şi la noi. Multe din hipocoristicele româneşti, formate prin apocopă, prezintă identităţi de formă cu cele slave. Această identitate de formă nu poate să fie însă un motiv care să ne facă să excludem din capul locului putinţa formării lor independente, în fiecare domeniu linguistic care le atestă. Ştim că raporturile noastre culturale cu Slavii au fost intime multe veacuri şi acestor raporturi datorăm noi împrumuturile importante din domeniul limbii. Antroponomastica şi mai sensibilă tendinţelor de împrumut, s'a resimţit de sigur şi mai mult de pe urma acelui contact intim cu vieaţa culturală slavă. Totuş, pare că nu e nevoie să se considere — cum de altfel e mai comod, şi cum se cam obişnueşte — ca împrumuturi din limbile slave toate formele hipocoristice atestate şi la noi.

Ee neîndoios că multe din numele de botez din Ţara Oltului, care apar subt o formă hipocoristică identică şi la

[1]) La Serbo-Croaţi *Djore*, *Djure*, Maretić, LXXXII, p. 98.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

Slavi, sunt la noi de împrumut. Am putea cita *Ghiţă*, *Niţă*, *Nica*, *Miţa*, etc., deşi toate ar putea fi, tot aşa de bine, formaţiuni româneşti din *Gheorghiţă*, *Ioniţă*, *Nicolae*, *Mariţa*. Nu t o a t e formele însă. Urmărirea atentă, în izvoarele documentare, a fiecărei forme în parte, ne permite de multe ori să constatăm că multe din hipocoristicele de azi întrebuinţate de Români nu sunt cunoscute în epocile când elementul slav copleşea antroponomastica noastră. O valoare excepţională prezintă subt acest raport, ca mijloc de informaţie, urbariile. Într'însele fiecare cap de familie e notat cu toţi copiii, al căror nume e înregistrat subt forma obişnuită în cadrul familiei (deci numele mic). Atunci când în aceste urbarii, icoană foarte credincioasă a antroponomasticei populare, nu găsim forme cunoscute astăzi în Ţara Oltului — şi atestate şi la vreunul din popoarele slave — avem datoria să-i respectăm originea streină. E cazul formei amintite, *Gheore*, atât de răspândită la Bulgari şi atestată azi în Ţara Oltului. Faptul că nu o găsim documentată istoriceşte — a i c i — îi desminte o origine slavă, căci nu vedem calea pe care ar fi putut să o ia până în Ţara Oltului dela Bulgari. Ipoteza că ar fi fost adusă de ciobanii mărgineni, din regiunile dobrogene, unde se duceau cu oile la iernat, ni se pare neverosimilă, până când nu o vom putea documenta şi în alte regiuni de pe versantul de Miază-zi al Carpaţilor.

Din punct de vedere metodic deci, avem datoria să respingem originea streină a unor forme hipocoristice, atunci când investigaţia istorică şi examinarea logică a faptelor nu ne pot servi ca o documentare convingătoare.

Faptul că multe hipocoristice vor rămânea nelămurite filologiceşte, că multe forme nu ilustrează o desvoltare potrivită cu legile fonetice româneşti, nu ne poate constrânge la explicarea lor dintr'o limbă streină, de cele mai multe ori inexplicabile foneticeşte şi acolo. Pretutindeni, gura copiilor stâlceşte numele atât de capricios şi atât de mult, încât o « legiferare » ştiinţifică şi o însumare înăuntrul unor « regule », rămâne imposibilă şi inutilă.

Criteriul formal după care se produce truncheirea numelor de botez nu e prea complicat, deşi transformările pe care ele

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

le sufăr sunt destul de mari. De obiceiu, hipocoristicele se pot explica pe baza celor câteva fenomene linguistice, cunoscute îndeobşte subt numirea de a c c i d e n t e g e n e r a l e. Ele sunt produsul tendinţei spre comoditate a limbii vorbitorului. Organul de vorbire al copilului prezintă, până la o anumită vârstă, imperfecţiuni care se resimt în sistemul de simplificare a numelui. Numele de botez prea lungi, grupurile de sunete prea greu de reprodus, iau în gura copiilor o înfăţişare mai simplă, mai sumară, se contrag, prin eliminarea unor silabe mai puţin rezistente, a unor grupuri de puncte mai greu de rostit.

De obiceiu sunt sacrificate silabele neaccentuate. Cu cât un grup de sunete e mai îndepărtat de silaba care poartă accentul tonic, cu atât mai mult sunt ameninţate de eliminare. Nu regulat însă. Nu lipsesc cazuri când, în ciuda principiului de mai sus — care la noi are o valoare aproape generală — şi probabil subt o influenţă streină, dispar totuşi şi silabele care poartă accentul tonic, osatura unui nume fiind constituită de anumite consonante mai caracteristice graiului copiilor, sau din silabele purtând accentul secundar care încep sau sfârşesc numele. Astfel avem: *Nicu* < Nicolae, *Flori* < Florica, *Vola* < Violeta, *Gali* < Galacteon, *Costa* < Constantin, etc. *Zeno* < Zenobie, *Marga* < Margareta, *Virga* < Virginia, pot fi şi de provenienţă streină la noi.

În cele mai dese cazuri, hipocoristicele se formează prin mijlocul a f e r e z e i, a p o c o p e i şi a s i n c o p e i.

La examinarea hipocoristicelor trebue să căutăm cu prudenţă forma dela care s'au creiat. Astfel, pentru explicarea formei *Frosinuca*, nu putem porni dela * *Eufrosinuca*, ci dela forma hipocoristică *Frosina* derivată cu sufixul diminutiv - u c ă; *Liţucă* nu e o trunchiere **Niculiţucă* ci e un derivat din *Liţă* < *Niculiţă*; *Lăicâ* şi *Lăiţă* nu e din **Niculăicâ*, *Nicolăiţă* (deşi cf. *Niculăiţă-minciună*), ci din *Laie* < Nicolae derivat cu suf. - u ţ ă, - u c ă; *Chivuţa*, *Chivuca*, *Vuţa* nu din **Paraschivuţa*, **Paraschivuca*, ci derivate din *Chiva*; *Donicâ* nu din **Spiridonicâ*, ci derivat din *Don* (< Spiridon); *Nişcuta* nu-i din *Anişcuţa* ci din *Nişca* (< Ana); *Mitrucă* nu-i din *Dumitrucă*, ci din *Mitru* (< Dumitru); *Linţuca*

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

nu-i din *Elinţuca*, ci din *Linţa* (< Elena); *Saveta* nu-i din *Elisabeta*, ci din *Lisaveta ; Gicuţă*, *Ghiţucă*, *Giţică* nu-s din **Giorgicuţă*, *Gheorghiţucă*, *Georgiţică*, ci diminutive din *Gică* (< Georgică), *Ghiţă* (< Gheorghiţă); *Nelucu* nu-i din **Ionelucu*, ci din *Nelu* (<Ionel); *Nicuţă* nu-i din **Ionicuţă*, ci derivat din *Nicu* (< Ioan s. Nicolae); *Monică* nu-i din **Solomonică*, ci din *Monu* (< Solomon); *Sivucu* nu-i din **Iosivucu*, ci derivat din *Sivu* (< Iosiv); *Ruţica* nu-i *Măriuţica* ci derivat din *Măriuţa ; Firuca* nu-i din **Rafiruca*, ci derivat din *Fira* (< Rafira); *Molică* nu-i din **Solomonică* ci derivat din *Molă*. Prin urmare, în cazuri ca cele de mai sus, avem de a face cu derivări ulterioare, la care s'a procedat atunci când forma nederivată nu mai prezenta o notă alintătoare.

O altă dificultate care ni se pune în cale provine din cazurile când o formă hipocoristică poate proveni dela nume diverse. Asemenea omonime se datoresc în deosebi trunchierilor şi contracţiilor prea mari. Dacă n'am avea precizarea corespondenţilor n'am şti dacă de ex. *Firuca*, *Hiruca* provine din *Rafira* sau din *Zamfira*. Alte asemenea exemple sunt *Lina* provenit din *Călina*, *Elena*, *Ileana*, *Margalina ; Niţă* din *Nicolae* sau din *Ion*, *Nica* din *Nicolae* sau din *Ion*, *Nicu*, idem, *Ţica* din *Vuţica* (< Eva) sau din *Ruţica* (< Maria), *Donu* din *Spiridon* sau din *Andon*, *Liţă* din *Nicolae* sau din *Ionel*.

Ca să ne dăm seama cât de mult se trunchiază din corpul unui nume, pe măsură ce se derivă cu sufixe, amintim câteva forme din care nu se mai păstrează decât o parte din sufixe: *Liţă* (<Ionel), *Ucă*, *Uţă* (<Andreucă, Andreuţă), *Iţa* (<Valeriţa), *Ţica* (< Măriuţica), *Uţa*, *Uca* (< Măriuţa, Mariuca), *Ţica* (<**Eevuţica*).

Singurul indiciu demn de încredere în asemenea cazuri, este informaţia la faţa locului.

O caracteristică formală a hipocoristicelor e scurtimea lor: de o silabă, mai des de două şi destul de frecvent de trei silabe,

De o silabă: *Deiu* (< Andreiu), *Don* (cf. slav.) (< Andon, Spiridon), *Frem* (< Efrem).

De două silabe: *Rezi* (< Terezia), *Roana* (< Viroana), *Rina* (< Mărina).

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

De trei silabe: *Hortomei* (< Hortolomeiu), *Toriţa* (< Victoriţa).

Singură scurtimea unui nume nu evită totuşi trunchierea lui. Nume de două silabe, uşor de rostit, sunt şi ele expuse contracţiei: *Chim-u* (<Achim), *Mil-u* (<Emil), *On-u* (<Iuon), *Nel-u* (< Ionel), *Nuţ-u* (< Ionuţ), *Siv-u* (< Iosiv), etc.

Numele trunchiate rămase de o silabă (cf. mai sus) au nevoe de o întărire — care se constată şi 'n alte limbi — şi limba română în cazul formelor terminate în consonantă, recurge la adăugirea unui *-u* (final), care e o urmă a articolului hotărît, obişnuit altădată în pronunţarea numelor personale [1]). Acest *-u* final se adăugă la sfârşitul tuturor oxitoanelor de două sau chiar de mai multe silabe. Alături de exemplele de mai sus (*Chimu*, *Milu*, etc.) iată alte câteva: *Rinu* (< Severin), *Ianu* (< Emilian) *Fimu* (< Serafim), etc.

Derivarea cu sufixe e foarte adesea un sprijin puternic contra tendinţei de trunchiere a numelor. Explicaţia — psihologiceşte — e uşoară şi în acelaşi timp concludentă pentru înţelegerea caracterului simbolic al hipocoristicelor. Ambele mijloace de transformare a numelor, atât trunchierea şi contragerea, cât şi derivarea cu sufixe, pornesc din trebuinţa de alintare care se adresează celor mici, copiilor. Limba recurge la un mijloc sau altul, sau, prin combinaţie, la mai multe mijloace deodată.

De multe ori nu ştim care e forma de alintare creiată mai întâiu: trunchierea sau derivarea. Astfel: *Nicuţa* nu putem

[1]) S'ar putea remarca asemănarea dintre terminaţia românească a hipocoristicelor, *-u*, cu cea slavă, *-o*. O influenţă slavă la noi deşi n'ar fi exclusă, nu o credem probabila. Formele hipocoristice, fiind alintătoare, ies din sistemul rigid al antroponomasticei oficiale, şi prin aspectul lor afectiv se apropie mai mult de elementele graiului comun. Prin întrebuinţarea lor aproape exclusivă în graiul familiar, ele intră des în funcţie sintactică, iar simţul lingvistic al colectivităţii le adoptă sistemului morfologic al limbii. Numele obişnuite de botez, oficiale, subt influenţa directă a cărţilor bisericeşti, au pierdut uneori urma articolului hotărît, foarte comun altădată (cf. Th. Capidan, *Origina Vocativului în -le*, în « DR. » I, 199 ş. u.); hipocoristicele care nu aveau un asemenea corectiv, menţin încă această urmă a articolului hotărît. (Asupra problemei numelor personale în *-ul*, *-ul(escu)* la noi, cf. G. Weigand, *Jb.* XII, 110 ş. u., A. Graur, în « România » LII, 495 ş. u., Dr. D. Găzdariu, *Descendenţii demonstrativului ILLE în limba română* pp. 76—79 şi mai ales M. Ştefănescu, *Urme de limbă românească în documentele slavo-române (şi moldovalaho-slave] din sec. XIV şi XV-lea* în « Omagiu Prof. Ilie Bărbulescu », Iaşi, 1931, p. 609 ş. u. şi mai ales p. 615 ş. u.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

şti dacă e un derivat dela *Nica* (< *Anica*) sau o formă hipocoristică din *Anicuţa; Genica* (< *Eugenica* sau derivat din *Geni*); *Onică* (< *Iuonică*, sau derivat din *Onu*); *Teucă* (< *Mateucă*, sau derivat din *Teiu*); *Toriţa* (< *Victoriţa* sau derivat din *Tori*); *Lucă* (din *Dănilucă* sau derivat din *Nilă* < Dănilă); *Nicuţă* (< *Anicuţa* sau derivat din *Nica* < Anica); *Nişcuţa* (< *Anicuţa* sau derivat din *Nişca* < Anişca); *Mitraşcu* (< *Dumitraşcu* sau derivat din *Mitru*), etc., etc.

Trebue să recunoaştem că formele trunchiate ale numelor îşi pierd curând nuanţa alintătoare. Prin deasa lor întrebuinţare sunt supuse şi ele unui proces semantic de depreciere [1]); prin scurtimea lor sunt ameninţate necontenit de transformări fonetice tot mai mari. Hipocoristicele deci se uzează cu uşurinţă, se demodează. Mai ales când sunt întrebuinţate dincolo de cadrul intim familiar — unde poate să se menţină vie, un timp mai îndelungat, împrejurarea specială care le-a creat — numele scurtate apar lipsite de o valoare simbolică şi deci, prin insuficienţa lor din punct de vedere ideologic, nu mai sunt simţite ca hipocoristice veritabile. Se recurge atunci — pentru revalorizarea lor — la mijlocul derivării cu sufixe. Prin circulaţia lor vie în limba vorbită, prin nuanţarea semantică pe care o dau unor elemente caracteristice ale graiului comun, sufixele reîmprospătează şi îmbogăţesc în mare măsură mijloacele de denominaţie personală [2]). Şi cum cele două mijloace linguistice de transformare a numelor de botez se manifestă simultan, nu e de mirare că ele se amestecă sau se substitue. Nu e locul aici să examinăm cauzele care produc alipirea la un nume a atâtor sufixe, uneori parazitare.

1. Cel mai obişnuit mijloc de trunchiere a numelor e a f e r e z a. Fără să putem fixa regule rigide de trunchiere, care să incadreze întreg materialul de aspect similar, formulăm totuşi, sau mai precis, ordonăm schematic materialul de care dispunem:

---

[1]) Cf. Şt. Paşca, *Circulaţia numelor de botez în Ţara Oltului* în « Ţara Bârsei » III, 1931, pp. 548—550.

[2]) Cf. G. D. Serra, în « Archivio Glottologico Italiano » XIX, pp. 200—201.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

a) Cade vocala iniţială atonă din oxitoanele bisilabice (⏑ — > ⏑́; ⏑ — > ⏑́ (+⏑): *Chim-u* (< A-), *Dolf-i* (< A-), *Frem* (< E-), *Mil-u* (< E-).

b) Cade diftongul iniţial în aceeaşi situaţie: *Nel-u* (< Io-), *Nuţ-u* (< Io-), *On-u* (< Iu-), *Siv-u*, *Sâv-u* (< Io-).

c) Cade o silabă întreagă în aceeaşi situaţie: *Dei* (<Andreiu), *Don* (< An-), *Gil-u* (< Vir-), *Teiu* (< Ma-).

Mult mai bogată e lista exemplelor provenite din polisilabe.

a) Cade vocală protonică iniţială dintr'un nume trisilabic paroxiton (⏑ —⏑ > —⏑): *Nişca*, *Nica*, *Nuţa*, *Reta* (< A-); *Vuţa*, *Leni* (< E-); *Leana*, *Lina*, *Linca*, *Linţa*, *Lare*, *Lie*, *Strati* (< I-).

Forme paroxitoane de patru silabe (⏑⏑ —⏑ >⏑ —⏑): *Nicuţa* (< A-), *Lenuţa* (< E-), *Zdrailă* (< I-).

De mai multe silabe: *Caterina* (< E-).

Forme trisilabice oxitoane (⏑⏑ ⏑́ >⏑ ´): *Gaftón* (< A-).

Forme polisilabice oxitoane: *Manoil* (< E-).

b) Cade diftongul iniţial aton din paroxitoane: *Nică*, *Nicu*, *Niţu* (< Io-), *Jică* (< Io-).

c) Cade diftongul bisilabic iniţial: *Relu*, *Reli* (< Au-); *Frosina*, *Genica* (< Eu-).

d) Cade silaba iniţială protonică dintr'un nume de trei silabe (⏑ —⏑ > —⏑): *Cheţi* (< Lu-), *Cula* (< Ni-), *Fia*, *Fica* (< So-), *Fira* (< Ra-), *Gică*, *Gicu* (< Geor-), *Ghiţă* (< Gheor-), *Gina* (< Geor-), *Leri* (< Va-), *Lina* (< Că-), *Mitru* (< Du-), *Nova* (< Ze-), *Rina* (< Mă-), *Rezi* (< Te-), *Riţi* (< Ma-), *Roana* (< Vi-), *Ruţa* (< Mă-), *Sile* (< Va-), *Sina* (< Fro-), *Tavi* (< Oc-), *Tenzi* (< Hor-), *Ţica* (< Vu-), *Tiţa*, *Tiţi* (< Le-), *Tiţa* (< Saf-), *Tori* (< Vic-), *Tucă* (< Mi-), *Uţa* (< Măr-), *Veca* (< Ra-), *Vuţa* (<Chi-), *Zeta* (< Ro-).

e) În forme de mai multe silabe: *Dóchia* (< Ev-), *Toria* (< Vic-), *Mitrucă* (< Du-), *Ruţica* (< Mă-), *Văruca* (< Văr-), *Sâlucă* (< Vă-), *Toriţa* (< Vic-).

f) Trunchieri de mai multe silabe iniţiale: *Biada* (< Olim-), *Chiva* (< Paras-), *Iţa* (< Valer-), *Lucă* (< Dăni-), *Lache* (< Vasi-), *Liţă* (< Ione-), *Lina* (< Marga-), *Laie* (< Nico-), *Liţă* (< Nicu-), *Nefta* (< Asi-), *Oara* (< Mari-), *Sandu*

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

(< Alec-), *Șică* (< Tămă-), *Țica* (< Măriu-) *Ucă*, *Uță* (< Andre-), *Uța*, *Uca* (< Mari-), *Vica* (< Lodo-).

În oxitoane (⏑ ⏑ ˙ > —(+⏑): *Chiv-u* (< Paras-), *Din*, *Din-u* (< Constan-), *Don-u* (< Spiri-), *Fim-u*, *Fin-u* (<Sera-), *Fil-u* (< Teo-), *Lom* (< Visa-), *Saveta* (< Eli-»).

2. Trunchierile prin mijlocul apocopei sunt mai puțin productive. Ele prezintă însă un interes deosebit. De obiceiu se trunchiază partea finală a numelui până la limita accentului. Vocala accentuată rămâne finala numelui trunchiat. Cum însă noi nu avem nume oxitoane terminate în vocală (forme ca *Zozó*, *Cocó*, *Totó*, sunt streine), accentul se deplasează pe silaba penultimă. O formă ca *Alexa* (dacă am putea să o considerăm ca o formație românească) din *Alexándru* ar fi un exemplu în acest sens. Trunchierea sacrifică chiar silaba tonică: *Nafta* (< Nafta-naíl), *Costa* (< Constantin), *Gali* (< Galaction), *Nicu* (< Nicolae).

Interesantă e apocopa lui *-a* (final) dela numele feminine proparoxitoane: *Geni* (< Eugenia), *Cheti* (< Lucreția), *Reli* (< Aurelia), *Rezi* (< Terezia), *Silvi* (< Silvia), *Țiți* (< Letiția), *Tori* (< Victoria) [1]).

3. Și mai rare sunt exemplele produse de sincopă. Și aici se contrag numele prea lungi. Accentul joacă un rol însemnat: *Naftanaílă* se reduce la *Naftilă* sau la *Naftailă*, menținându-se, în cazul întâiu, silaba semitonică inițială, cea tonică, și post-tonică, forma afiliindu-se la grupul celor mai numeroase hipocoristice, paroxitoane de trei silabe [2]).

Uneori se exclude din corpul unui nume grupul tuturor sunetelor care succed consonanta inițială, până la vocala care poartă accentul tonic: *Mina* (< Magdalina), *Miți* (< Mariți), *Mia* (< Maria).

4. Hipocoristice caracteristice graiului copiilor sunt formele reduplicate: *Gigi* (< George), *Didu* (< David), *Mimi* (< Maria). Trunchierile produse de copii, datorite neputinței

[1]) Asemenea forme în *-i* și la Germani, Unguri, Italieni. La noi, ca și la Unguri (cf. I. Rechnitz, *A kicsinyitő -i képző*, în « Magyar Nyelv », XXVI, pp. 512—513), și la popoarele romanice, sunt de origine anglo-saxonă (cf. F. Solmsen— E. Fraenkel, *Indogermanische Eigennamen als Spiegel der Kulturgeschichte*, Heidelberg, 1922, p. 174).

[2]) O sincopare interesantă avem în forma *Romus* (< Romulus) rezultată prin apropiere de *Remus*.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

acestora de a reproduce numele întregi, cuprind din structura numelui numai elementele care se pot rosti cu mai multă ușurință. Aceste părți însă, reprezintă culmile din alcătuirea unui nume, reprezentate mai ales de sunetele din preajma accentului tonic, și mai ales anumite sunete mai ușor de rostit. Nu e de mirare deci dacă asemenea hipocoristice se prezintă față de prototipul lor atât de corupte, încât nu se pot explica pe baza unor « legi » fonetice. Graiul copiilor a creat și forme ca: *Gheore* (< Gheorghe, cf. însă și bulg. *Gjore*), de unde și derivatul *Gheriţucă*.

Graiul copiilor produce « simplificări » fonetice în silaba accentuată:

cr > *c*: *Cheți* (Lucreția), *di* > *dr*: *Dei* (< Andrei), *Sandu* (< Alexandru), *tr* > *t*: *Tucă* (< Mitrucă).

E interesant felul cum se face analiza silabică a unor nume supuse trunchierii: Adrian > *Rian*; Emilian > *Ianu*, Măruța > *Uța*, Naftanailă > *Naftilă*, Valerița > *Ița*.

DERIVATE CU SUFIXE

Unul din mijloacele cele mai obișnuite pentru îmbogățirea tezaurului antroponomastic și care servește în același timp la intensificarea și nuanțarea caracterului subiectiv al diferitelor elemente ale denominației personale, e derivarea cu sufixe. Mulțimea și varietatea derivatelor, dela nume de botez de pildă, care se atestă simultan în cadrele aceluiași nucleu, corespunde unor necesități de ordin logic, dar mai ales psihologic.

Dacă într'o familie, tatăl se cheamă *Ioan*, e logic — deși nu e indispensabil — ca copilul care a primit la botez numele tatălui, să se numească în familie *Ionică*, *Ionel*, *Niță*, ș. a. m. d., făcându-se astfel deosebire între numele omonime ale celor doi membri ai familiei. Derivatele interesează însă, înainte de toate, prin nuanța semantică nouă pe care le-o împrumută sufixele. În afară de funcțiunea diminutivală a sufixelor *-iță*, *-ică*, etc., pe care acestea o imprimă derivatelor, numele derivate în *-iță*, *-ică* cuprind adesea și o nuanță

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

alintătoare. Această din urmă nuanță e condiționată însă de atitudinea sufletească a individului vorbitor, față de purtătorul numelui. Căci mai ales în cadrul nucleelor familiare derivația cu sufixe e un mijloc de intensificare a valorii ideologice și simbolice a numelor de botez, care, se știe, cu timpul se banalizează [1]).

În măsură mult mai mare decât numele de botez, au nevoie de o revalorizare a sensului lor simbolic evocator supranumele, care, după cum se știe, sunt elementele cele mai caracteristice pentru denominația afectivă. Supranumele învechite, cele moștenite mai ales, care la un moment dat nu mai apar suficient de expresive, sunt derivate cu sufixe, spre a li se reda, pentru un timp, vigoarea afectivă pierdută. Evident, uneori e greu să se precizeze — în cazul unui supranume derivat — dacă derivarea s'a făcut înainte sau după ce apelativul a intrat în onomastică, devenind supranume. Avem *Colacea* (< colac + -ea), alături de *Colăcel*, *Grofu* alături de *Grofenciu*, *Boeriu*, alături de *Boerițu* ș.a.m.d.

Dar, în afară de valoarea afectivă a unor sufixe diminutive sau augmentatative, acestea indică în același timp — incidental de sigur — și raportul de înrudire dintre indivizi. Astfel, fiul unui *Toma* e numit *Tomaș*, fiul individului supranumit *Porcu* e batjocorit *Purcel*, etc., tot așa cum *Corloicuța* e supranumită sora individului batjocorit *Corlenciu* (fiul lui *Coarlă*), în deosebire de soția lui, batjocorită *Corloaica ; Predușca* e soția lui *Preda*, etc.

Foarte adesea nu se poate fixa valoarea reală a sufixelor în derivatele de nume personale. În cazul supranumelor, prin caracterul lor ideologic acestea sunt depreciate și e foarte probabil că această nuanță specifică contagiază și funcțiunea semantică a sufixului [2]). Astfel, acesta produce în lumea supranumelor efecte semantice uneori deosebite de ceea ce constatăm la derivatele obișnuite din limba vorbită. Astfel, suf. -i c, cunoscut din limba vorbită cu o funcție diminutivală

[1]) Cf. G. D. Serra, în « Archivio Glottologico Italiano », XIX, 200.

[2]) Cf. de pildă ceea ce spune S. Pușcariu, în « DR. », II, 601, vorbind despre suf. - ă u , și mai ales la pag. 694—696, recensând lucrarea citată a lui E. Gamillscheg și L. Spitzer, *Beiträge zur romanischen Wortbildungslehre*.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

şi alintătoare, în Sprn. *Grăuric* intensifică valoarea ironică a derivatului. În asemenea cazuri derivarea e un scop semantic mai îndepărtat şi — des — contrar scopului urmărit de acelaşi sufix în cadrul derivatelor din limba comună. Astfel, individul şi cu el colectivitatea atribue voit funcţiunii unui sufix o valoare contrară valorii sale semantice obişnuite. Această valoare ocazională a unui sufix în onomastică e în mare măsură identică cu antifraza din limba vorbită [1]).

-' **a.** Sufix onomastic moţional, adăugat la forma masculină: *Casiana* (< Casian), *Iustina* (< Iustin), *Şerbana* (< Şerban), *Sevastiana* (< Sevastian), *Teofila* (< Teofil), *Tropa* (< Eutrop), *Zamfira* (< Zamfir); *Brata* (< Bratu), *Bucura* (< Bucur), *Cocora* (< Cocora), *Cocoşa* (< Cocoşu), *Cuca* (< Cucu), *Pureca* (< Purecu); Na. *Friţa* (< Friţ), *Nera* (< Nero), sau chiar *Iambora* (< Iambor), *Loamba* (< Loamboş s. mai exact *Loambu*). Acelaşi sufix, -a, simţit ca moţional feminin (sânt cunoscute cazurile când Npr. masculine în -a se aplică, analogic, în mod greşit femeilor, de ex. *Vârsava*, *Varvara*) a servit la transformarea în feminine a Npr. masculine terminate în -i u, -i e (uneori înlocuindu-se acest sufix, ca în cazul lui *Eftina* < Eftinie, sau invers, -a fiind substituit de -i a, ca în ex. *Ştefania* < Ştefan, alături de *Ştefana*): *Eftinia* (< Eftinie), *Pompilia* (< Pompiliu), *Vichenţia*, *Viţhentia* (< Vichenţiu, Vichentiu). E interesant că în unele cazuri, acolo unde genul masculin al unor nume în -a se mai simte, moţiunea se face cu sufixul -i a: *Varsavia* (< Varsava) *Savia* (< Sava). Moţiunea nu se face cu -a ci cu -i a în ex.: *Severia* (< Sever), *Solomonia* (< Solomon), cf. mai sus şi *Ştefania*. După ce nume derivate ca cele de mai sus au devenit Nf., care cu greu mai puteau păstra viu în conştiinţa linguistică genul masculin, sau feminin suf. -a, -i a, au devenit sufixe onomastice fără nici o funcţiune semantică, probabil şi prin confundarea cu suf. slav -a, pe care-l

[1]) La alegerea numelor de batjocură antifraza joacă un rol deosebit. Un supranume cum e *Călugărul* poate face aluzie la un individ cu purtări care sunt în contrazicere cu perceptele morale ale bisericii; *Grof* e batjocorit un om sărac; *Albu*, *Bogatu* se pot explica printr'un sens antitetic, ca şi la calificative ca *frumosule! urîtule!* date unui individ « urît » sau « frumos şi drăgălaş ». Cf. Kr. Nyrop, *op. cit.* 415 în legătură cu efectul stilistic al numelor unor personaje din literatură, create prin antifrază.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

găsim acolo şi în formele masculine, cf. Vondrák, *Slav. Gramm.*, I, 400, şi mai ales în Npr. hipocoristice, cf. Leskien, *Gramm.*, I, 271, pătrunse şi în româneşte, cf. S. Puşcariu, în DR., II,697—698), care pot deriva indiferent, masculine (ex. *Eremia*, *Daria*, *Nasa*, etc.) sau feminine [1]).

-ác. Sufix diminutiv şi augmentativ (cf. S. Puşcariu, *DS* 117—120, Pascu, *Suf.*, 189—196), cu funcţiune greu de precizat în exemplele antroponomastice: *Buhac* (cf. buhac « buhă mare », Puşcariu, *DS* 119), *Burac* (< Bura), *Gramac* (< Grama) [2]).

-áche. Diminutiv: *Costache*, *Enache*, *Iordache*, *Manolache* şi *Lache*, *Petrache*, *Şopârlache*, *Vasilache*.

-áciu. *Stângaciu* (< stâng), derivat nominal, indicând predispoziţia naturală a individului; *Cârpaci*, derivat din tulpina verbală *cârpi*, indică (pejorativ) pe individul cu o îndeletnicire; prin schimb de sufix (din **Bozgoiu*) *Bozgaciu*.

-áie. Sufix uzitat la derivarea numelor feminine de animale. Indică pe posesorul unei calităţi: *Bălaia*, *Bărnaia*, *Cheşaia* (< Cheşa), sau derivă dela numele zilei şi indică data naşterii animalului: *Lunaia*, *Mărţaia*. De obiceiu (cf. Pascu, *Suf.*, 203) sufixul e pus alături de -aiu (şi e considerat deci ca o formă feminină de aici). Remarcăm totuşi, că forma corespunzătoare masculină dela -aie, nu e —pentru categoria a doua a derivatelor, cf. *Lunaia* — -aju, ci -oiu: alături de *Lunaie* avem masc. *Lunoiu*, *Mărţaie* cu masc. *Mărţoiu* [3]).

-án. 1. Augmentativ: *Bârsan* (<Npr. *Bârsu*), *Bâţan*, *Bocan*, *Borzan*, *Boşan*, *Boţan*, *Botezan*, *Buşan*, *Bucşan*, *Cioplegan*, *Ciuhan*, *Ciungan*, *Ciuşcan*, *Cocan*, *Fâţan*, *Drugan*, *Doican*,

[1]) Sufixul -a din exemplele de mai sus trebue tratat dimpreună, fiind identic, cu terminaţia în *-a* din Nf., în exemple ca *Flondora*, *Ungura*, etc., unde, la început avea o funcţiune de asemenea onomastică moţională însemnând: « moşia lui Flondor » şi « comuna lui Ungur ». În legătură cu Nf. în *-a*, cf. S. Puşcariu, « DR. », VI, pp. 530—532.

[2]) Nu prezentăm mai jos decât sufixele a căror valoare derivativă e vie şi productivă în sistemul onomastic şi nu ţineam seama că în unele cazuri formele derivate pot fi luate ca atare din limbi streine.

[3]) În legatură cu acest sufix, în afară de Pascu, *Suf.* 203—204, cf. Puşcariu, *Contribuţii la gram. istorică*, p. 10 şi « DR. », IV, p. 726 şi Bogrea, în « DR. », IV, p. 865, unde se citează şi Npr.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

Cosman, *Cristian*, *Focşan*, *Hoţan*, *Godan*, *Gandian*, *Iercan*, *Lupan*, *Măciucan*, *Maican*, *Miloşan*, *Orban* (< Orbu, s. mai curând ung. O r b á n < lat. U r b a n u s), *Opran*, *Oprişan*, *Orzan*, *Ptrăşcan*, *Pocoian*, *Popana*, *Răducan*, *Rojbani*, *Stoian*, *Suran*, *Şerban*, *Şotcan*, *Tăflan*, *Todoran*, *Toian*, *Trifan*, *Ţâncan*, *Văcan*, *Vâlcan* s. *Vulcan*, *Voican*, *Zmolian* (<**Zmolea* < zmoală). În limba vie sufixul are funcţie moţională (des pejorativă), cf. *Bâţan*, *Gâscani*, care a adus cu sine şi împrejurarea că (în onomastică) schimbă genul şi la cuvinte care indică alte noţiuni decât nume de fiinţe: cf. *Ciuhan*, *Ciuşcan*, *Coleşanu*, *Drugan*, *Holani*, *Măciucan*, *Rojban*, *Văcan* (dacă în adevăr unele ca acestea s'au creat spontan din nume comune şi nu sunt derivate, cum e mai probabil, din Nf. sau Sprn. *Ciuhă*, *Ciuşcă*, etc.). 2. Un grup aparte îl formează derivate ca *Picioicani* în care sufixul indică îndeletnicirea indivizilor, de a produce, sau, probabil, de a zice *picioici* în loc de cartofi. 3. Funcţie aproape identică cu - a i e, deşi - a n (ă) se întrebuinţează şi la masculin, remarcăm la derivarea numelor de animale: a) *Bălan(a)*, *Murgana*, *Rujan(a)*, *Sechiana*, *Suran(a)*; b) *Joian(a)*, *Dumana* (cf. şi *Miercurean(a)*, *Vinerean(a)*, *Sâmbeteana*). 4. Foarte productiv e sufixul -a n la derivarea dela nume locale, indicând apartenenţa sau originea locală a indivizilor (cf. şi - e a n, - a r, - e a n ţ, Şt. Paşca, în Dr., VII, p. 154 ş. u.): *Brezan* (< Nl. Breaza), *Brescan* (< Brescu), *Calboran*, *Câmpan*, *Cârţan*, *Cârţoroşan*, *Cincan*, *Cioran*, *Crişan*, *Dejan*, *Dobran* (?), *Drăguşan*, *Făgărăşan*, *Feişan*, *Felnecan*, *Gridan*, *Haţegan*, *Heghigan*, *Hurezan*, *Măieran*, *Moldovan*, *Orăşan*, *Pojoritanul*, *Paloşan*, *Runcan*, *Sâmbătan*, *Sârchizan*, *Şincan*, *Şorşan*, *Teuşan*, *Ticuşan*, *Urcan*, *Urian*, *Voilan*. Sunt interesante cazurile de felul lui *Corban* (< Nl. *Corbi*, cu omisiunea lui *-i*), şi *Voivodan* (pentru **Voivodeni-ean* şi **Voivodenar*), *Copăcean* (pentru **Copăcelean*) şi *Zârnovan* (pentru *Zârneştean*) (pentru care cf. « Dr. », VII, l. c.).

Prin schimb de sufix: *Bohan* (< **Bohău* < ung. bohó, de unde şi *Boheiu*).

-ánţ. Nu putem preciza funcţia acestui sufix. Un amestec cu -e a n ţ, - a n ţ, derivând dela Nl. e exclus. Să stea în

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

legătură cu suf. diminutiv srb. -ance (Leskien, *Gramm.*, I, 266)? Ex. *Bobanțu*, *Șerbanțu*,

-ár(iu), -ér(iu). 1. Derivă (în limba comună) nomina agentis: *Berbecar*, *Bivolar*, *Brânzari*, *Broscari* (ironic « cei care prind s. mănâncă broaște »), *Brudar*, *Căprar*, *Cărbunari*, *Cercelar*, *Ciupercari*, *Clopotar*, *Corfariu*, *Cuțitaru*, *Dârstariu*, *Ferestrar*, *Găinar* (ironic « păzitor de găini »), *Glăjar*, *Gogoșari*, *Iconari*, *Mițar*, *Păsărariu* (ironic « vânzător de păsări »), *Pitar*, *Prăvar*, *Pușcariu*, *Răcariu*, *Rășinariu*, *Săraru*, *Tăbăcar*, *Ursar*, *Văcar*, *Vărari*, *Vărzari*. Calificative ironice, cu aluzie la starea materială, ilustrată prin îmbrăcămintea indivizilor, prin mijloacele lor de traiu, sau la starea socială, sunt: *Câlțar* (cf. și *Mițar*), *Cocenariu* (cf. *cocean*), *Trăistariu*, *Porlogari*, *Mâzgari*, *Șimblari* și derivatele verbale (?) *Certari*, *Scărpinari*. Forme ca *Alunari*, *Sâmburari*, *Țânțar* sunt luate din limba comună, cu alt sens. Nu știm cum se explică: *Desculțar*, *Șofletar* (< Npr. *Șofletea*), *Tufari* (< Nt. *Tufe?*), poate prin analogie cu suf. -ar < -an (disimilat), indicând apartenența locală. 2. Prin disimilare din -an (indicând apartenența sau originea locală a individului): *Betlenar*, *Ciungar*, *Colunaru*, *Comănariu*, *Cotonariu*, *Dejenar*, *Șinar*, *Perșinar*, *Poienar*, *Șincariu* (cf. S. Pușcariu, în « DR. », 534 și Șt. Pașca în « DR. », VII, p. 159—161).

După cum din germ. *Fleischer*, acomodat în gură românească avem *Fleșár*, avem și evoluția inversă: *Bonder* (< *Bondar*), *Betleneru* (< Betlenar) *Șoneru*, *Tuneru*.

-ăréț. Derivă deverbale și indică pe posesorul unei calități: *Păpăreț* (< păpá).

-â'rlă. Augmentativ: *Pohârlă*, *Cotârlă*.

-â'rnă. (?) *Meterna* (cf. *Metea*), **Bodârnă* (< *Bodea*, cf. *Bodârnea*), **Chicherna* (< *Chic*, cf. *Chichernea*).

-áș. 1. Derivă diminitive: *Bonaș*, *Bălaș*, *Chircoiaș*, *Ciricaș*, *Colibaș*, *Cotoraș*, *Dumitraș*, *Ghircoiaș*, *Grigolaș*, *Ferdelaș*, *Frățilaș*, *Horoiaș*, *Hulpaș*, *Iliaș*, *Ionaș*, *Lațcoiaș*, *Marincaș*, *Mateiaș*, *Petraș*, *Simionaș*, *Silcaș*, *Săcsănaș*, *Tomaș*, *Tocoiaș*. 2. Derivă nomina agentis (cf. -ar): *Fluieraș*, *Pușcaș*, *Zodiași*; *Băgdiași*. 3. Indică posesiunea unei calități: *Codoiaș (?)*, *Râiaș*.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

-'ăș. *Balcăș*, *Diplăș*. Cf. -e ș.

-áșcu. Diminutiv: *Dumitrașcu*, *Ionașcu*, *Petrașcu*.

-át(ă). Sufix adjectival: *Buzata*, *Colțata*, *Gușați* derivate denominale; *Încârligatu*, *Închedecata*, derivate deverbale.

-ău. Sufix augmentativ (depreciativ): *Bălășcău*, *Brânzău*, *Călău*, *Ercău*, *Ghețău*, *Fofârlăi*, *Ierău*, *Iercău*, *Lăscău*, *Lupău*, *Mățău*, *Năndău*, *Pușcău*, *Rarău*, *Stăncău*, *Tălpău*, *Vlădău*. Interesant: *Nicălău* (< *Nica + -alău), după analogia lui *Păscălău* (Î Pascal). Alături de forma în -ău, avem și -eu: *Brânzeu*, *Vâjeu* (prin hiperurbanism, apropiat de suf. -eiu).

-'ea. Sufix onomastic (diminutiv) derivând feminine (cf. fem. slav. -ka, masc. -ko) și chiar masculine (acestea însă, ca și cele în -cu sunt, toate, forme împrumutate din slav.). Feminine: *Anca*, *Bilca*, *Cocoșca*, *Irinca* (< Irina, după *Mărinca*), *Șinca*, *Stanca*, *Silca*, *Sulca*; masculine: *Ciurca*, *Giurca*, *Iarca*, *Roșca*, *Stoica*.

-'cea. Sufix onomastic — se pare — neproductiv astăzi la noi, derivând masculine: *Burcea*, *Copcea*, *Dopcea*, *Golcea*, *Hancea*, *Mihancea*, *Mircea*, *Oancea*, *Romcea*.

-ceán. Sufix indicând apartenența individului (slav. -ьсь + -ean): *Brăncean* (< Bran).

-cél. Diminutiv: *Ioncel*.

-'ciu. Suf. onomastic de origine slavă (-čo) aflat în forme ca: *Banciu*, *Danciu*, *Onciu*, etc.

-'ea. Sufix productiv mai ales în antroponomastică. În limba comună, el produce calificative cu o nuanță individualizatoare. Sufixul e des uzitat la Slavi, în forme hipocoristice, cu care l-am împrumutat (cf. Petrovici, « DR. », V, 900) [1]. Din formele hipocoristice, prin generalizare, îl găsim derivând și nume netrunchiate: *Balotea*, *Bărbatea*, *Bodârnea* (< Bodârnă), *Bârsea*, *Bontea*, *Botea*, *Bozacea*, *Burea*, *Cantea*, *Caplea*, *Carolea*, *Chichernea* (< *Chicârnă*), *Chirea*, *Cobâlea*, *Corbea*, *Dobrinea*, *Dodea*, *Dutea*, *Florea*, *Georgea*, *Gotea*, *Grecea*, *Gripcea*, *Gugea*, *Hoșea*, *Huntea*, *Simonea*, *Lupea*, *Iuonea*, *Miclea*, *Mitea*, *Mitrea*, *Mohanea*, *Otârlea* (< Otârlă),

[1]) După Pușcariu, *St. Istrorom.*, II, p. 306, e terminația sârbă -e + rom -a, confundată cu slav. -ja (pe care-l crede românesc la Slavi), cf. în « DR. », II, pp. 697—698.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

Onea, *Oprilea*, *Orlandea*, *Pandrea*, *Pilţea*, *Pintea*, *Putea*, *Rarea*, *Sâlea*, *Savea*, *Sinea*, *Sorea*, *Stelea*, *Stoicanea*, *Sturzea*, *Şarlea*, *Şendrea*, *Şofrănea*, *Solchea*, *Ştefea*, *Ştoflea*, *Târlobea*, *Totea*, *Trâncea*, *Turcea*, *Turdea*, *Ursea*, *Vârşogea*, *Vodea*, *Voroncea*. Multe din hipocoristicele slave derivate cu acest sufix (-j a), intrate în româneşte, prezentau asemănare de formă cu apelative din limba noastră, ceea ce a făcut să fie considerate la noi — prin etimologie populară — derivate din radicale româneşti: *Bunea* (< slav.), *Comea* (< Coman), *Curea*, *Molea* (cf. slav. M o l j a) etc., şi deci sufixul a început să derive dela cuvinte care indică părţi de corp şi numind pe posesorul unei calităţi: *Buricea*, *Buzea*, *Ciortea*, *Clonţea*, *Colţea*, *Cornea*, *Gurea*, *Mustăţea*, *Pieptea*, *Pulpea*, *Rânea*, *Tâmplea;* Na. *Flocea*, *Pletea*. Uneori derivă dela adjective, cu aceeaşi funcţiune: *Blendea*, *Ciontea*, *Curtea*, *Mititelea*, *Mucea*, *Negrea*, *Rendea*, *Schiopea*, *Şuchetea*, *Tontea*, *Ţifrea*, *Verdea*, sau chiar dela verbe: *Cioplea*, *Cufurea*, *Mughea*, *Rânjea*. Metaforic, utilizaţi ca nume personale, termeni indicând noţiuni cât se poate de variate, apar în onomastică derivaţi cu suf. - e a: *Blanea*, *Brânzea*, *Bungetea*, *Butucea*, *Câlţea*, *Călţunea*, *Cârlanea*, *Ciocanea*, *Ciuclea*, *Cloţea*, *Codrea*, *Colacea*, *Copacea*, *Cotocea*, *Covrigea*, *Dârlogea*, *Fuiorea*, *Fulgea*, *Fulea*, *Furcea*, *Gogonea*, *Golea*, *Greblea*, *Grindea*, *Grunzea*, *Hârciogea*, *Hodorogea*, *Hoţea*, *Izmenea*, *Mitarcea*, *Mogâlcea*, *Oalea*, *Obelea*, *Orzea*, *Oţelea*, *Oţetea*, *Ovesea*, *Păsatea*, *Paştea*, *Penea*, *Piperea*, *Pitarcea*, *Podea*, *Podmolea*, *Pogăcea*, *Pologea*, *Pomenea*, *Râpcea*, *Rogozea*, *Rozorea*, *Sâtea*, *Scorţea*, *Secărea*, *Socea*, *Tăgârcea*, *Târnea*, *Titirezea*, *Tufea*, *Turtea*, *Ţântea*, *Uncea*, *Urdea*, *Verzea*, *Zălogea*, *Znopea*. Interesante: *Preotesea*, *Mănesea*.

-eág. Diminitiv: *Voineag*.

-eán(a). 1. Derivă dela Nl. şi arată apartenenţa sau originea locală: *Bârseşteanu*, *Bogăţeanu*, *Buciunean*, *Bucureşteanu*, *Câmpean*, *Căpălneanu*, *Cârligeanu*, *Cigmăianu*, *Ciuceanu*, *Cobârleanu*, *Codreanu*, *Comăneştianu*, *Crihălmeanu*, *Crisbăşanu*, *Drăncean*, *Felderean*, *Felmerean*, *Hudiţean*, *Gridean*, *Grindean*, *Gruian*, *Gărdureni*, *Ghilezan*, *Ghimbăşan*, *Fofelzan*, *Holboşan*, *Ieşean*, *Izvoreanu*, *Liseanu*, *Lotreanu*, *Luţeanu*,

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

Măgureanu, *Mărgineanu*, *Meceanu*, *Mihălţeanu*, *Mititeanu*, *Morodeanu*, *Munteanu*, *Murăşanu*, *Netoţean*, *Oltean*, *Orăştian*, *Orlăţean*, *Pădurean*, *Părăian*, *Părăuţean*, *Pătean*, *Petridean*, *Porumbăcean*, *Prundeanu*, *Racoşan*, *Racovicean*, *Râşnovean*, *Râuşorean*, *Rebreanu*, *Receanu*, *Rucăreanu*, *Sâmbetean*, *Sărăţeanu*, *Săsciorean*, *Săvăstrean*, *Secelean*, *Săndean*, *Şercăianu*, *Sercăiţanu*, *Târnoveanu*, *Telianu*, *Todoriţeanu*, *Tohăneanu*, *Turdeanu*, *Ţichindeleanu*, *Vădeanu*, *Văleanu*, *Vârtejanu*, *Vaşarheianu*, *Veştemianu*, *Vineţanu*, *Vingărzeanu*, *Vişteanu*, *Vlăsceanu*. Interesante: *Hârsean* (pentru *Hârsenean*), *Ileanu* (pentru **Ileneanu*, cf. *Ilereanu*), *Râureanu* (pentru *Râuşoreanu*), *Vlădăreanu* (cu n — n > r — n). Prin analogie, derivând dela Nf. s. nume etnice, etc.: *Căileanu*, *Curceanu*, *Grămeanu*, *Secăreanu*, *Ungureanu*. 2. Nume de animale: *Corbeana* (cf. şi Nl. Corbi), *Hârseneana*, *Mândreana* (cf. şi Nl. Mândra), *Miercureana* (cf. şi Nl. Miercurea), *Vinereana* (cf. şi Nl. Vinerea), *Sâmbeteanu* (cf. şi Nl. Sâmbăta), *Seceleanu* (cf. şi Nl. Săcel). Cf. şi -an.

-eásă. Derivă dela Npr. şi indică soţia: *Bârsăneasă*, *Bogdăneasă*, *Brăneasă*, *Bucureasă*, *Buneasă*, *Coconeasă*, *Comăneasă*, *Cripeasă*, *Dăneasă*, *Dobrineasă*, *Dragomireasă*, *Gugeasă*, *Iliasă*, *Iuoneasă*, *Măneasă*, *Mărineasă*, *Mihăiasă*, *Murăreasă*, *Petreasă*, *Popăneasă*, *Preoteasă*, *Romăneasă*, *Săculeasă*, *Stăneasă*, *Ştefăneasă*, *Todoreasă*,

-éciu. Diminutiv: *Buneciu*, *Cârneciu*, *Chileciu*, *Codreciu*, *Lupeciu*, *Popăneciu*, *Roiteciu*, *Sineciu*, *Stăneciu*, *Stoieciu*. Cf. şi -enciu.

-écică. Diminutiv: *Luleică*, *Şuteică*.

-éiu. Diminutiv: *Bărbăteiu*, *Coteiu*, *Fâseiu*, *Săndeiu*, *Stăneiu*, *Todeiu*, *Ţiţeiu*, Na. *Griveiu*, *Urseiu*.

-el. Diminutiv: *Bâzgănel*, *Bocănel*, *Bârsănel*, *Bogdănel*, *Bucel*, *Bucurel*, *Buricel*, *Cendel*, *Ciobănel*, *Ciocănel*, *Cocoşel*, *Codrel*, *Colăcel*, *Crăciunel*, *Crâşmărel*, *Dăncel*, *Dorel*, *Drăguşel*, *Făgurel*, *Guşel*, *Gâbel*, *Ieneşel*, *Ilisel*, *Împărăţelu*, *Ionel*, *Ivănel*, *Jurel*, *Lăzărel*, *Mădărel*, *Oprel*, *Purcel*, *Rădel*, *Rogozel*, *Sărinel*, *Stroiel*, *Şomârdel*, *Ştefănel*, *Tămăşel*, *Toderel*, *Unghişel*, *Victorel*. Prin schimb de sufix.: *Crastavel* (cf. *Crastavete*).

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

-énciu. Diminutiv (născut din -e c i u, cu propagarea lui *n* prin exemple ca *scăunenciu*, *tăurenciu*, Pușcariu, *DS.*, 150, explicat de Pascu, *Suf.*, 241 din slav. - e n c o, - e n k e; Bogrea, I *Congres*, 68, vorbește de un sufix patronimic armenesc - e n c z): *Bucurenciu*, *Bulenciu*, *Burenciu*, *Corlenciu*, *Grofenciu*, *Lupenciu*, *Popenciu* (latinizant: *Popențiu*), *Săvenciu*, *Sobolenciu*, *Tudurenciu*, *Zbârnenciu* (alături de *Zbârneciu*). Să se remarce că cele mai multe derivate au în tulpină un *n*, *r*, *l*.

-er, cf. - a r (i u).

-'eș. 1. Sufix adjectival, indicând pe posesorul unei calități: *Barbeș*, *Gureș*. 2. Onomastic: *Bobeș*, *Bragheș*, *Brateș*, *Faneș*, *Frateș*, *Ioaneș*, *Naneș*, *Peneș*, *Piteș*, *Radeș*, *Tempeș*. Cf. și - ă ș.

-éș. Diminitiv: *Măneș*, *Andrieș*, *Niculăieș*, *Pârceș*. Cf. - á ș.

-éscu. Indică apartenența familiară: *Bândescu*, *Berescu*, *Bucurescu*, *Bulescu*, *Bunescu*, *Busoicescu*, *Comănescu*, *Constantinescu*, *Dănescu*, *Dobrescu*, *Dumitrescu*, *Episcopescu*, *Florescu*, *Georgescu*, *Grecescu*, *Enescu*, *Iliescu*, *Marinescu*, *Mateescu*, *Mircescu*, *Mirescu*, *Moisescu*, *Morărescu*, *Nicolescu*, *Nițescu*, *Pavelescu*, *Popescu*, *Simionescu*, *Șutescu*, *Toderescu*, *Tomescu*, *Ungurescu*, *Văcărescu*, *Vernescu*, *Zamfirescu*. În forma de plural: *Monești*, *Postești*.

-eta. Sufix onomastic (diminutiv) nou, intrat deodată cu numele: *Georgeta*.

-éte. Diminutiv: *Bulete*, *Romănete* s. *Rumânete*, *Ruchete*. Cf. și - e ț.

-éț. Diminutiv: *Băbeț*, *Dăneț*, *Gruieț*, *Hortopeț* (după *Gruieț*), *Miheț*, *Mileț*, *Moteț* (prin schimb de sufix din *Motoc*).

-eu. cf. - ă u.

-i. 1. Sufix unguresc, derivând dela Nl., (= rom. - e a n), deși neproductiv la noi, îl găsim în multe nume de familie purtate de Români: *Comoli*, *Comaromi*, *Copaceli*, *Deji*, *Fogarași*, *Galați*, *Gridi*, *Herseni*, *Pești*, *Scorei*, *Vespremi*. 2. În hipocoristice (după germ. s. ung. -i): *Cati*, *Gabi*, *Geni*, *Ghiuri*, *Ioanci*, *Ioji*, *Leni*, *Mariți*, *Puți*, *Rezi*, *Roji*, *Șari*, *Zini*, *Viriți*.

-'ia, cf. -a.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

-íc(a). Sufix diminutiv: 1. *Bâzic*, *Binic*, *Conic*, *Comănicu*, *Grăuricu*, *Georgicu*, *Isaicu*, *Mănicu*, *Petricu*, *Stănicu*, *Todericu*. 2. *a)* Fem.: *Bălăşica*, *Cireşica*, *Dorica*, *Florica*, *Genica*, *Ghizica*, *Mărica*, *Măriţica*, *Purcica*, *Silvica*, *Sofica*, *Şarica*, *Teodorica*, *Valerica*, *Victorica*, *Viorica*. Na. *Bălănica*, *Bubica*, *Bujorica*, *Cercica* (prin schimb de sufix din *Cercel*), *Corbinica*, *Florica*, *Lămpăşica*, *Lunica*, (prin schimb de sufix din *Lunaia*), *Miercurica*, *Roşica*, *Şofronica*, *Şutica*, *Vinerica*. *b)* Masculine: *Comănică*, *Georgică*, *Gurică*, *Iencică*, *Ionică*, *Lăică*, *Lăzărică*, *Mărinică*, *Mohănică*, *Molică*, *Oncică*, *Onică* (ca Nf. şi *Onica*), *Pentică*, *Petrică*, *Ponorâcă* (*(r +)i > â*), *Stănică*, *Stelică* (Nf.), *Tămăşică*, *Tomică*, *Ţârmonică*, *Văsălică*. Na.: *Azorică*, *Dumănică*.

-íciu. Diminutiv: *Băbăriciu*, *Comăniciu*, *Lăzăriciu*, *Nicoliciu*, *Orbăniciu*, *Popăniciu*, *Rotăriciu*, *Stăniciu*.

-íga. Diminutiv (cf. Pascu, *Suf.*, 248—249), amestecat cu -ică: *Beniga*, *Chiriga*, *Măniga*, *Oniga*, (prin schimb de sufix din *Fătălău*) *Fătăliga*.

-ílă. 1. Derivă dela adjective sau substantive, arătând pe posesorul unei calităţi (cf. -ea): *Buzilă*, *Guşăilă* (deci un *Guşilă[1]), *Negrilă*, *Şutilă*; *Bârzilă*, *Caciorilă* şi *Zorilă* (= născut în zori). Na. *Căprilă*, *Mândrilă*, *Negrilă*. 2. (onomastic) diminutiv: *Băncilă*, *Benilă*, *Berilă*, *Brătilă*, *Bucilă*, *Bucurilă*, *Buşilă*, *Cornilă* (prin schimb de sufix din *Cornilie?*), *Goilă*, *Isailă*, *Izilă*, *Mănilă*, *Neagoilă*, *Oncilă*, *Petrilă*, *Rădilă*, *Sănilă*, *Tăgârcilă*, *Voicilă*. Formele *Ioilă*, *Izdrailă*, *Dănilă*, *Naftanailă*, *Mănăilă*, *Ismailă*, *Mihăilă* (= Ioil, Izdrail, Daniil, etc.), s'au considerat derivate cu acelaşi sufix (fenomenul invers ni-l oferă *Vlădilu*). (În legătura cu suf. -ilă, cf. Puşcariu, *St. Istrorom.*, II, p. 308).

-ín(a). Sufix onomastic (diminutiv), intrat deodată cu nume ca *Agaftina*, *Anghilina*, *Cârţina*, *Costin*, *Cristina*, *Crucin*, *Dorin(a)*, *Florin*, *Georgina*, *Iacobina*, *Moisin*, *Paulina*, *Paştina*, *Savina*, Na. *Marina*, *Paştina*, *Sâmbetina*.

-ínca. Diminutiv: *Bobinca*, *Catinca*, *Mărinca*, *Rozinca*.

-ioáră. Diminutiv: *Mărioară*, *Tulioară*.

-íş. Diminutiv: *Opriş*, *Petriş*.

-íşcă. Diminutiv: *Anişca*, *Mărişca*.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

-işór. Diminutiv: *Crăişor*, *Mănişor*, *Nemţişor*, *Niţişor*, *Petrişor*, *Rădişor*, *Stroişor*, *Stoişor*.

-íţă. (şi masc. -iţ). Diminutiv: 1) Femin.: *Corneliţa*, *Dochiţa*, *Dumitriţa*, *Lachiţa*, *Lechiţa*, *Mariţa*, *Soriţa*, *Steliţa*, *Tiţa*, *Valeriţa*, *Victoriţa*, *Viriţa*, *Voichiţa*, *Zoiţa*, *Zoriţa*; *Căpriţă*, *Cobâliţă*, *Cojeniţă*, *Popiţă*, *Rădbâţă*. Na. *Dobriţa*, *Găniţa*, *Niniţa*, *Ruşiţa*, *Şugăriţa*, *Victoriţa*. 2. Ca şi suf. -i c ă, -i ţ ă derivă şi Npr. masculine: *Chiriţă*, *Comăniţă*, *Culiţă*, *Dumitriţă*, *Gheorghiţă*, *Ghiuriţă*, *Gruiţă*, *Guriţă*, *Ioniţă*, *Ioviţa*, *Măriniţă*, *Neagoiţă*, *Niculiţă*, *Oprişiţă*, *Oproiţă*, *Rădiţă*, *Stoichiţă*, *Todoriţă*, deosebirea între cele masculine faţă de cele feminine fiind că cele dintâiu sânt nearticulate. Sânt interesante cazurile de masculinizare a formei feminine: *Băbiţiu*, *Comşiţ*, *Ioniţu*, *Mănuţiu* (după analogia lui -ic, -ică, -iţ, -iţă) şi mai ales *Boeriţu*.

-oágă. Depreciativ: *Hocioagă*, *Fârnoagă* (substituire de suf. din *Fârnău*), *Cârnoagă*.

-oáncă. Augmentativ: *Bârzoancă*.

-óc. Augmentatativ: *Boţoc*, *Ciuloc*, *Mânzoci*, *Mihoc*, *Piştioci*, *Popoc*, *Ştipoc*, *Zbârcioc*; Na. *Nisoc*.

-óciu. Sufix indicând pe posesorul unei calităţi: *Drugociu*, *Lungociu*.

-oĭán. Ca şi -o m a n, indică pe posesorul unei calităţi: *Gogoĭan*.

-óiu, -oáie. 1. Augmentativ: *Bărbătoiu*, *Budoiu*, *Buzoiu*, *Cârstoiu*, *Cătănoiu*, *Comşoiu*, *Curoiu*, *Dâmboiu*, *Diacoiu*, *Dipşoiu*, *Divoiu*, *Dobroiu*, *Drăgoiu*, *Fâsoiu*, *Floroiu*, *Filipoiu*, *Gavriloiu*, *Ghişoiu*, *Gogoiu*, *Grămoiu*, *Ilioiu*, *Lăţcoiu*, *Lungoiu*, *Mănoiu*, *Mărincoiu*, *Micioiu*, *Oncioiu*, *Oproiu*, *Orzoiu*, *Păvăloiu*, *Pătroiu*, *Procoiu*, *Răbloiu*, *Râmboiu*, *Roşcoiu*, *Roşoiu*, *Rumânoi*, *Sârboiu*, *Şăvoiu*, *Scorţoiu*, *Şerboiu*, *Stăncoiu*, *Stejeroiu*, *Suroiu*, *Timşoiu*, *Toderoiu*, *Tomoiu*, *Tontoiu*, *Totoiu*, *Tunsoiu*, *Tutoiu*, *Vangheloiu*, *Vlenţoiu*. 2. Ar putea avea o funcţiune moţională în cazuri ca: *Băboiu*, *Buhoiu*, *Cioroiu*, *Hulpoiu*, *Păsăroiu*, *Puicoiu*, *Pupăzoiu*. Na. *Brezoiu*, *Lunoiu*, *Mărţoiu*, *Pisoiu*. 3. Forma feminină, -o a i a, derivă dela nume masculine şi indică pe soţia individului exprimat de radical: *Bălăşoaia*, *Băncioaia*, *Bârsoaia*, *Bucioaia*, *Bufoaia*,

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

Bulgăroaia, Căzănoaia, Comşoaia, Cuţitoaia, Dădoaia, Dâmboaia, Diacoaia, Dicoaia, Duboaia, Enechioaia, Fătoaia, Frâncoaia, Gavriloaia, Gicoaia, Grigoloaia, Hârsoaia, Ilioaia, Iocşănoaia, Lăchioaia, Lupoaia, Metoaia, Meterloaia, (< Meterna), *Micoaia, Nemţoaia, Onoaia, Păncioaia, Petroaia, Pitoaia, Răchitoaia, Rădoaia, Râmiţoaie, Rogozoaia, Sinoaia, Soroaia, Stoicoaia, Strezoaia, Şăndroaia, Şchiopoaia, Şuchicioaia, Tâmpoaia, Tomoaia, Tomşoaia, Văsălioaia, Voiloaia, Vlădăşoaie.* Mulţimea derivatelor feminine de acest fel, ne face să bănuim că în Ţara Oltului suf. -oiu nu apare cu funcţia pe care i-a arătat-o pentru regiunile bănăţene Petrovici, în « Dr. », V, 576—578, ci e un sufix augmentativ. De asemenea, se pare că unele din formele masculine, provin dela forma feminină (deci dela *Tomoaia* = soţia lui *Toma*, *Tomoiu* = fiul *Tomaoii*). În legătură cu suf. -oiu, cf. Pascu, *Suf.*, 109—121, Puşcariu, *Locul limbii române între limbile romanice* (Discurs de recepţie), p. 43, *Studii Istroromâne*, II, 311, « Dr. », II, 699—700, G. Giuglea, în « Dr. », II, 389; în ce priveşte reflexul în românește al slav. -oje, cf. Puşcariu, *St. Istrorom.*, II, 309—310.

-ólea. Sufix onomastic, poate o variantă a lui -ulea (cf. Pascu, *Suf.*, 271—272): *Bugolea, Cocolea, Cucolea, Fâsolea* (?), *Şăndrolea, Şomârdolea.*

-omán. Pejorativ, indică pe posesorul unei calităţi: *Boţoman, Bujoman, Gogoman.* Pentru origine, cf. Giuglea, în « Dr. », V, 546—547.

-ónea. Suf. onomastic: *Babonea, Bobonea, Boţonea.*

-'oş. *Boboş, Bacoş, Burcoş, Pipoş, Talpoş* (toate deci sunt, probabil, streine în românește).

-ós: Sufix adjectival, calificativ, indicând pe posesorul unei calităţi: *Bărbosu, Cotorosu, Purdosu, Braicosu, Obieloşii, Răstosu, Unturosu.*

-ótă. Sufix (mai ales) onomastic: *Borbotă, Borotă, Ciocotă, Comşotă, Gogotă, Vaicotă.*

-'şa. Sufix onomastic, neproductiv în românește, dar găsit în multe derivate hipocoristice de origine slavă: *Bucşa, Bocşa, Comşa, Iacşa, Neacşa, Tomşa;* (şi rom.) *Lupşa* (cf. Drăganu, *Suf.* -*şa*).

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

-şór. Diminutiv: *Lupşor, Nicuşor, Popşor.*

-úc(ă). Diminutiv. 1. Masculin: *Ciuciuc, Lăzăruc, Măriniuc, Nelucu, Pănciuc, Roibuc, Şăndruc, Sivucu, Zbârciuc.* 2. *a)* Feminin: *Chivuca, Firuca, Frăsinuca, Linţuca, Linuca, Măriuca, Minervuca, Minuca, Savetuca, Silviuca ;* — Na . *Cheşuca. b)* (ca şi suf. -i c ă, -i ţ ă) masculine: *Andreucă, Borucă, Ciulucă, Dănilucă, Ghiţucă, Iliucă, Liţucă, Mateucă, Mitrucă, Năftucă, Niţucă, Păvălucă, Pătrucă, Răducă, Ştefănucă, Tiliucă, Văsălucă.*

-úciu. Diminutiv (?): *Băbuciu.*

-úg(ă). Diminutiv (?): *Beniug ; Boruga, Buluga.* Cf. -u c (ă), -o g (a).

-úie. Diminutiv: Na. *Bârzuia.*

-úş(a). Diminutiv: *Băbuş, Bărbuş, Burdăruş, Cicuş, Dipluş, Murăruş, Cheptănuş, Chicioruş, Purcăruş, Ţâncuş, Ţânţăruş;* Na. *Corbuşa.* Forme ca *Drăguş, Miclăuş* (< slav. s. ung. *Dragoš, Mikloš*).

-'uş: (Cf. '-o ş): *Bacuş, Palcuş, Petcuş ;* Na. *Ţiluş.*

-úţ(a). Diminutiv. 1. Masculine: *Blehuţ, Bărbuţ, Comşuţ, Dănuţ, Enescuţ, Ghiuruţ, Iliuţ, Lăluţ, Lăscuţ, Micuţ, Mihuţ, Miruţ, Părăuţ, Pătruţ, Răduţu, Rendiuţ, Şerbănuţ, Şofrănuţ, Stănuţ, Stoicuţ, Strezuţ, Tomuţ, Văsuţ, Vlădicuţ, Vlăduţ, Vlăicuţ.* 2. *a)* Feminine: *Cătuţa, Chivuţa, Corloicuţa, Evuţa, Lenuţa, Măriuţa, Stăncuţa, Steluţa, Văcuţa, Vlădicuţa* (= soţia lui Vlădicu); Na. *Băluţa, Linuţa, Mândruţa, Măriuţa, Meruţa, Negruţa, Tincuţa ; b)* Masculine (cf. şi -i c ă, -i ţ ă, -u c ă): *Comşuţă, Micluţa,* (< Micluţă + -ea); *Nicuţă, Stoicuţă, Şerbănuţă.*

SUFIXE COMPUSE

-ală'u (< -a l ă + -ă u). Augmentativ: *Ciuşcalău* (< Ciuşcă)

-ărie (< -a r + -i e). Colectiv: *Broscărie.*

-ăşéu (< -a ş + -ă u). Diminutiv + augmentativ: *Pătrăşeu* (< Petru).

-ăúţ(ă) (<-ă u + -u ţ (ă)). Augmentativ + diminutiv: *Merăuţ* (< Mera).

-écea (< -e c i u + -e a). Diminutiv + individualizator: *Gâbegea* (< Gâbu).

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Naţională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

-égea (< - e g i u (< e c i u) + - e a) Diminutiv + individualizator: *Fulecea* (< Fulea). Cf. și - e g e a.

-éia (< - e i u + - e a). Diminutiv + individualizator: *Fâseia* (< Fâsu).

-élea (< - e l + - e a). Diminutiv + individualizator: *Bălbelea* (< Baba), *Betelea* (< Beta), *Bucelea* (< Buciu), *Căzănelea* (< Cazan), *Ciocănelea* (< Ciocan), *Ciotrocelea* (< Ciotroc), *Comănelea* (< Coman), *Coposelea* (< Copos), *Porcelea* (< Porcu), *Șăndrelea* (< Șandru), *Țigănelea* (< Țiganu), Cf. și - e a.

-éncea (< - e n c i u + - e a). Diminutiv + individualizator: *Lupencea*, *Tărbencea*.

-eșcán (< - a ș c + - a n). Diminutiv + augmentativ: *Mereșcan* (< Mera).

-eșél (- e ș + - e l). Diminutiv + diminutiv: *Buneșel* (< Bunea), *Vlădășel* (< Vlad).

-eșélea. (< - e ș + - e l + - e a). Diminutiv + individualizator: *Globișelea*.

-étea (< - e t e + - e a). Diminutiv + individualizator: *Șerbetea* (< Șerbu).

-ícea (< - i c + - e a). Diminutiv + individualizator: *Conicea* (< Conea).

-icél (< - i c + - e l). Diminutiv: *Floricel* (< Florea), *Mănicel* (< Manea), *Stănicel* (< Stan).

-icíca (< - i c - i c a). Diminutiv: *Măricica* (< Maria). **-iguța** (< - i g a (< - i c a) + - u ț a). Diminutiv: *Stiniguța* (< Stan).

-iliță (< - e l + - i ț ă). Diminutiv: *Cândiliță* (< Cândea).

-iceán (< - i ț ă + - e a n (< - a n). Diminutiv + augmentativ: *Opricean* (< Opra).

-ișél (< - a ș + - e l). Diminutiv: *Bonișel*.

-oáica (< - o a i e + - c a): *Corboaica*, *Săsoaica*, *Vangheloaica*.

-ócea (< - o c + - e a). Augmentativ + individualizator: *Băbocea*, *Bobocea*, *Bodocea*, *Cârstocea*, *Cotârlocea*, *Popocea*, *Robocea*, *Radocea*, *Rodocea*.

-ótea (< - o t ă + - e a): *Cosotea*.

-șórea (< - ș o r + - e a). Diminutiv + individualizator: *Lupșorea*.

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)

-úcea (< - u c i u + - e a). Diminutiv + individualizator: *Bărbucea.*

-úia (< - u i u + - e a). Diminutiv + individualizator: *Bușuia* (< Bușa).

-úlea (< artic. - u l + - e a): *Bănciulea, Bărbulea, Băulea, Bordulea, Burulea, Cazaculea, Comșulea, Cotulea, Curulea, Frânculea, Greculea, Hodrulea, Mantulea, Montulea, Necșulea, Putulea, Rădulea, Stănciulea, Străulea.* Cf. și - o l e a.

-uléccea (< - u l + - e c i u + - e a). Articol + diminutiv + individualizator: *Bubulecea.*

-uléciu (<- u l + - e c i u.) Articol + diminutiv: *Buzuleciu, Miculeciu, Ursuleciu.*

-ulenciu (< - u l + - e n c i u). Articol + diminutiv: *Buzulenciu.*

-uléscu (< u l + - e s c): *Burulescu, Buzulescu, Rădulescu.*

-uléț (< - u l + - e ț). Articol + diminutiv: *Bărbuleț, Cânduleț, Ciuculeț, Ghiurghiuleț, Porculeț, Răduleț, Răibuleț, Sârbuleț, Săvuleț, Simuleț, Stănuleț.*

-ulíță (< - u l + - i ț ă): *Bubulița.*

-ulúț (< - u l + - u ț): *Curuluț.*

-únea (< - u n + - e a). Augmentativ + individualizator: *Borțunea.* Cf. și - o n e a.

-unél (< - u n - e l). Augmentativ + diminutiv: *Stănciunel* (sau din *Stănciulel?).

-úrea (< - u r + - e a). Diminutiv + individualizator: *Bulburea.*

-úșca (< - u ș + - c a). Diminutiv: *Predușca* (< Preda, id est, soția lui Preda).

-ușélea (< - u ș + - e l + - e a). Diminutiv + individualizator: *Furcușelea* (< Furca) [1]).

[1]) Am utilizat pentru acest capitol: « Mem. », Puşcariu: DS., Densusianu, *Hist.*; Hiecke, *Die Neubildungen der rumänischen Tiernamen* (în Jb. XII); Karl Löve, *Die Adjektivsuffixe in Dacorumänischen* (în Jb. XVII—XVIII); S. Puşcariu, *Contribuții la gramatica istorică a limbii române* (în « AAR. », 1911); G. Pascu, *Suf.*

BDD-B612-3 © 1936 Imprimeria Națională
Provided by Diacronia.ro & www.digibuc.ro for IP 3.234.143.63 (2024-03-29 10:40:38 UTC)